

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOI

P. VIHALEM

RIIGI
PÕHIFUNKTSIOONID

TARTU 1961

EX
LIBRIS

L
M
A
D

FIAT
JUS
TITIA
PEREAT
MUNDUS

REBANESM

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOI

RIIGI JA ÕIGUSE AJALOO KATEEDER

P. VIHALEM

RIIGI
PÕHIFUNKTSIOONID

TARTU 1961

Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Юликооли, 18
П. Вихалем
ОСНОВНЫЕ ФУНКЦИИ ГОСУДАРСТВА
На эстонском языке

 EESTI ÕIGUSKESKUSE
RAAMATUKOGU

№ nr. 3580 raamatukogu

Vastutav toimetaja J. Mäll
Korrektor E. Võhandu

=====

TRÜ Rotaprint 1961. Trükipoognaid 6,8.
Tir. 300 eks. MB 02468. Tell. nr. 489.

Hind 20 kop.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Viimastel aastatel on nõukogude kirjanduses suurt tähelepanu pööratud riigi funktsioonide küsimusele, andes sellele endisest palju sügavama teoreetilise käsitluse. Sm. N.S. Hruštšovi esinemised NSVL Ülemnõukogu juubeliistungil 6. novembril 1957 ja NLKP XXI kongressil andsid selle küsimuse teoreetilisele läbitöötamisele suurt hoogu, kõrvaldades varem esinenud dogmatismi avaldusi. Nõukogude õigusteadlaste sulest on ilmunud rida seda küsimust käsitlevaid väärtuslikke teoseid ja artikleid (näiteks F. Kalinõtševi, M.I. Piskotini, N.V. Tšernogolovkini jt. poolt). Selle ala probleemid vajavad aga veelgi sügavamat teaduslikku analüüsi ja metoodiliselt õigesti põhistatud käsitlusi eriti riigi ja õiguse teooria ning juriidiliste eridistsipliinide õpetamise seisukohalt.

Kuni viimase ajani ei ole saavutatud nõukogude õigusteadlaste keskel ühtsust ei põhifunktsioonide arvu, nende nimetuse, rääkimata nende sisu ja klassifikatsiooni kohta. Sel ajal, kui mõned autorid lepivad kolme-nelja põhifunktsiooniga, väidavad teised, et neid on 5, 6, 7, 8 või isegi 12.¹

Käesolevas töös püüame riigi funktsioone käsitleda riigi ja õiguse teooria seisukohast lähtudes. Riigi ja õiguse

¹ Н.В. Черноголовкин, *Функции Советского государства в период развернутого строительства коммунизма*, Москва, 1960, lk. 18-19; Н.М. Минасян, *Внутренние и внешние функции Советского государства*, "Теоретические вопросы развития Советского государства и права в период развернутого строительства коммунизма." Тезисы докладов на межвузовской научной конференции, Издание Ростовского университета 1960, lk. 15-23.

teooria seisukohalt on riigi põhifunktsioonide ehk riigi tegevuse põhiliste liikide käsitlemine esmajärgulise tähtsusega ülesanne. See tuleb kõigepealt arvesse juba riigi mõiste määratlemisel. Riiki kui valitseva klassi organisatsiooni ei saa mõista ilma ülevaate omandamiseta ta põhilisest tegevusest. Riiki ei saa ka määratleda, defineerida ilma näitamata, missugust põhilist tegevust ta arendab. Riigi defineerimisel osundatakse sellele, et riik valitseva klassi organisatsioonina teostab vaenulike klasside mahasurumist ehk nende ohjeldamist. Eriti on vajalik riigi põhiliste tegevusalade näitamine sel juhul, kui me tahame analüüsida üksikuid riigitüüpe, näiteks eritleda kodanlikku riigitüüpi sotsialistlikust riigitüübist.

Sotsialistliku riigiaparaadi kaadrite ettevalmistamise ja nende kvalifikatsiooni tõstmise seisukohalt on riigi funktsioonide õpetusega tutvumisel suur tähtsus. Teoreetiliselt õigesti lahendatuna ja meetodiliselt hästi edasiantuna aitab see üliõpilastel õigesti ja kergema vaevaga omandada ülevaadet sotsialistliku riigi tegevusaladest. See inimene, kes mõistab õigesti riigi põhifunktsioonide olemust, oskab ka täita oma ametikohajärgseid ülesandeid ja õigesti oma alluvate tegevust juhtida.

I osa. RIIGI FUNKTSIOONIDE MÕISTE JA LIIGID.

1. Riigi põhifunktsioonid riigi tegevuse kõige põhilisemate liikidena (riigi põhifunktsiooni mõiste).

Riigi tegevuse analüüs ja selle aladejärgne liigitamine on üheks riigi ja õiguse teooria põhiprobleemiks ja järelikult üheks riigi ja õiguse teooria kursuse põhiliseks osaks. Kui õpetus riigimehhanismist ehk riigiaparaadist vaatab riiki staatilisena, liikumatuna, siis õpetus riigi funktsioonidest vaatab riiki dünaamilisena, liikuvuses. Kui esimene vastab küsimusele, kes moodustavad riigi, kellest ta koosneb, milline on ta organisatsiooniline struktuur, siis teine vastab küsimusele, mida riik teeb, kuidas ta tegutseb. Õpetus riigimehhanismist uurib riigi kui organisatsiooni koosseisu, õpetus riigi funktsioonidest aga uurib riigi kui organisatsiooni tegevust. Kui õpetus riigimehhanismist käsitleb riigiaparaadi põhilisi osasid, nende klassifikatsiooni, siis õpetus riigi funktsioonidest käsitleb riigi tegevuse põhilisi liike, nende klassifikatsiooni.

Nii teoreetiliselt kui ka praktilise elu seisukohalt on oluliseim riigi tegevus. Riigiaparaat luuakse selleks, et ta vajalikul korral teataval viisil tegutseks. Tegevuse laadist sõltub ka see, milline peab olema riigiaparaadi struktuur, isiklik koosseis ja selle ettevalmistus, riigiaparaadi vastava lüli tegutsemise protseduur. Sellest lähtudes on otstarbekohane riigi ja õiguse teoorias käsitleda enne riigi funktsioonide ja alles siis riigimehhanismi küsimust.

Millised on siis riigi tegevuse põhilised liigid ehk funktsioonid? Et sellele küsimusele vastata, tutvume veidi esemete või nähtuste klassifikatsiooniga üldse.

Esemete või nähtuste liigitamise aluseks on nende omavaheline sarnasus ning erinevus. Kuna aga ühed esemed või nähtused teistest erinevad või on nendega sarnased väga mitmete tunnuste poolest, siis võime esemeid, nähtusi väga mitmesugustest alustest lähtudes liigitada, luua mitmeid klassifikatsioone. Teaduslikule uurimisele on kõige olulisem esemete või nähtuste nn. loomulik klassifikatsioon, mille aluseks võetakse esemete või nähtuste loomust väljendav põhitunnus. Loomuliku klassifikatsiooni kui kõige põhilisema klassifikatsiooni klassikaliseks näiteks on D.I. Mendelejevi elementide perioodiline süsteem, mille aluseks on elementide aatomikaal, kaasaja zooloogias esitatav loomade ja botaanikas esitatav taimede klassifikatsioon.

Peale nimetatud loomulike klassifikatsioonide esinevad ka nn. kunstlikud klassifikatsioonid, mille aluseks ei võeta esemete põhilisi tunnuseid, neid mis väljendavad esemete loomust, olemust.

Riikide loomulikuks, põhiliseks ehk esmajärguliseks klassifikatsiooniks on riikide jaotamine riigitüüpideks. Siin lähtutakse valitsevast klassist kui riigi põhitudunusest ja liigitatakse riike liikideks vastavalt sellele, missugune klass on valitsevaks klassiks. Sellekohaselt jaotatakse kõik riigid kõigepealt ekspluataatorlikeks ja sotsialistlikeks riikideks vastavalt sellele, kas riigivõim on ekspluateeritavate klasside või töötavate klasside käes. Omakorda ekspluataatorliku riigi liik jaguneb kolmeks riigitüübiks: orjanduslikuks, feodaalseks ja kodanlikuks riigiks vastavalt sellele, kas riigivõim on orjaperemeeste, feodaalide või kapitalistide käes. Omakorda võime iga nimetatud liigi veel jagada allosadeks, all-liikideks. Peale selle võib esineda aga teisi klassifikatsioone.

Riikide nn. kunstlikuks, mittepõhilisteks ehk teisejärguliseks liigituseks on nende jagamine vabariikideks ja monarhiateks. Veel vähem tähtsaks riikide mittepõhiliseks liigituseks on näiteks liigitamine selle järgi, millises maailmajaos nad esinevad või nende järjekorda seadmine riigi nime

järgi alfabeedi kohaselt. Viimane omab mõnikord, näiteks rahvusvahelistest konverentsidest osavõtjate istungitesaali paigutamisel või spordivõistluste rongkäikude järjekorra kindlaksmääramisel teatavat praktilist tähtsust.

Riigimehhanismi osade põhiliseks klassifikatsiooniks on kodanliku riigi puhul nende jagamine kahte põhigruppi: 1) riigiaparaadi relvastatud osad ja 2) relvastamata osad ehk riigiaparaadi juhtivad ja abistavad osad. Esimesse gruppi kuuluvad riigiaparaadi põhiosadena: armee, kaitseliidu-tüüpi organisatsioonid, politsei, poliitiline politsei, vanglad, kuna teise grupi põhiosadeks on esindusorganid, valitsus, kohus ja prokuratuur, bürokraatlik täidesaatev aparaat.

Riigiaparaadi osasid võib aga ka teistest alustest lähtudes liikidesse jagada, millel kahtlemata teataval kordadel suurem või väiksem praktiline tähtsus on. Sellised klassifikatsioonid on aga mittepõhilisteks, teisejärgulisteks ehk nn. kunstlikeks klassifikatsioonideks.

Ka riigi tegevusi võime jagada mitmesugustest alustest lähtudes paljudesse liikidesse, võime luua mitmesuguseid klassifikatsioone. Kõige olulisem on aga siingi nn. loomulik ehk kõige põhilisem liigitus ja selles klassifikatsiooni süsteemis omakorda need liigid, mis on kõige laiemal ulatusega. Kuna aga peale selle põhiliseima klassifikatsiooni omavad suurt praktilist tähtsust ka mõned teised klassifikatsioonid riigi ja õiguse teooria seisukohalt selleks, et saada riigist kõige üldisemat kujutlust, siis võiksime nimetada kõiki riigi tegevuse liike riigi funktsioonideks.

Nn. loomuliku ehk kõige põhilisema klassifikatsiooni hulka kuuluvad riigi tegevuse kõige laiaulatuslikumaid, kõige laiemal mahuga ja klassifikatsioonis kõige kõrgemalseisvamaid liike nimetame riigi põhifunktsioonideks. Antud klassifikatsiooni kui riigi tegevusalade kõige põhilisema klassifikatsiooni uurimine on riigi ja õiguse teooria aineks, sest viimase ülesandeks on ülevaadet anda riigi ja õiguse põhiprobleemidest, riigi- ja õigusealastest kõige tähtsamatest küsimustest.

Teiste õigusteaduslike distsipliinide ülesandeks on uurida mittepõhilisi riigi tegevusalade klassifikatsioone, neid riigi funktsioone, mida me ei nimeta riigi põhifunktsioonideks. Riigi ja õiguse teooria ülesanne piirdub nende funktsioonide lühikese iseloomustamisega.

Arvestades seda, et nn. loomuliku ehk kõige põhilisema klassifikatsiooni juures tuleb põhifunktsioone jagada ühe jagamisaluse põhjal, arvestades seda, et üksikud põhifunktsioonid ei tohi teistega osaliselt või täielikult kattuda, ühte langeda, siis on loomulik, et põhifunktsioone ei saa olla palju. Peale selle tuleb õppetöö seisukohalt ka arvestada seda, et liiga suure arvu põhifunktsioonide juures riigi tegevuse kõige tähtsam osa ei tule küllalt reljeefselt esile, ei ole küllalt selgelt vähem tähtsatest, vähem ulatuslikest tegevustest välja tõstetud.

Mis puutub terminoloogiasse, siis riigi funktsiooni nimetus sai laiemalt tuttavaks J. Stalini poolt XVIII partei kongressil peetud aruandekõnes. Mis puutub aga asja sisulisse külge, siis on K. Marx, F. Engels ja V.I. Lenin teoreetiliselt andnud selles küsimuses peamise: nad näitasid oma paljudes teostes, missugused on riigi peamised tegevusalad, kasutades sageli ka riigi funktsiooni nimetust. Mis puutub kodanlikku juriidilisse kirjandusse, siis kasutavad mõned autorid samuti terminit riigi funktsioon riigi peamiste tegevusalade kohta. Tegelikult aga pole nende poolt näidatud riigi funktsioonid mitte riigi põhilised tegevusalad.

2. Riigi funktsiooni mõiste käsitlesest nõukogude juriidilises kirjanduses.

Riigi funktsiooni defineeritakse nõukogude kirjanduses kui "riigi tegevuse põhilist suunda, mis on kindlaks määratud riigi ees seisvate ülesannetega ta arengu peamistel etappidel".² Esitatud definitsioonis ei ole päris selge sõna "põ-

²Н.В. Черноголовкин, osundatud teos, lk. 8.

hiline suund" mõiste.

Definitsioonist selgub, et riigi tegevuse põhiline suund omakorda on kindlaks määratud riigi ees seisvate ülesannetega ta arengu peamistel etappidel. Kuna kodanlikel riikidel riigi arengu peamisi etappe ei ole, siis see definitsiooni osa ei käi ekspluataatorlike riikide kohta. Ka sotsialistliku riigi puhul ei ole otstarbekohane lisada põhifunktsiooni definitsiooni riigi arengu peamise etapi mõistet, sest viimast saame ise mõista ainult riigi funktsiooni mõiste abil, sotsialistliku riigi peamise arengu etapi mõiste eeldab riigi põhifunktsiooni mõistet. Kui me paigutame põhifunktsiooni definitsiooni hulka peamise arengu etapi mõiste, siis satume ringdefinitsiooni, x-i defineerimiseni x-i abil samuti kui põhilise suuna defineerimine peamise ülesande abil.

Ka mõiste "riigi ees seisev ülesanne" on liialt laia ja ebamäärase ulatusega. "Ülesande" asendamine "peamise ülesandega", nagu seda tegi J. Stalin, täpsustab mõistet, kuid ei anna selget kujutlust riigi ülesannete ja funktsioonide vahekorrast.³ J. Stalin väitis, et sotsialistliku riigi arengu esimese peafaasi üks "peamine ülesanne oli kukutatud klasside vastupanu mahasurumine ... Vastavalt sellele teostas meie riik sel perioodil kaht põhifunktsiooni. Esimene funktsioon - kukutatud klasside mahasurumine omal maal".⁴ Edasi märgib ta peamise ülesandena veel maa kaitse organiseerimist interventide kallaletungi vastu ja väidab, et vastavalt sellele oli meie riigi teiseks põhifunktsiooniks maa kaitsmine väliskallaletungi vastu.⁵ Tegelikult ei ole siin riigi peamise ülesande ega riigi põhifunktsiooni vahel mingit erinevust. Riigi peamiste ülesannetena loetleb J. Stalin veel tööstuse ja põllumajanduse taastamist, kapitalistlike elementide likvideerimise tingimuste ettevalmistamist. Neile põhiülesanne-

³ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil. 10. märtsil 1939, Tallinn 1952, lk.137 (Sama töö on ka teoses: J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952).

⁴ Sealsamas, lk. 137-138.

⁵ Sealsamas.

tele vastab majanduslik-organisatoorne ja kultuurilis-kasvatueliku töö funktsioon. Siin ei vasta ülesannete loetelu sõnasõnalt enam riigi vastava funktsiooni nimetusele. Muide, see ülesannete loetelu pole ammendav, sest ta piirdub ainult taastamisega ega haara industrialiseerimist ega, mis veel olulisem, natsionaliseerimist ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamist, mis toimus ju just sotsialistliku riigi arengu esimesel peafaasil.

Käsitledes varem aga erinevust proletaarse ja kodanliku revolutsiooni vahel, väitis J. Stalin, toetudes V.I. Lenini õpetusele, et "proletaarse revolutsiooni peaülesanne seisab selles, et pärast võimuhaaramist üles ehitada uus, sotsialistlik majandus".⁶ Siin on sotsialistliku riigi peamine ülesanne antud juba täielikumal kujul.

3. Riigi eesmärk, peamine ülesanne ja nende vahetõrge riigi põhifunktsioonidega.

Riigi peamise ülesande mõiste langeb sisuliselt kokku riigi põhifunktsiooni mõistega. Sellepärast pole riigi ja õiguse teoorial esimese käsitluse järgi vajadust.

Tarvilik on aga kogu riigi tegevust kui tervikut iseloomustada ühe nimetusega. See peab näitama, et kogu riigi tegevus on suunatud ühele ühisele eesmärgile, kogu riigi tegevus teenib ühte sihti. Terminoloogiliselt oleks siin õige kasutada just terminit riigi eesmärk.

Kõigi riigitüüpide kohta me võime öelda vaid seda, et kõigi riikide eesmärgiks on valitseva klassi huvide teostamine. Eksploataatorliku riigi suhtes me võime sama mõtet väljendada juba täpsemalt - eksploataatorliku riigi eesmärgiks on eksploataatoritele kasumite kindlustamine ehk teiste sõnadega - töötajate eksploateerimise kindlustamine. Sotsialistliku riigi eesmärgiks on aga töötajate vajaduste rahul-

⁶ J. Stalin, Teosed, 8.kd., Tallinn 1949, lk. 21. Vt. V.I. Lenin, Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27.kd., Tallinn 1955, lk. 214-215.

damise kindlustamine või veel täpsemalt - kommunistliku ühiskonnakorra ülesehitamine. Seda eesmärki võime me konkretiseerida sotsialistliku riigi eri arengu ajajärgudel ja öelda, et sotsialistliku riigi arengu esimesel peamisel etapil on sotsialistliku riigi eesmärgiks sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine, teisel arengu peamisel etapil aga kommunistliku ühiskonnakorra ülesehitamine. Kõneldes eesmärgi asemel riigi tegevusest, võime öelda, et sotsialistliku riigi arengu teises peamises etapis seisab sotsialistliku riigi tegevus kommunismi ülesehitamises.

Jättes siinkohal lahendamata küsimuse sotsialistliku riigi arengu kolmanda peamise etapi võimalikkusest, juhime kokkuvõttes tähelepanu sellele, et riigi eesmärgi mõiste haarab endasse kogu või peaaegu kogu riigi tegevuse, et igal riigil on vaid üks eesmärk, kuna põhifunktsioone on tal vähemalt kaks. Seega on riigi eesmärgi mõiste laiem riigi põhifunktsiooni mõistest. Sisult aga iseloomustavad nad mõlemad riigi tegevust. Kuna riigi põhifunktsiooni mõiste on kitsam riigi eesmärgi mõistest, siis konkretiseerib esimene viimast.

4. Riigi põhifunktsioonide ja mittepõhiliste funktsioonide eritlemine.

Nõukogude juriidilises kirjanduses eritletakse üldiselt kahte liiki riigi funktsioone:

- 1) riigi põhifunktsioonid,
- 2) riigi funktsioonid ehk mittepõhilised riigi funktsioonid.

Õigusega märgib aga N.V. Tšernogolovkin, et meie nõukogude kirjanduses on nende kahe liigi erinevust täiesti ebarahuldavalt uuritud.⁷ Autor ise aga ei anna kahjuks nende kahe liigi erinevuse kindlaksmääramiseks ka kindlaid pidepunkte.⁸ Põhifunktsioonid haaravat tema arvates homogeenset

⁷ Н.В. Черноголовкин, osundatud teos, lk. 10-11.

⁸ Sealsamas, lk. 10-14.

(ühelaadset) tegevust, milles avaldub riigi olemus vahenditult, sotsialistliku riigi printsiipaalne erinevus ekspluaatorlikust riigist, põhifunktsioonid on juhitud riigi põhiülesannete lahendamisele, neid teostatakse pikema aja jooksul jne. Nende paljude tunnuste varal on aga praktiliselt võimatu täpselt eraldada põhifunktsioone teistest funktsioonidest. Autor lähtub nähtavasti sellest, et ühe põhifunktsiooni raamides võib olla allosadena funktsioone, mida me põhifunktsioonideks ei nimeta.⁹

Püüame alljärgnevalt teataval määral põhifunktsiooni mõistet täpsustada. Põhifunktsioonideks nimetame kõigepealt neid riigi tegevusalade liike, mis kuuluvad nn. loomuliku ehk riigi kõige põhilisema tegevuse klassifikatsiooni.

Selles klassifikatsioonis moodustavad riigi põhifunktsioonid kõige laiaulatuslikuma liigi, on kõige kõrgemalseisvad mõisted, mis ei kuulu riigi ühegi kõrgemalseisva tegevusala liigi alla.

Riigi funktsioonideks aga nimetame neid riigi tegevuse liike,

1) mis ei kuulu riigi nn. loomulikkude ehk kõige põhilisemate tegevusalade klassifikatsiooni hulka, vaid kuuluvad eriklassifikatsioonide koosseisu;

2) need riigi tegevusalad, mis kuuluvad nn. loomuliku klassifikatsiooni madalamate liikide alla, moodustavad põhifunktsioonide koosseisu kuuluvaid alaliike.

5. Riigi tegevuse põhiliseima liigituse alus.

(Milliseid riigi funktsioone tuleb lugeda põhifunktsioonideks?)

Riigi tegevuse nn. loomuliku ehk põhiliseima liigituse aluseks tuleb võtta tunnus, mis väljendab riigi tegevuse loomust, on riigi tegevusele põhitunnuseks, iseloomustab kõige rohkem riigi tegevust.

⁹ Н.В. Черногорович , osundatud teos, lk. 11-12.

Riikide põhiliseima liigituse aluseks võtsime riigi põhitunnuse, mis seisab selles, et riik on valitseva klassi organisatsioon. Vastavalt peamistele erinevustele konkreetsete riikide juures, mis väljenduvad selles, et ühe riigi puhul on riigivõim ühe klassi, teise riigi puhul mõne teise klassi käes, jagasime riigid tüüpideks. Seega riikide põhiliseima liigituse juures lähtusime ühiskonna klassistruktuurist, erinevustest selles osas.

Ka riigi tegevuse põhiliseima klassifunktsiooni juures tuleb lähtuda ühiskonna klassistruktuurist, riigi või vastava riigitüübi mõistest. Riigi definitsioonist ilmneb, et riik tegutseb valitseva klassi vaenlaste ohjeldamiseks, kasutab valitseva klassi huvide läbiviimiseks organiseeritud vägivalda. Riik kui relvastatud organisatsioon tekkis ju sellepärast, et kindlustada valitsevale ekspluataatorlikule klassile alutatud klasside mahasurumist. Eespool riigi tegevusena väljendatud nähtust võime sõnastada ka riigi ülesandena - riigi ülesandeks on valitseva klassi majandusliku võimu säilitamiseks ja laiendamiseks ohjeldada klassivaenlasi. Kuigi riigi tegevuse puhul esineb ka käitumisi, mida otseselt ei saa lugeda klassivaenlaste ohjeldamise alaseks tegevuseks, on need suhteliselt väiksearvulised ega ole ekspluataatorlikule riigile põhiliselt iseloomulikud. Nende tegevusalade teostamiseks ei organiseerita, ei looda ju riigiaparaati.

Analüüsides kõigi ekspluataatorlike riikide tegevusi, võime neid jagada kahte põhilisse liiki. Ühelt poolt võtab ekspluataatorlik riik oma territooriumil asuvate töötajate suhtes ette tegevuse, mis kindlustab viimaste alistumist ekspluataatorlikule korrale ja teiselt poolt võtab sama riik ette tegevuse, mis on suunatud sellele, et riikliku sunniaparaadi abil laiendada ekspluateerimise ulatust väljaspool oma territooriumi elavatele töötajatele, või ära hoida seda, et kallaletungiga väljast haaraksid välismaa kapitalistid osa ekspluateerimist seniste kapitalistide käest enda kätte. Sellekohaselt võiksime öelda, et ekspluataatorlik riik teostab kahte põhilist laadi tegevust ehk põhifunktsiooni:

- 1) töörahva mahasurumist ehk ohjeldamist ja
- 2) tegevust sõjalisel alal.

Niisugune ekspluataatorliku riigi tegevuse liigitamine on sellepärast kõige põhilisemaks liigituseks, et me mõistaksime kõige paremini nii kogu riigi tegevuse ühtsust, selle olemust, iseloomu kui ka kõige olulisemaid erinevusi üksikute riiklike tegevuste juures. Me mõistame, missuguseid riigi tegevusi on kõige rohkem, mis on riigi tegevusele tüüpilised ja mis on talle ebatüüpilised ja juhuslikud.

Et kontrollida eelõeldu õigsust, tuleb meil tutvuda ekspluataatorlike riikide kõige mitmesugusemate tegevustega. Me näeme seal kujukalt, et need on peaaegu jäägitult kas töörahva mahasurumise või siis sõjalise tegevuse liigi hulka kuuluvad.

Milliseid põhifunktsioone omab aga sotsialistlik riik? Juba riigi mõiste määratlemise juures näeme, et tunnused, mis käivad ekspluataatorlike riikide kohta, ei ole kohaldatavad või ei ole kohaldadavad täies ulatuses sotsialistlike riikide kohta, eriti sel juhul, kui viimased eksisteerivad sel perioodil, kui kapitalistlik süsteem on likvideeritud, kuid kommunismile pole veel jõutud. Sotsialistliku riigi tegevuse põhimine osa ei ole käsitletav ainult klassivaenlaste mahasurumisena. Sellepärast tuleb sotsialistliku riigi põhifunktsioone käsitleda kahes põhigrupis.

1. Ekspluataatorlike klasside vastu suunatud sotsialistliku riigi põhifunktsioonid.

2. Sotsialistliku riigi põhifunktsioonid, mis on seotud sotsialismi või vastavalt kommunismi ülesehitamisega.

Esimese grupi põhifunktsioonid haaravad tegevust, mis on sihitud klassivaenlaste ohjeldamisele, teise grupi põhifunktsioonid sellele, et hoida distsipliini oma klassi liikmete hulgas.

Esimese grupi põhifunktsioonideks on:

- 1) ekspluataatorlike klasside ohjeldamine,
- 2) sotsialistliku ühiskonna kaitse väliskallaletungide vastu.

Teise grupi põhifunktsioonideks on:

- 1) majandusliku töö põhifunktsioon,
- 2) kultuurialase töö põhifunktsioon.

Selline klassifikatsioon lähtub ühiskonna, nii vastava riigi kui ka kogu maailma riikide klassikoosseisust, riiklike tegevuste mahust ja nende seosest riigivõimu omavate klasside poolt püstitatud põhieesmärkidega.

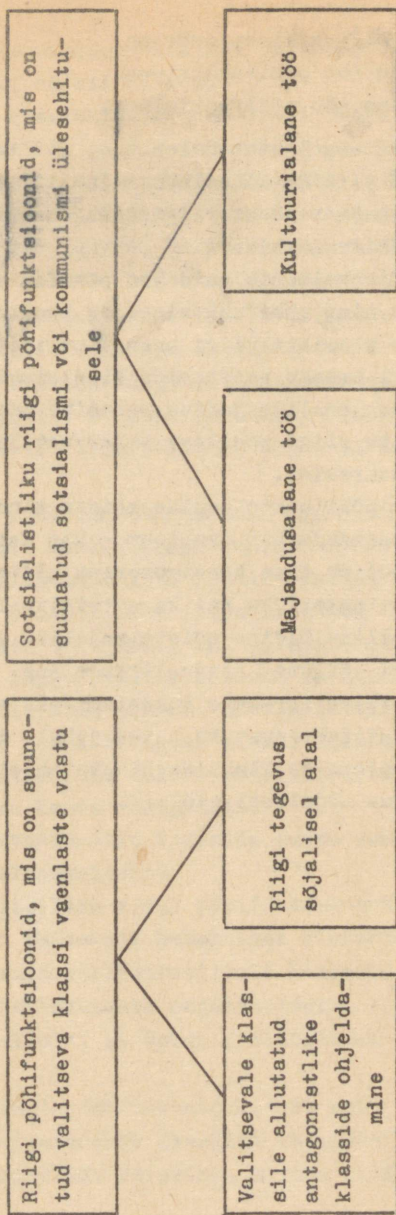
Selles klassifikatsioonis näidatud põhifunktsioonide arv ja selle muudatused ning põhifunktsioonide iseloom annavad omakorda lähtealuse peamiste riigi arengu perioodide, s.o. sotsialistliku riigi arengu peafaaside kindlaksmääramisele.

Samuti võimaldab selline jaotus paremini mõista sotsialistliku ja kodanliku riigi põhilist erinevust ja selgemini näidata riigi väljasuremist.

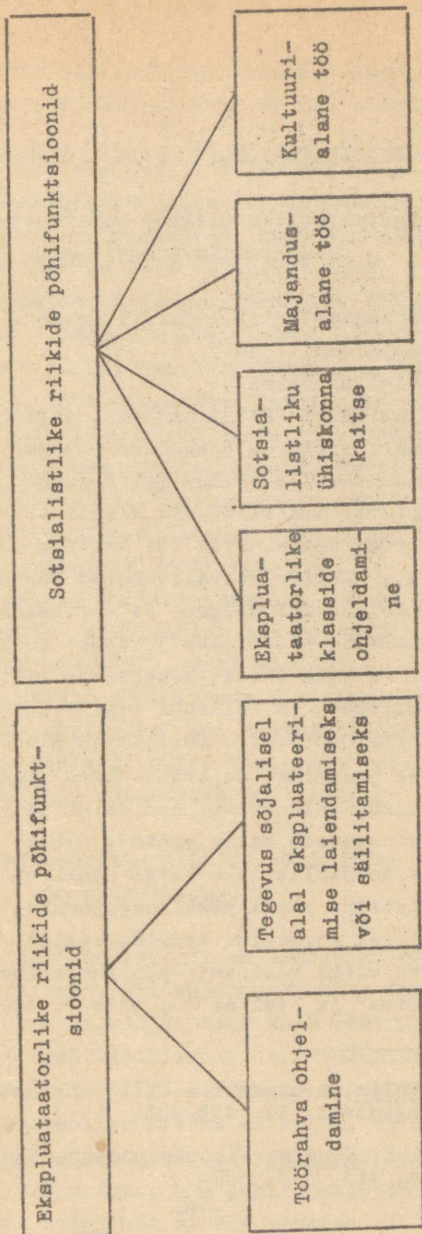
Üksikute riigi põhifunktsioonide mõiste kindlaksmääramisel tuleb veel lahendada üks probleem - kas kahe esimese põhifunktsiooni puhul on õige konstrueerida üldist mõistet, mis käib nii ekspluataatorliku kui ka sotsialistliku riigi kohta või ei ole selline üldine mõiste vajalik. Arvesse võttes, et üldine riigi, õiguse, seaduslikkuse jne. mõiste on meile vastavate nähtuste paremaks tunnetamiseks vajalik, tuleks pooldada sellist lahendust ka antud juhul. Seega oleks esimeseks põhifunktsiooniks klassivaenlaste ohjeldamine ja teiseks riigi tegevus sõjalisel alal.

S k e e m I

Riigi tegevuse põhiklassifikatsioon.

S k e e m II

II osa. EKSPLUATAATORLIKU RIIGI PÕHIFUNKTSIOONID.

1. Ekspuataatorlike riikide põhifunktsiooni nimetused terminoloogiliselt.

Igal ekspuataatorlikul riigil on kaks põhifunktsiooni:

- 1) töörahva ohjeldamine ja
- 2) tegevus sõjalisel alal.

J. Stalini järgi "Riigi tegevust iseloomustavad kaks põhifunktsiooni: sisemine (peamine) - ohjas hoida ekspuataatorlikku enamikku, ja väline (mittepeamine) - laiendada oma territooriumi, oma valitseva klassi territooriumi teiste riikide territooriumide arvel või kaitsta oma riigi territooriumi teiste riikide kallaletungide vastu."¹⁰

Sellest tsitaadist selgub, et J. Stalin nimetas õieti esimest funktsiooni sisemiseks ja teist väliseks funktsiooniks. Mõnedes teistes töödes kõneldakse lihtsalt riigi sisemisest (sisemistest) ja välisest (välistest) põhifunktsioonist (põhifunktsioonidest). Sellise terminoloogia kasutamise vastu räägivad järgmised asjaolud. Need nimetused ei too esile tegevuse sisu, vaid vormi, nad ei näita tegevuse klassiiseloomu (kes tegutseb kelle vastu). See ei näita ekspuataatorliku ja sotsialistliku riigi põhilist erinevust.

Sotsialistliku riigi põhifunktsioonide juures ei kasuta J. Stalin sellist vormilist terminoloogiat. Kui kasutada ka sotsialistliku riigi vastavate põhifunktsioonide juures nimetust "sisemine" ja "väline"¹¹, siis ei näe me vähemalt põ-

¹⁰ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil, lk. 135-136.

¹¹ Vt. A. И. Денисов, Теория государства и права, Москва, 1948, lk. 151, 165, 172, 177.

hifunktsioonide nimetustes seda, et ekspluataatorliku ja sotsialistliku riigi põhifunktsioonid on oma sisult põhiliselt erinevad.

Nimetus "sisemine" või "väline" jätavad mulje, et väline põhifunktsioon haarab absoluutselt igasugust riigi tegevust, mis on seotud teiste riikidega, kuna sisemine põhifunktsioon haarab samuti absoluutselt igasugust riigi tegevust, mis on suunatud sisemaale. Sellega liidetakse kõige ulatuslikum väline tegevus - sõjaline ala - suhteliselt väikseulatuslike, mitmesuguste ja pealegi teisejärgulise tähtsusega küsimustega. Sisemise põhifunktsiooni termin haarab mahasurumise kui ekspluataatorliku riigi kõige laiaulatuslikuma tegevuse kõrval endasse samuti suhteliselt väikseulatuslikku, mitmesugust ja teisejärgulise tähtsusega tegevust. Sisult erineb sõjaline tegevus väga oluliselt rahulikust kaubavahetuse arendamisest või kultuurialasest koostööst.

Samuti ei ole selge, millist tegevust tuleks vaadelda välise, millist sisemise põhifunktsiooni teostamisena. Kas näiteks armee tegevus sisemaal, eriti väljaõppe, sõjariistade ja -varustuse hankimise alal lugeda sisemise või välise põhifunktsiooni hulka kuuluvaks? Kui seesugust tegevust lugeda sisemise põhifunktsiooni hulka kuuluvaks, siis sõjaline ala oleks lõhestatud kahe põhifunktsiooni vahel.

2. Ekspluataatorlike riikide põhifunktsioonide ühtsus.

Nimetatud kaks põhifunktsiooni on omased kõigile ekspluataatorlikele riikidele, nii orjanduslikule, feodaalsele ja kodanlikule riigile. Samuti on need kaks põhifunktsiooni omased nii monarhiale kui vabariigile, nii kodanlik-demokraatlikule kui ka fašistlikule riigile. Mingit arengut ekspluataatorlikus ühiskonnas selles mõttes ei esine, et sel juhul, kui üks või mõlemad põhifunktsioonid kaoksid või et mõni uus põhifunktsioon neile lisanduks, üks põhifunktsioonidest muutuks mittepõhiliseks. Seepärast ei saa kõnelda, et eksplua-

taatorlikel riikidel oleksid arengu peamised etapid, nagu need on sotsialistlikul riigil.

Põhifunktsioonide teostamise ulatus ja vormid võivad küll erineda eri aegadel ja kohtades seoses erineva majandusliku ja poliitilise arenguga. Nii näiteks võib kodanlus ühel juhul kasutada tööraha ohjeldamiseks otsest füüsilist vägi-valda, kuna teisel juhul ta kasutab peamiselt pettust kui ideoloogilist relva, äraostmist, järeleandmist tegemist, le-pib majandusliku sunniga. Need mõlemad meetodid on mõnikord teineteist asendavad, teinekord on aga teineteisega läbi põi-mitud.¹²

Üldiselt võib öelda, et välja arvatud teatud kõikumised, on riigi funktsioonide teostamise ulatus suurenenud ja nende teostamise vormid teravnenud. Marksismi klassikud on sageli osutanud sõnade ulatuse ja tööraha mahasurumise suurenemi-sele ja survemeetodite tugevnemisele imperialismi tingimuis, eriti fašistlikes ja fašiseeruvates maades.¹³

Eriti metsikuks muutus riigi põhifunktsioonide teosta-mine fašistlikes riikides, kus tööraha mahasurumist teosta-

¹² V.I. Lenin, Teosed, 16.kd., Tallinn 1953, lk. 324-325; 20.kd., Tallinn 1953, lk. 418-419.

¹³ A.I. Денисов, Теория государства и права, Москва, 1948, lk. 165-166 kõneldakse sellest, et vägivallameetod on põhiliselt pärisorjuslik, kuna "liberalistlik" meetod sise-mise funktsiooni teostamisel olevat kodanliku päritoluga. On õige, et kapitalistliku korra alguses pooldas kodanlus demokraatlikumate meetodite tarvituselevõtmist oma klassi huvides, kuid vale oleks väita, et feodaalid poleks kasuta-nud pettusemeetodit (kiriki!). Kõik ekspluataatorlikud riigid kasutavad nihästi pettuse- kui vägivallameetodit kõrvuti. Samuti väidavad ka С.А. Голунский и М.С. Строгович, Теория государства и права, Москва, 1940, lk. 85, et feodaalses korras olevat teostatud otsest mahasurumist, kuna kapita-listliku korra alguseks olevat esinenud see eeskätt varja-tud kujul nii ideoloogilise kui majandusliku sunnina. Ka ka-pitalistliku korra alguses esines tööliste revolutsioonilise liikumise otsene mahasurumine, samuti mahasurumine kapita-listliku omandi kaitseks. Koloniaalsetes maades kasutasid kapitalistlikud riigid algusest peale varjamatut füüsilist mahasurumist. Autorid märgivad õigesti seda, et mahasurumi-se funktsioon kodanlikes riikides pidevalt tugevneb.

takse terroristlike meetoditega ja olukorras, kus vähesedki vabadused ja õigused, mida töölisklass kodanlik-demokraatlikus riigis kasutab, on kaotatud. Praegu toimub töölisklassi maha-surumine ja agressiooni ettevalmistamise tugevdamine Ameerika Ühendriikides ja sellest sõltuvates NATO pakti maades. Ameerika imperialistid hakkavad järjest rohkem kasutama riigi funktsioonide teostamisel fašistlike meetodeid.

Ka niisuguseid "heategevaid" üritusi, nagu laene ja "toetus" kasutatakse Ameerika Ühendriikidest sõltuvates maades sõjalise funktsiooni teostamiseks, nii otsesteks sõjalisteks kulutusteks, kui strateegiliste ehituste läbiviimiseks jne.

Ka omaaegsed sündmused Eestis tõestavad eelöeldut. Vaadeldes näiteks töörahva maha-surumise teostamist Eestis kodanliku diktatuuri ajal, näeme kujukalt, kuidas see järjest terroristlikumaks kujunes, kuidas valitsev kodanlus järjest suuremas ulatuses kasutas riigiparaati ideoloogilise pettuse levitamiseks, kuidas järjest valelikumaid teooriaid välja mõeldi. Muidugi ei tule seda teravnemist graafiliselt mitte pideva tõusujoonena kujutada, vaid sellisena, mis ka üles-alla kõikumisi kujutab, kuid üldkokkuvõttes tõusvat tendentsi näitab. Kui võrrelda näiteks valge terrori ohvreid Saksa okupatsiooni ajal 1918.a. valge terrori ohvritega 1919.a. esimestel kuudel, siis ilmneb suhteliselt järsk tõusutendents. Võrreldes aga 1918.-1919.aastat olukorraga Saksa fašistliku okupatsiooni ajal, näeme, et valge terror veelgi järsemalt teravnes. Tuhandete tapetute asemel 1918.-1919.a. hukati fašistliku okupatsiooni ajal umbes 60 000 inimest.

Võrreldes viimast viitkümend aastat eelneva saja aastaga, näeme ka sõjategevuse määratud laienemist. Seda iseloomustab kas või järgmine tabel USA ja Inglismaa sõjaliste kulutustest ühe inimese kohta (USA-s dollarites, Inglismaal naelsterlingites):¹⁴

¹⁴ N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, Tallinn 1956, lk. 13.

1913/14. eelarveaastal	3,5	dollarit	1,7	naelsterlingit
1929/30.	"	"	7	" 2,5 "
1954/55.	"	"	250	" 29,3 "

Kõige selle juures aga jääb ekspuataatorliku riigi tegevus, ta põhifunktsioonid põhiliselt samaks, ekspuataatorliku riigi arengus ei teki selliseid pöördelisi muudatusi kui sotsialistlikus riigis üleminekuga ühest arengu põhifaasist teise. See ei tähenda aga seda, et näiteks kodanliku riigi arengus ei tekiks suuri muudatusi, nagu me kodanliku riigi puhul ei võiks rääkida ka teisejärgulistest arenguetappidest. Me teame väga hästi, et kodanlik riik kaasajal erineb sellest, mis ta oli enne imperialistlikku ajastut, samuti seda, et fašistlikule korrale üleminek tähendab uut etappi kodanliku riigi arengus, et võrreldes rahuajaga muutub sõjaajal kodanliku riigi tegevus.

3. Ekspuataatorlikel riikidel puuduvad teised põhifunktsioonid peale tööraha mahasurumise ja sõjalise tegevuse.

Need autorid, kes ei tee vahet riigi põhifunktsioonide ja mittepõhiliste funktsioonide vahel ja nimetavad ekspuataatorlike riikide puhul peale tööraha mahasurumise ja sõjalise tegevuse ka tegevust muudel aladel, näiteks majandusliku tegevust, funktsiooniks, teevad sellega kahtlemata vea.

Niisuguste käsitlustega antakse täiesti ekslik ülevaade kodanliku riigi olemusest, ta tegevusest. Kui väita, nagu seda ka mõned nõukogude autorid tegid, et kodanlikul riigil on olemas omaette majandus-, kultuuri-, kasvatus- jm. alase töö funktsioonid, sotsialistlikul riigil ta arengu esimeses peafaasis aga ainult üks sellekohane funktsioon, nimelt majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatuseliku töö funktsioon, siis loome eksliku pildi sellest, nagu kodanlik riik omaks üleoleku sotsialistlikust.

V.V. Reihhardt väidab, et vanal ajal oli ekspuataator-

liku riigi majanduslik funktsioon laiaulatuslikum kui praegu¹⁵, kuid I.P. Trainin väidab vastupidist.¹⁶

Mis sunnib meid eitama kodanliku riigi majandus- või kultuurialase töö põhifunktsiooni olemasolu? Põhjuseks on siin see, et kodanlik ühiskond põhjeneb eraomandil, et kapitalistid ise juhivad majandust, et kodanliku riigi tegevus on neil aladel oma mahult liiga väikese ulatusega. Võrreldes riigiametnike hulka, kes tegelevad tööraha mahasurumise või sotsiaalse tegevusega, riigiametnike hulgaga, kes tegelevad majandus- või kultuurialaste küsimustega, ilmneb, et arvilise vahekorra ülekaal esimeste poolel ületab paljusid kordi teise grupi riigiametnike arvu. Samasuguse pildi saame ka vastavatele aladele kulutatud finantsiliste vahendite võrdlemisel.

Mis puutub kodanliku riigi majandusalasesse tegevusse, siis näiteks kodanlikus Eestis oli algul, kui oli otsekohe raske likvideerida kõiki revolutsiooni saavutusi, küll mõningaid riiklikke ettevõtteid (Põlevkivitööstus, Turbatööstus, Eesti Pank emissioonipangana, riiklik maatagavara), kuid hiljem muudeti need eraettevõteteks.

Kodanliku Eesti riigi kultuurialane tegevus oli võrreldes majandusalase tegevusega suurem, kuid Nõukogude Eesti kultuurialase tegevusega võrreldes oli see mitmekordselt väiksem. Sellejuures vähenes kodanlikus Eestis riigi osatähtsus ka kultuurielus. Riigi ja omavalitsuste gümnaasiumide õpilaste arv I ja II klassis langes 1938/1939. õppeaastal 1369, eragümnaasiumides tõusis 1132-le. Võrreldes kodanliku Eesti gümnaasiumide arvu 1939. aastal Nõukogude Eesti 1959.a. riiklike keskkoolide arvuga, siis on viimane umbes 8 korda suurem.¹⁷ Mis puutub aga teatritesse, kinodesse, filmide laenu-

¹⁵ В.В. Рейхардт, Советское общество и социалистическая экономика, "Вестник Ленинградского Университета", 1947, № 11, lk. 29.

¹⁶ И.П. Трайнин, Государство и коммунизм, Москва, 1940, lk. 22.

¹⁷ Valitsusasutuste tegevus 1938/39.a., Tallinn 1939, lk. 13; "Nõukogude õpetaja" nr. 46, 5. XI 1960.

tamisse, siis kuulusid need tegevusalad kodanlikus Eestis terves ulatuses eraettevõtete sfääri. Kirjastustegevuse alal oli riigi osatähtsus härmiselt väike (üks riigi trükikoda väheste ametlike väljaannete jaoks 281 töötajaga 1938.a. lõpul).

Avalikest raamatukogudest olid 71% eraraamatukogud (1938/1939.a.). Teaduste Akadeemia loodi kodanlikus Eestis alles aprillis 1939, kusjuures sellel oma koosseis peale 12 koha-kaasluse alusel töötava akadeemiku peaaegu puudus. Muuseumid kodanlikus Eestis riigile ei kuulunud, vaid suuremad neist olid nn. sihtasutused. Kõrgematest koolidest olid Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Tallinna Konservatoorium - riiklikud õppeasutused, kõrgem kunstikool ja paar teist aga erakoolid. Vanemates kodanlikes riikides oli tavaliselt riigile kuuluvate koolide arv veelgi väiksem.

Kokku võttes kodanliku riigi tegevust majanduse ja kultuuri alal, võiksime öelda järgmist. Kodanliku riigi tegevus majanduse alal piirdub tavaliselt raudteede ekspluateerimisega ja sedagi ainult teatavates riikides, arsenaliga, posti-, telegraafi ja telefoniga (telefon om mitmetes maades eraettevõtjate käes), sadamatega ja muu sarnasega. Riigiettevõtetes töötab kapitalistlikes maades vaid väikene protsent tööliste koguarvust. Kaubandus kuulub peaaegu eranditult eraettevõtete sfääri.

Mis puutub kultuurialasse, siis on riigi käes kapitalistlikes maades osa õppeasutusi, kuna muu kultuurialane tegevus kuulub täielikult või valdavas osas tavaliselt eraettevõtetele.

Eespool näitasime kodanliku riigi suhteliselt vähest tegevust majandus- ja kultuurialase töö alal. Peale selle tuleb aga arvesse võtta, et suurema osa majandus- ja kultuurialaste asutuste ja ettevõtete valitsemine riigi poolt toimub sellepärast, et nii saab riik paremini korraldada töörahva mahasurumist või sõjalise ala tegevust. Väga sageli tuleb selline majandusalane tegevus oma sisult lugeda sõjalise funktsiooni hulka kuuluvaks. Kodanlikus Eestis töötasid riigi ettevõtetena Riigi Sadamatehas ja Arsenal, mis kodusõja ajal

olid täiesti sõjaliste eesmärkide teenistuses.

Ka riigi raudteed, maanteed ja sadamad olid sõjalisest seisukohast suure tähtsusega. Edasi tuleb arvesse võtta, et kodanliku Eesti algaastatel pidi kodanlus järeleandmiste korras ja oma maa kapitalistide nõrkuse tõttu mõningaid tööstusi (osa põlevkivitööstust jm.) ja kultuurilisi asutusi (koolle) riigi kätte jätma. Suur osa kultuurialasest tegevusest kuulus sisuliselt töörahva mahasurumise põhifunktsioonide hulka, moodustades sellest töörahva vaimse mahasurumise, ta petmise alaosa. Sellest seisukohast kuulus suur osa kodanliku Eesti haridus-, teadus-, raadio- ja propagandaalasest tegevusest töörahva ohjeldamise põhifunktsiooni koosseisu.

4. Kas ekspuataatorlikel riikidel on üks põhifunktsioon peamine ja teine mittepeamine põhifunktsioon?

J. Stalin märkis ekspuataatorliku riigi kohta, et sise- mine (ekspuateeritavate ohjeldamise) põhifunktsioon on peamine, kuna väline põhifunktsioon on mittepeamine põhifunktsioon.¹⁸ Kui me väidame seda vaid sellest seisukohast, et töörahva pideva mahasurumiseta pole ükski ekspuataatorlik riik mõeldav, kuid ilma sõjalise tegevuseta oleks see mõnikord mõeldav, siis võiksime sellest lähtudes öelda, et esimene on peamine, teine mittepeamine. Suurte sõdade ajal ei saa me aga seda öelda.

Kui me uurime aga käesoleva sajandi tegelikkust, kahe maailmasõja ja nn. külma sõja perioode, siis näeme selgesti, et oma mahult ja ulatuselt ei jää imperialistlike riikide tegevus sõjalisel alal sugugi maha töörahva mahasurumisest siseriigis. Ameerika Ühendriikide kõigist eelarvesummadest kulutatakse praegu umbes 70 protsenti sõjalisteks vajadusteks.¹⁹ Ka tegeleb suurem osa riigiaparaadi isikulisest koos-

¹⁸ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil, lk. 125.

¹⁹ "Rahva Hääl" nr. 249, 20.X 1960. (TASS-i teade).

seisust sõjalise alaga. Sõjaajal olid imperialistlike riikide armeede koosseisudes kümned miljonid mehed.

5. Ekspluataatorlike riikide sõjalise ala põhifunktsiooni alajaotused.

J. Stalin väidab, et ekspluataatorlike riikide väliseks funktsiooniks on järgmised tegevusalad: "laiendada oma territooriumi, oma valitseva klassi territooriumi teiste riikide territooriumide arvel või kaitsta oma riigi territooriumi teiste riikide kallaletungide vastu."²⁰ Sellekohaselt võiks nimetatud põhifunktsiooni jagada kaheks alafunktsiooniks:

1) oma riigi territooriumi laiendamine teiste riikide territooriumide arvel (mõeldud on nähtavasti sõjalise kallaletungiga, agressiooniga) ja

2) oma riigi territooriumi kaitsmine teiste riikide kallaletungide vastu.

Kas selline alajaotus põhilise alajaotusena on vastu võetav? Siin esineb teatavaid kahtlusi. Esiteks tuleb riigi kaitsmiseks lugeda kahtlemata ka sõjalise tegevuse algamist teise riigi vastu, kes vastava riigi liitlasele kallale tungis. Teiseks esineb juhte, kus mõlemad sõdivad leerid (näiteks Esimese maailmasõja puhul) soovisid sõda alata. Viimasel juhul ei oleks õige ainult selle järgi, kes esimesena teisele sõja kuulutas, määrata teda agressoriks, aga seda, kellele sõda kuulutati, kaitsepositsioonil olejaks. Teatud kordadel tuleb meil töötavate inimeste seisukohalt, progressi nimel, tunnustada sõjategevust alustanud pool õiglase võitluse pidajaks, kaitsepositsioonil olevat riigivõimu aga ebaõiglase võitluse pidajaks. Niisuguste juhtude alla kuuluvad rahvuslikud vabadusvõitlused imperialistlikust ikkest vabanemiseks, tööraha ülestõusud teatavas riigis, kus ülestõusnud jätkavad võitlust kuni kogu vastava riigi territooriumi vabastamiseni. Me ei saa näiteks Alžeeria rahva vaba-

²⁰ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil, lk. 135-136.

dusvõitlust, Alžeeria riigi võitlust prantsuse kolonisaatorite võimu purustamiseks Alžeerias lugeda ühte liiki imperiaalistlike riikide agressiooniga. Sellepärast tuleb meil ekspluataatorlike riikide sõjaline tegevus ehk põhifunktsioon jagada kahte põhilisse alaliiki:

- 1) õiglased sõjad,
- 2) ebaõiglased sõjad või nendeks ettevalmistamine.

III osa. SOTSIALISTLIKU RIIGI PÕHIFUNKTSIOONID.

1. Sotsialistliku riigi poolt teostatav ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsioon.

Selleks, et mõista sotsialistliku riigi poolt teostatavat ekspluataatorite mahasurumise funktsiooni, vaatleme, mille poolest ta sarnaneb kodanlikus riigis teostatava töörahva mahasurumise põhifunktsiooniga ja mille poolest ta sellest erineb.

Ühine on mõlemale nimetatud põhifunktsioonile, et nende juures teostab valitsev klass mahasurumist klassi suhtes, kes ei oma riigivõimu ja kellel on valitseva klassiga võrreldes antagonistlikud huvid.

Mahasurumise all ei tule mõelda mitte ainult riigi aktiivset tegevust vaenuliku klassi vastu - karistuste täideviimist, riigivõimule vastuhakkamiste likvideerimist jne., mis sageli käivad ainult üksikute klassi esindajate kohta, vaid ka neid tegevusi, mis võetakse selleks ette, et kogu alistatud klass²¹ ei asuks katset tegemagi valitseva klassi õigusnormide rikkumiseks, valitseva klassi riigile vastupanu osutamiseks. Seega kuulub näiteks punakaardi, miilitsa ja

²¹ V.I. Lenin, Teosed, 26. kd., Tallinn 1954, lk. 369.

teiste organite moodustamine ja väljaõpe ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsiooni hulka.

Sel korral, kui sotsialistlik riik on küllalt tugev, võib esineda juhte, kus ekspluataatorlikud klassid nimetamisväärsset vastupanu ei osutagi. Seda nad ei tee sellepärast, et sotsialistlik riik võib ette võtta vastavaid vastupanu likvideerimiseks mõeldud tegevusi. Nii näiteks on saavutatud Hiina Rahvavabariigis olukord, kus väikesed kapitalistid võtavad riigi kõrval osa segaettevõtete tööst. Selline olukord on teatavas aspektis võrreldav erinevate ühiskondlike süsteemide rahuliku kooseksisteerimisega, mida on praegu saavutatud sotsialistliku süsteemi suure sõjalise võimsusega. Viimane ongi põhjuseks, miks imperialistid ei julge sotsialismimaadele kallale tungida. Samuti võib seda võrrelda rahulikul teel sotsialismile üleminekuga, kus samuti proletariaadi jõu ülekaal sunnib kodanlust võitlusest loobuma.

Kokkuvõtet tehes ei ole täpne öelda, et sotsialistlik riik ainult kukutatud klasside vastupanu maha surub, vaid õigem on märkida, et teostatakse pidevalt ekspluataatorlike klasside mahasurumist, nende ohjeldamist, kuni need klassid eksisteerivad.²²

Niisugustel juhtudel, kus sotsialistlik riik ei ole küllaldase tähelepanuga ette valmistanud oma jõude ekspluataatorite võimaliku vastupanu likvideerimiseks, ei ole loonud olukorda, kus kodanlus ei julge või ei saa vastupanu osutada, tekib avalik relvastatud võitlus, nagu see oli Ungaris 1956 ja Tiibetis 1958.

Mispoolest aga erineb sotsialistliku riigi poolt teostatav ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsioon ekspluataatorlike riikide poolt teostatavast töörahva mahasurumise põhifunktsioonist?

Põhimine erinevus seisneb selles, et sel ajal, kui ekspluataatorlikud klassid mahasuruvate klassidena moodustavad

²² Võrdle J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil, lk. 137 formulatsiooni lk. 138 avaldatuga.

rahva väikese vähemiku, mahasurutavad klassid aga rahva määratu enamuse, on see sotsialistliku riigi puhul vastupidine. Siin teostab mahasurumist rahva määratu enamus rahva väikese vähemuse suhtes. Sama mõtet võib väljendada ka mahasurujate või vastavalt mahasurutavate põhiliselt erinevate, antagonistlike huvide esiletõstmisega. Kodanlik riik kindlustab tööraha mahasurumisega endale ekspluateerimise võimaluse, kaitseb kapitalistlikku kasumit ja omandit, sotsialistlik riik aga teostab mahasurumisega kapitalistliku eraomandi likvideerimist, selle muutmist sotsialistlikuks omandiks, mida rakendatakse kogu tööraha huvides.

Nimetatud erinevusest on tingitud see, et sotsialistlikul riigil, võrreldes kodanliku riigiga, on mahasurumine kergem, lihtsam ja selle ulatus, maht väiksem. Sellepärast on võrreldes sõjalise ala põhifunktsiooniga kodanlikul riigil mahasurumise põhifunktsiooni maht tavaliselt laiem, sotsialistlikul riigil aga kitsam.

Lisaks eelöeldule tuleb esile tõsta veel seda, et samal ajal, kui kodanliku riigi poolt teostatav mahasurumine järjest teravneb, kui kodanlik riik võtab järjest terroristlikumaid mahasurumise vorme kasutamisele, on sotsialistlikul riigil oma arengus vaja klassivaenlaste vastu tarvitada järjest pehmemaid abinõusid.²³ Hiljem tekkinud sotsialistlikud riigid võtavad võrreldes varem tekkinud sotsialistlike riikidega vähem teravamaid mahasurumise meetodeid kasutamisele.

Sotsialistliku riigi poolt teostatav ekspuataatorlike klasside mahasurumise põhifunktsioon erineb ka kodanliku riigi poolt teostatavast tööraha mahasurumise põhifunktsioonist selle poolest, et sotsialistliku riigi arengu teiseks peafaasis see põhifunktsioon hääbub, kuna kodanliku riigi vastav põhifunktsioon eksisteerib nii kaua, kui eksisteerib kodanlik riik. Olgu märgitud, et väide, nagu esimese faasi lõpul "langes ära, suri välja omal maal sõjalise jõuga mahasurumise

²³ V.I. Lenin, Riik ja revolutsioon, Tallinn 1954, lk. 78-79 või Teosed, 25.kd., Tallinn 1954, lk. 432-433.

funktsioon"²⁴, ei ole täpne, sest sellisest formulatsioonist võidakse teha järeldus, et mittesõjalise jõuga teostatakse seda põhifunktsiooni ka teises arengu peafaasis. Ebaõigelt kvalifitseeritakse ka sõjalise jõuga mahasurumiseks valgekaartlastega peetud sõjaline tegevus. Allpool näitame, et võitlus Denikini, Koltšaki ja Judenitši vastu tuleb kvalifitseerida riigikaitsealase tegevusena.

Analüüsime järgnevalt veidi üksikasjalikumalt eespool esitatud mõtteid. Vaatleme kõigepealt mahasurumise põhifunktsiooni teostamise ulatuse ja teravuse arengu tendentsi. Kujutades graafiliselt eksploatatorite mahasurumise ulatust ja teravust, võime öelda, et seda kujutav joon on üldiselt langeva tendentsiga. J. Stalin asus vastupididel, ekslikul seisukohal, et seoses sotsialismi edusammudega ja Nõukogude riigi võimsuse kasvuga teravnevad klassivõitlus ja sotsialistliku riigi poolt rakendatavad repressioonid.²⁵ NLKP XX kongress mõistis selle seisukoha otsustavalt hukka.

Kuigi üldiselt sotsialistliku riigi poolt teostatava mahasurumise põhifunktsiooni maht väheneb, esinevad teatud ajajärkudel eksploatatorite mahasurumise teravuses seaduspärased kõikumised. Kui näiteks Oktoobripöördele vahetult järgneval perioodil käitus nõukogude kord oma vaenlaste vastu äärmiselt pehmelt, siis pärast interventide poolt alustatud sõda, mis julgustas kohalikku kodanlast tagalas asuma isegi relvastatud väljaastumisi organiseerima, oli nõukogude võim sunnitud kohaldama eksploatatorlike klasside vastu karme repressioone.²⁶ Ajajärgul, kus asuti viimase eksploatatorliku klassi - kulakute likvideerimisele, tugevnes nende vastupanu, mille tõttu teravnes eksploatatorlike klasside ma-

²⁴ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b) Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil, lk. 139.

²⁵ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu, Tallinn 1959, lk. 430-431; J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 375-376.

²⁶ Eesti osas vt. Paul Vihalem, Eesti kodanlus imperialistide teenistuses (1917-1920), lk. 65-72, 87, 109, 113, 121-123, 141 jj.

hasurumise põhifunktsiooni teostamine. 1930-1931 paljastati kolm suurt kontrrevolutsioonilist kahjurite organisatsiooni. Rahvavaenlasi karistati karmilt. "Kulakud likvideeriti üldise kollektiviseerimise piirkondades. Kulakud, kes kollektiviseerimisele vastu panid, saadeti nende alalisest elukohast välja. 1930. aasta algusest kuni 1932. aasta sügiseni saadeti üldise kollektiviseerimise piirkondadest välja 240 757 kulakuperekonda, s.o. umbes üks protsent talumajandite üldarvust. Nõukogude võim tegi kõik, mis vaja, endiste kulakute töölepaigutamiseks nende uutes elukohtades, lõi neile normaalsed elutingimused. Väljasaadetud kulakute põhiline mass töötas metsa-, ehitus- ja mäetööstuses, samuti ka Lääne-Siberi ja Kasahstani sovhoosides. Partei ja nõukogude võim kasvatasid kulakuid ümber, aitasid neil saada täieõiguslikeks sotsialistliku ühiskonna kodanikeks ja aktiivseteks töötajateks."²⁷

1932.a. lõpuks sai sotsialistlik tootmisviis ainuvalitsevaks tööstuses ja kaubanduses, sest likvideeriti põhiliselt viimane ekspluataatorlik klass. Kolmekümnendate aastate teise poole algul, kui ekspluataatorlikud klassid olid täielikult likvideeritud, astus Nõukogude Liit sotsialistliku riigi arengu teise peamisse etappi.²⁸

Vaatleme nüüd neid faktoreid, millest sõltub ekspluataatorite mahasurumise ulatus ja teravus. Ühtlasi tutvume ka sellega, kuidas ja kelle kasuks need faktorid muutuvad.

Põhiliseks asjaoluks on siin mõlema poole - töörahva ja ekspluataatorite tugevus. Mida suuremal määral töörahva tugevus ületab ekspluataatorite jõu, seda vähem on oodata viimaste vastuhakkamist, seda vähem on vaja viimaseid maha suruda.

Töörahva jõudude tugevus sõltub tähtsal määral sellest, kui suure protsendi moodustab rahvastiku hulgas tööliklass,

²⁷ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu, lk.394.

²⁸ N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne Partei XX kongressile, Tallinn 1956, lk. 124-125.

eriti suurtööstustöölised kui kõige teadlikum, kogenum, haritum töörahva osa. Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrerevolutsiooni on seoses tööstuse ja põllumajanduse edasise kontsentreerimisega tööliklassi osatähtsus tõusnud. Töörahva jõud oleneb tähtsal määral ka ajaloolisest olukorrast, võitluskogemustest, teadlikkusest. Pärast Teist maailmasõda on kapitalistlike maade tööliklassi teadlikkus tublisti tõusnud. Sellest annab tunnistust muu hulgas kommunistlikele parteidele antud häälte arvu tunduv tõus valimistel, streikide arvu kasv jm.

Poliitiliselt teadlik töötaja ei lase ennast tõmmata ekspluataatorite mõju alla, ei satu nende pettuste ohvriks ega lase ennast nende poolt ära osta. Ebateadlikud töötajad, kes pole kapitalistliku korra ajal töötanud töölistena, eriti aga need, kes on olnud kapitalistide teenritena mõnevõrra privilegeeritud olukorras, lasevad aga ennast kapitalistidest mõjustada. Kuigi kapitaliste on töörahvast arvuliselt palju vähem, jäävad neile sotsialistliku korra algul veel püsima teatavad eelised. Nad ületavad töötajaid, eriti töötavat talurahvast, haridusliku taseme, organisatsiooniliste kogemuste, sõjaliste oskuste, mitmesuguste isiklike sidemete (eriti eriteadlaste suhtes) ja varandusliku seisuga poolest.²⁹ Viimane asjaolu tuleb arvesse eriti siis, kui valitseb maanduslik kaos, nagu näiteks Nõukogude Venemaal esimestel aastatel. See, et ühe kodanlane on tugevam ühes töötajast, ei tähenda muidugi mitte seda, et kodanlus klassina oleks jäänud pärast Oktoobrerevolutsiooni proletariaadist kui klassist üldiselt tugevamaks³⁰, sellisel juhul ei suudaks proletariaat ju võimul püsida. Niisugustes olukordades osutus vajalikuks ekspluataatoritelt ja nende teatavatelt käsilastelt ära võtta valimisõigus. Teistsugustes olukordades, kus proletariaat on tugevam, pole sellise mahasurumise abinõu järgi vajadust. Nii näiteks ei ole valimisõiguslikke kitsendusi kehtestanud rah-

²⁹ Vt. V.I. Lenin, Teosed, 28.kd., Tallinn 1955, lk. 231-232.

³⁰ J. Stalin, Teosed, 6. kd., Tallinn 1948, lk. 107-108.

vademokraatlikud riigid. Ka Eestis 1940/1941. aastal ei kehtestatud vastavaid sätteid.

Ka niisuguste mahasurumise abinõude, kui kulakute massiline väljasaatmine kaugetesse rajoonidesse, viljamonopoli kehtestamine, sunduslik töökohustus kodanlastele, kodanlike organisatsioonide laialisaatmine, kodanlike ajalehtede sulgemine jm., tarvitusele võtmise ulatus sõltub kohalikest tingimustest.

Ekspluataatorite jõud väheneb aga pärast proletariaadi diktatuuri kehtestamist järjest. Kohe pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni likvideeriti lühikese aja jooksul mõisnike klass. Endised mõisnikud, kaotades oma majandusliku võimu, ei suutnud enam endisel määral vastupanu osutada nõukogude võimule, nad ei saanud enam endale palgalisi agente värvata.

Üheks kodanluse mõju vähendamise vahendiks, ta mahasurumise vormiks on kodanliku riigiaparaadi lammutamine. Seda ei jõuta ühelt poolt täielikult läbi viia sotsialistliku riigi loomise momendiks ega teiselt poolt ei ole seda otstarbekohane otsakohe läbi viia. On selge, et Eestis pärast juunipöört teostatud kaitseliidu, politsei ja teiste kodanliku riigiaparaadi lülide likvideerimine ja muude osade puhastamine kodanlastest kuulub ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsiooni hulka. Pikemalt käsitletakse aga seda küsimust sotsialistlikku riigiaparaati ehk riigimehhanismi käsitlevas peatükis ehk eriteose teemas, mis käsitleb kodanliku riigiaparaadi lammutamist. Seesugune kodanluse mahasurumine oma valdavas osas viiakse läbi suhteliselt lühikese aja jooksul, eriti, kui see toimub kodusõja olukorras.

Ekspluateerijate mahasurumise teravus oleneb suurel määral ka sellest, kuidas ruttu õnnestub töörahval toodangut ja sellega ühenduses töövõimalusi ja elatustaset tõsta. Kui see toimub kiiresti, siis väikekapitalistid lepivad kergemi-

³¹ Eesti osas vt. Paul Vihalem, Eesti kodanlus imperialistide teenistuses (1917-1920), lk.68-71.

ni palgatöötaja seisundiga, ebateadlikud töötajad aga ei lase ennast kapitalistide pettuse võrku tõmmata, ennast nende poolt ära osta.

Kodanluse mahasurumise ulatus ja teravus sõltub vägagi suurel määral, mõnikord aga peamiselt rahvusvahelisest olukorrast, sellest, kas imperialistid asuvad samal ajal sõjalise agressiooniga ründama sotsialistlikku riiki või toetavad seal asuvat kodanlust muul viisil. See toetus õhutab ka kodanlust relva sotsialistliku riigi vastu tõstma. Ainult sõjalise interventsiooni tõttu arvavad kodanlased, olgugi et ekslikult, et nende ühine jõud on proletariaadi jõust tugevam.

2. Sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsioon.

Riigikaitse põhifunktsioon tähendab sotsialistliku riigi tegevust oma riigi ja temaga liidus olevate sotsialistlike riikide, aga ka teiste rahuarmastavate riikide kaitseks kallaletungi vastu agressiivsete kodanlike riikide poolt.

Mille poolest erineb sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsioon kodanlike riikide sõjalise ala põhifunktsioonist?

Kui erinevus kodanliku riigi esimese põhifunktsiooni ja sotsialistliku riigi ekspuataatorite mahasurumise põhifunktsiooni vahel on lihtne ja selge, siis erinevus kodanliku riigi sõjalise põhifunktsiooni ja sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsiooni vahel on komplitseeritum. Üldiselt võime öelda, et sotsialistlik riik kaitseb praegu kogu rahva huve, ta kaitseb sotsialistlikku ühiskonnakorda, kuna kodanlik riik teeb sõjalist põhifunktsiooni, teostades kapitalistide klassi huvisid, hoolitseb nende kasumite eest. Kui mõni kodanlik riik teataval ajajärgul ei teosta agressiooni, vaid kaitseb ennast, ka siis teostab ta seda oma maa kapitalistide privileegide ja senise kasumitemäära säilitamiseks. Viimasel juhul võib teatavatel kordadel, lähtudes oma klassi huvidest, ka töörahvas toetada kodanluse võitlust rahu

eest, võtta aktiivselt osa agressiooni tagasitõrjumisest. Imperialismi ajastul sagenevad aga järjest rohkem juhtumid, kus kodanlik riik ei teosta sõjalist põhifunktsiooni isegi enam kogu kapitalistide klassi, vaid ainult monopolide huvides. See, et töörahvale ja tema riigile on agressiooni, sõja alustamine võõras, kahjulik nähtus, on sama seaduspärane kui see, et tugevad monopolid ja imperialistlikud riigid igatsevad sõda. Tööraha huvidele ei vasta nn. revolutsiooni ekspordi teooria. Alustatav sõda tooks raskeid kannatusi nii selle sotsialistliku riigi töörahvale, kes sõda alustab, kui ka selle kodanliku riigi töörahvale, keda vabastama minnakse. Sellepärast pooldab kogu maailma töörahas rahu, kahe erineva ühiskondliku süsteemi rahulikku kooseksisteerimist, teiste riikide siseasjadesse mittevahelesegamist.³² Need on mome did, mille poolest kodanliku ja sotsialistliku riigi sõjalise ala põhifunktsiooni vahel on printsiipiaalne erinevus.

Keda kaitseb sotsialistlik riik väliste sõjaliste kallaletungide vastu? Esiteks kaitseb ta muidugi oma sotsialistlikku riiki. Sel ajal, kui Nõukogude Venemaa oli ainuke sotsialistlik riik maailmas, asus ta üksi end interventide sõjalise kallaletungi vastu kaitsma. Teiseks kaitseb sotsialistlik riik ka teisi sotsialistlikke riike. Kui VNFSV-st eraldusid teised sotsialistlikud vabariigid, asusid nad ühiselt sõjalises liidus interventide kallaletungi tagasi tõrjuma. Kuna ühe sotsialistliku riigi hävitamine tähendab suurt ohtu ka teistele sotsialistlikele riikidele, ähvardab ka nende sotsialistliku ühiskonnakorra purustamist, siis on kõigi sotsialistlike riikide territooriumil elavate tööinimeste huvides, et kõik sotsialistlikud riigid moodustaksid ühise sõjalise liidu, kaitsevalli imperialistide kallaletungi vastu. Niisugune liit on seda loomulikum, et kallaletungi edu ka tagasilöömise korral pole kellelgi karta, et mõni suurem sotsialistlik riik kasutaks olukorda endale teiste arvel pri-

³² N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, lk. 34-36.

vileegide saamiseks, nagu teevad suured imperialistlikud riigid oma väiksemate partnerite suhtes.

Seega kaitseb iga sotsialistliku leeri riik mitte ainult ennast, vaid ka teisi sotsialistlikke riike, sotsialistliku riigi kaitse ülesanne teostatakse kõigi sotsialistlike riikide poolt ühiselt rahvusvahelise solidariteedi alusel. Niisugune sotsialistliku leeri ühine kaitse vormistati 14. mail 1955. a. Euroopa sotsialistlike riikide poolt ja kirjutati alla Varssavi lepingus. Juba veebruaris 1950 olid aga NSV Liit ja Hiina Rahvavabariik sõlminud vastastikuse abistamise lepingu võimalike kallaletungide ühiseks tagasilöömiseks.

Antimarksistlike vaadetena tuleb kvalifitseerida Jugoslaavia ja mõningate teiste maade revisjonistide seisukohti, kelle arvates Jugoslaavial tuleb ühisest kaitseliidust ka eemale jääda. Selline positsioon ei tugevda, vaid nõrgendab rahuleeri, ei vähenda, vaid suurendab sõjaohu.

Rahuleeri tugevus ei sõltu aga mitte üksnes sotsialistlikust leerist, vaid ka sellest, kui võrd suur on nende kodanlike riikide arv, kes ei ole agressiivsete imperialistlike sõjaliste liitude liikmeteks, kes on neutraalsed või kaitsevad ennast koguni imperialistlike riikide agressiooni vastu. Agressori nõrgestamiseks ja rahuleeri tugevdamiseks tuleb sotsialistlikel riikidel kaitsta ka teatavaid kodanlikke riike. Kui me laseme agressoritel vallutada uusi maid, siis laseme sellega neid sõjaliselt tugevneda, laseme neid asuda rahvaste rängale orjastamisele. Inglise-Prantsuse-Iisraeli agressiooni puhul Egiptusele tegi Nõukogude Liidu valitsus ettepaneku Egiptuse abistamiseks sõjalise jõuga. 1939. aastal tegi Nõukogude valitsus Inglise ja Prantsuse valitsustele ettepaneku garanteerida Balti kodanlike vabariikide iseseisvust Saksa agressiooni vastu. Inglise, Prantsuse valitsused ütlesid sellest ära, samuti ka deklareeris kodanliku Eesti valitsus, et ta ei soovi oma iseseisvuse garanteerimist suurriikide sõjalise kokkuleppe teel. Nõukogude valitsus avaldas hiljuti valmisolekut abistada ka Kuuba riiki võitluses võimaliku agressiooni puhul.

Sotsialistliku korra kaitset välise kallaletungide vastu ei teostata mitte ainult koostöös kõigi sotsialistlike riikidega, vaid sellest võtab osa ka töötav rahvas kogu maailmas. Me teame, et välismaise sõjalise interventsiooni aastail 1918–1921 aitasid Nõukogude riigi võiduks oluliselt kaasa inglise tööliste streigid, prantsuse sõjalaevastiku madruste-tööliste ülestõus Mustal merel, välismaa tööliste osavõtt Punaarmee ridadest jne.

Sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsiooni ulatuse ja tähtsuse kindlakstegemisel on kõigepealt vaja võrrelda teda ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsiooniga. Kui kodanliku riigi nn. sisemise põhifunktsiooni kohta väideti, et see on peamine ja väline ehk sõjaline põhifunktsioon kõrvaline, siis sotsialistliku riigi kohta pole väidetud, et ekspluataatorite mahasurumine oleks peamiseks põhifunktsiooniks. Sotsialismimaade praktika on näidanud, et riigikaitse põhifunktsioon on oma mahult laiem kui ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsioon. Riigikaitse on Nõukogude riigil olnud raskemaks ülesandeks, sel alal on riigiaparaadil tulnud rohkem tegevust avaldada kui ekspluataatorite mahasurumise alal.

V.I. Lenin ütles 7. märtsil 1918 VK(b)P VII kongressil, et Nõukogude riik sai hõlpsasti jagu Kerenski jõukudest, sest rahvusvaheline imperialism oli sel ajal omavahelises sõjas. Vene revolutsiooni suurim raskus seisnes aga selles, kuidas kaitsta ennast rahvusvahelise imperialismi kallaletungide vastu.³³

Kui sotsialistliku riigi esimeses arengu peafaasis sees sotsialistliku ülesehitustöö edusammudega ja ekspluataatorlike klasside järkjärgulise likvideerimisega kitsenes mahasurumiskaitse ulatus ehk maht, kui see teises arengu peafaasis koguni kadus, siis sotsialistliku isamaa kaitsmise funktsiooni osatähtsus on seni üldiselt endiseks jäänud. Se-

³³ V.I. Lenin, Teosed, 27.kd., lk. 71–72, vt. ka lk. 68–69.

ni, kui eksisteerivad suured imperialistlikud riigid, kelle agressiooni eest sotsialismileer pole garanteeritud, ei või juttu olla ei sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsiooni ega seda teostavate riigiaparaadi osade nõrgendamisest, riigi järkjärgulisest väljasuremisest. Arvestades seda, et Nõukogude valitsuse poolt läbiviidud armee osaline demobilisatsioon tugevdas meie tööstust ja põllumajandust, mis tõi kaasa ka kaitsevõime tugevdamise, ei saa antud tingimustes juttu olla sel puhul riigikaitse põhifunktsiooni nõrgestamisest.

3. Vajadus käsitleda sotsialistliku riigi tegevust rahu kindlustamiseks nii sise- kui välispoliitikas ühtse põhifunktsioonina.

F.I. Kalinõtšev käsitleb sotsialistliku riigi riigikaitse küsimust kolme välise funktsiooni raamides. Ta väidab, et sotsialistliku riigi väliseks funktsiooniks on ennekõike võitlus rahu säilitamise eest kogu maailmas, rahuliku koeksisteerimise kindlustamiseks kapitalistlike riikidega. Teise välise funktsioonina esitab sama autor sotsialistlike maadega koostöö, vastastikuse abistamise ja kogemuste vahetamise organiseerimise ja lõpuks märgib autor, et tähtsaimaks funktsiooniks on sotsialistliku riigi funktsioon maa kaitseks välise kallaletungi vastu.³⁴ N.M. Minasjan eraldab võitlust rahu eest kogu maailmas rahuliku koeksisteerimise poliitika teostamisest kui omaette funktsioonist ja lisab veel juurde iseseisva funktsioonina vähe arenenud maadele abi osutamise funktsiooni, mis seisab peale muu neile abi osutamises võitluseks iseseisvuse ja suveräänsuse eest.³⁵

Niisuguste käsitluste puuduseks on kõigepealt see, et sotsialistliku riigi tegevus rahu kindlustamiseks lahutatak-

³⁴ Н.Г. Александров, Ф.И. Калининцев, Д.С. Карев, А.Л. Недавний, В.А. Туманов, А.Ф. Шабанов, Основы теории государственва и права, Москва, 1960, стр. 133-137.

³⁵ Н.М. Минасян, tsiteeritud töö, lk. 22-23.

se mitmeks iseseisvaks osaks, funktsiooniks neid omavahel liitmata.

Teiseks nimetatud käsitluste puuduseks on see, et sotsialistlike maadega koostöö teostamise funktsioon oma sisult haarab peale rahu kindlustamiseks ettevõetava tegevuse ka majandus- ja kultuurialast tegevust. Peale selle ei ole nimetus - rahu säilitamiseks peetav võitlus - selles mõttes küllalt täpne põhifunktsiooni nimetusena, et see haarab endasse ka sotsialismimaade koostöö sõjalisel alal ja sotsialistliku riigi riigikaitse alase tegevuse. Vastavad autorid loevad aga viimased tegevused iseseisvate põhifunktsioonide hulka kuuluvateks.

Õigem on käsitleda kogu sotsialistliku riigi välist julgeolekut teenivat tegevust, olgu sise, olgu välispoliitilisel alal, ühtse põhifunktsioonina. Sotsialistliku riigi tegevusel siseriigis kaitsevõime tõstmisel ning sõjapropaganda keelamisel ja ta tegevusel rahvusvahelisel areenil rahu kindlustamiseks kogu maailmas on ühtne siht, eesmärk, ülesanne. Riigi välise julgeoleku kindlustamine on ühtne probleem. Nimetatud sotsialistliku riigi tegevus tuleb eraldada majandus- ja kultuurialasest tegevusest rahvusvahelisel areenil ja käsitleda ühtse põhifunktsioonina. Tähelepanelikult uurides V.I. Lenini seisukohti, NLKP dokumente, N.S. Hruštšovi esinemisi XX ja XXI NLKP kongressil, näeme, et seal rahu säilitamise probleemi käsitletakse ühtse küsimusena, juhitakse tähelepanu kõigile neile jõududele, faktoritele, mis kindlustavad rahu ja sotsialistliku riigi julgeolekut, osutatakse nende faktorite erikaalule rahu kindlustamisel. Sellepärast on õige rääkida sotsialistliku riigi kaitsmisest või rahu eest peetavaast võitlusest kui ühtsest sotsialistliku riigi põhifunktsioonidest.

Seda põhifunktsiooni on otstarbekohane jagada kolmeks allfunktsiooniks, käsitleda seda kolmes osas:

- 1) sotsialistliku riigi tegevus siseriigis oma kaitsevõime organiseerimise alal;
- 2) sotsialistliku riigi tegevus ühtse kaitse korraldamiseks teiste sotsialistlike riikidega;

3) sotsialistliku riigi koostöö kodanlike maade rahvaste ja valitsustega rahu kindlustamisel.

Riigi tegevuse mahu seisukohalt lähtudes on selge, et sotsialistliku riigi tegevus oma relvastatud jõudude loomise alal ületab kaugelt ülejäänud kahte tegevuse liiki. See muudugi ei tähenda, et sotsialistliku riigi julgeoleku tagamisel kaks viimast faktorit oleks alati vähem tähtsad, vähema osatähtsusega rahu kindlustamise ürituses. On ilmne, et ühe väikese sotsialistliku riigi julgeoleku tagamisel tema enda jõudude osatähtsus on väike võrreldes kogu sotsialistliku leeri sõjalise võimsusega. Tegevust rahu kaitse alal arendab ta aga siiski peamiselt oma kaitsevõime loomisel, riigiaparaadi suur osa on ametis selle ülesandega, mitte aga sidemetepidamisega teiste sotsialistlike riikidega, millega on vaja suhteliselt vähe tegelda.

Mis puutub sotsialistliku riigi poolt sidemete loomisse kapitalistlike maadega, siis on otstarbekohane neid tegevusi, millega kindlustatakse rahu, eraldada neist sidemetest, millega arendatakse majandus- ja kultuurialast koostööd.

Omakorda võime seda sotsialistliku riigi riigikaitse ehk rahu kindlustamise põhifunktsiooni kolmandat allfunktsiooni vaadelda mitmes osas. Kõigepealt on otstarbekohane tutvuda erinevate ühiskondlike kordade ja maade rahuliku koosteksisteerimise printsiibiga. Siin näeme, et praegusel etapil on sotsialismileeri majanduslik ja sõjaline võimsus niivõrd tugevnenud, et sõda ei ole enam fataalne paratamatus. Imperialistid ei ole seni julgenud uut maailmasõda vallandada, sest see oleks tähendanud juba kapitalistliku korra hävingut. Niisuguses olukorras tekib reaalne võimalus sõdade kui rahvusvaheliste küsimuste lahendamise vahendi likvideerimiseks ka tulevikus.³⁶

Kuna mitmesugused kodanlikud riigid suhtuvad erinevalt sõja ja rahu küsimustesse, siis arendavad ka sotsialistlikud

³⁶ Vt. N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, lk.36-38.

riigid nende suhtes erinevat tegevust. On kodanlikke riike, kellega näiteks Nõukogude riik sõlmib vastastikuseid abistamislepinguid agressiooni ühiseks tagasilöömiseks (Soome). Teiste kodanlike riikide suhtes avaldavad sotsialistlikud riigid tegevust, mis aitab esimesi ajada neutraalset poliitikat, eemalejäämist agressiivsetest blokkidest. Sotsialismileeri riigid osutavad majanduslikku abi nõrgalt arenenud maadele, toetavad nende võitlust vabanemiseks koloniaalsest ikkest või kaitsevad koloniaalikkest vabanenud riikide iseseisvust, sõltumatust. Seesuguse abi ja toetuse mõte seisab selles, et toetada ennekõike võitlust rahu eest, kindlustada sellega sotsialismileeri julgeolekut. Sellepärast on otstarbekohane seesugust sotsialistliku riigi tegevust käsitleda peamiselt rahu eest võitluse põhifunktsiooni raamides.

Sotsialistlikud riigid arendavad ka teatavat tegevust selleks, et toetada rahvusvahelise töölisklassi ja mitmesuguste ühiskondlike organisatsioonide ja inimgruppide võitlust rahu eest. Rahvusvahelise töölisklassi ja nimetatud organisatsioonide enda võitlus loomulikult ei kuulu sotsialistliku riigi funktsiooni raamidesse, kuid ka seda on vaja näidata, kuna see kergendab vastava funktsiooni teostamist samuti, nagu sotsialistliku riigi ühiskondlike organisatsioonidegi tegevus ei kuulu riigi funktsiooni raamidesse, kuid kergendab riigi funktsioonide teostamist.

4. Sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsiooni ulatuse muutumise võimalus. Kas vastuolud kodanlike riikide vahel on suuremad kui vastuolud nende ja sotsialistlike riikide vahel?

Millise ulatuse võtab sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsioon tulevikus? Kas selle osatähtsus - ta kaal - sotsialistliku riigi kogu tegevuse hulgas suureneb sõjalise kallalatumgi puhul sotsialismileerile või jääb püsima nn. külm sõda? Kas viimasel juhul riigikaitse põhifunktsioon laieneb või kitseneb? Või hakkab sotsialistliku riigi riigikaitse

põhifunktsioon hääbuma juba enne kapitalistliku süsteemi lõplikku likvideerimist?

Et nendele küsimustele vastust anda, analüüsime kõigepealt küsimust sellest, kas vastuolud kodanlike riikide endi vahel on suuremad kui imperialistlike riikide ja sotsialistlike riikide vahel.

On avaldatud arvamust, et vastuolud kapitalistlike maade vahel on tegelikult tugevamad kui vastuolud sotsialismileeri ja kapitalismileeri vahel, et kodanlike riikide vahel on sõjad edaspidi paratamatud.³⁷ Selle seisukoha järgi esineb kodanlike maade vahel sõdasid rohkem kui kodanlike ja sotsialistlike maade vahel, mitteagressiivsetel kodanlikel riikidel tuleb arvestada suuremal määral sõjaohtu kui sotsialistlikel riikidel. Sotsialistlikul riigil tuleb seega oma riigikaitse alal väiksemas ulatuses tegutseda kui kodanlikul riigil, ta riigikaitsealane võimsus võib olla väiksem.

Selle seisukohaga ei saa sugugi nõustuda, selline vaade nüristab nõukogude riigi valvsust, teeb inimesed muretuks ja kergemeelseks. Ajaloolised sündmused on esitatud seisukoha ümber lükanud. Tõsi küll, Suurest Sotsialistlikust Oktoobri-revolutsioonist kuni 1918. aasta novembrini peeti peamist võitlust sõjas mitte Nõukogude riigi vastu, vaid üks imperialistlik blokk sõdis teise vastu läänerinnetel. Sel ajal arvas kumbki pool, et pärast sõja lõpetamist läänerindel teeb ta Nõukogude riigile kiire lõpu peale. Ometi ei tohi unustada esiteks Saksa suurt pealetungi Nõukogude riigi vastu veebruaris 1918, mis lõppes Baltimaade, Valgevene ja Ukraina hõivamisega ja teiseks Entente'i riikide interventsiooni Põhja-Venemaal. Alates 1918. aasta lõpust on aga kõige verisemad sõjad peetud just kodanlike ja sotsialistlike riikide vahel. See algas Entente'i sõjalise interventsiooniga Nõukogudemaa vastu. Teises maailmasõjas peeti suurem osa sõjategevusest Nõukogude Liidu ja fašistliku bloki vahel, kuna sõjategevus

³⁷ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn 1953, lk. 70-76.

viimase ja Ameerika Ühendriikide, Inglismaa jt. vahel omas suhteliselt palju väiksemat ulatust. Seda tõendavad mitmesu- gused andmed. Nii moodustasid Saksamaa kaotused idarindel 80% kogu kaotustest Teise maailmasõja ajal. Idarindel viibisid Teise maailmasõja kestel 65-75% Saksamaa ja ta satelliitide armeedest.³⁸ Teisele maailmasõjale järgnesid suured heitlu- sed Hiina kodusõjas, Koreas, Vietnamis ja mujal, mis olid sa- muti võitlusteks sotsialistlikku tüüpi riikide ja imperialis- tide ning nende agentide vahel. Peale selle tuleb lisada, et rida sõjalisi tegevusi leidis aset, kus üheks sõdivaks poo- leks olid imperialistlikud riigid ja teiseks rahvad, kes pi- dasid antiimperialistlikku, antifaašistlikku, koloniaalorju- sest vabastamise võitlust (Hispaania kodusõda, Indoneesia rahva vabadusvõitlus, Egiptuse võitlus Inglise-Prantsuse- Iisraeli anastajate vastu, sõda Alžeerias, Kuuba kodusõda jm.). Nendes sõdades võitlesid ühel pool imperialistid ja teisel pool kommunistid koos teiste progressiivsete jõududega. Neid võitlusi ja vastuolusid ei saa võtta ainult kapitalistideva- heliste vastuoludena.

See asjaolu, et Teine maailmasõda algas kodanlike riiki- de vahel, sõltus suurel määral sellest, et hitlerlikul Saksa- maal oli algul kergem saaki saada läänes kui Nõukogude Liidu vastu, kes oli tugevam kui Poola, Prantsusmaa jt., kes üks- haaval võideti. Kui aga esinevad muudes suhetes võrdsed tingimused, siis alustavad imperialistlikud riigid sõja mitte ko- danliku, vaid sotsialistliku riigi vastu. See asjaolu, et sotsialistlik riik kunagi ei kavatse imperialistliku riigi vastu sõda alustada, ei hoiä ära viimase kallaletungi temale. Imperialistlik riik tungib ennekõike kallale sotsialistlikule riigile, sest selle olemasolu on eeskujuks ka vastava imperia- listliku riigi töörahvale proletariaadi diktatuuri kehtesta- misel ja veel seepärast, et võidu korral sotsialistliku riigi üle on imperialistide-monopolistide saak suurem. Võidukas sõ-

³⁸ А. Кунина, Б. Марушкин, Л. Слезкин, Фальсификация ис- тории по заданию американских монополий, "Коммунист" 1960, № 13, лк. 111.

jas teise kodanliku riigiga haaravad võitja riigi kapitalistid ainult osa võidetu riigi kapitalistide kasumeist endale, jättes üldpõhimõtteliselt võidetu maa kapitalistide eraomandi puutumata. Võitjad saavad võimaluse tollipiiride likvideerimisega oma kapitali vabalt oma riigiga liidetavale territooriumile välja vedada, selle toorainete ressursse kasutada, võidetu riigi püsima jäädes osale territooriumist kontributsioone määrata jne. Sotsialistliku riigi territooriumi vallutamise puhul omastavad aga võitjad kapitalistid kogu sotsialistliku omandi endale, nad muudavad oma palgaorjadeks kogu vallutatud territooriumide rahvastiku. Kogemused välismaise sõjalise interventsiooni ja Suure Isamaasõja perioodil vallutatud territooriumidel tõestavad seda väidet kujukalt.

Mis puutub väitesse, et sõda sotsialismimaa vastu on kapitalismile ohtlikum, kuna kapitalistlik kord võib kaotuse korral agressiooni alustanud maal kokku variseda, siis lähtuvad ju agressorid alati sellest, et nemad võidavad. Kui agressiooni teostamisel sotsialismimaaale on loota mitmekordselt suuremat saaki, siis riskitakse ka suurema ebaõnnega kaotuse puhuks. Kaasaja agressiivsete sõjaliste liitude olemasolu, kuhu kuuluvad kõik imperialistlikud riigid ja nende käsilaased, ja nende tegevus tõestab samuti seda, et karta tuleb imperialistide kallaletungi võimalust sotsialistlikule leerile rohkem kui sõda kodanlike riikide vahel.

Lõpetades eespool käsitletud küsimust, võime kokkuvõttes öelda, et vastuolud kapitalistlike riikide vahel on üldiselt väiksemad kui vastuolud imperialistliku leeri ja sotsialistliku leeri vahel ja et seega agressiooni hädahoht, kui see üldse eksisteerib, on suurem sotsialistlike riikide vastu.

5. Milleni viivad vastuolud riikide vahel kaasajal, kas sõjani, võidurelvastumiseni või desarmeerimiseni?

Kodanlike riikide sõjalise ala põhifunktsioon või sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsioon võivad olla eri-

nevatel aegadel väga erineva ulatusega. Riik võib olla sõjas, mis tähendab seda, et sõjalise ala põhifunktsioon võtab maksimaalse ulatuse, oma mahult ületab kõigi teiste põhifunktsioonide mahu. Nii välismaise sõjalise interventsiooni kui ka Suure Isamaasõja päevil kasvas sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsiooni osatähtsus, muutudes mahult kõige ulatlikumaks põhifunktsiooniks. Riigid võivad olla aga ka rahuolukorras. Omakorda võib rahu eksisteerida võidurelvastumise, nn. külma sõja tingimustes, kusjuures vastava põhifunktsiooni maht on väiksem kui sõja ajal, kõikudes vastavalt olukorra pinevusele. Sotsialistlik riik peab sellistes tingimustes tegema tõsiseid ettevalmistusi võimaliku agressiooni tagasilöömiseks, looma niisugused kaitseabinõud, et agressorid ei julge katsetki teha sotsialistlikule riigile kallale tungida. Ja lõpuks võib kujutada olukorda, kus kõik riigid lepivad kokku täielikuks ja jäädavaks desarmeerimiseks, mis tähendab sõjalise põhifunktsiooni hääbumist.

Milliseks kujuneb edaspidi riigikaitse põhifunktsiooni ulatus ja millal see põhifunktsioon hääbub?

Vaatleme kõigepealt küsimust sõdade tekkimise kohta tulevikus. Esimese ja Teise maailmasõja perioodidel tõestas tegelikkus, et imperialism tekitab paratamatult sõdu, kusjuures iga järgnev suurem sõda oli eelmisest hävitavam ja haaras oma orbiiti rohkem rahvaid. Milline perspektiiv avaneb meile aga tulevikus?

Alates Suurest Sotsialistlikust Oktoobrirevolutsioonist eksisteerib maakeral kõrvuti imperialistliku leeriga sotsialistlik leer. Kui imperialism põhjustab sõdade tekkimist, siis sotsialistliku leeri olemasolu mõjub risti vastupidiselt - ta kaotab sõjad. Kuni eksisteerivad kaks süsteemi, mõjuvad need kaks tendentsi. Sõdade puhkemine oleneb nende mõlema leeri jõuvahekordadest, selle mõju tugevusest, mida nad avaldavad sündmuste arengule.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni järgsel perioodil oli Nõukogude riik ja rahvusvaheline töölisliikumine nõrk ega suutnud ära hoida Esimese maailmasõja edasikestmist,

sõjalist interventsiooni Nõukogude riigi vastu. Kuid juba sel perioodil suutis Nõukogude riik ja rahvusvaheline proletariaat oma jõudu vaekausile pannes lõpetada sõjategevust idarindel aasta varem, kui sõda lõppes läänes. Ainult veebruaris-märtsis 1918 oli Saksa vägede uue pealetungi tõttu sõjategevus. Samuti lõpetati sõjaline interventsioon Baltimaadel 1920.a. algul ja hiljem varises kokku kogu Nõukogude-vastane rinne.

Teise maailmasõja eel ei olnud Nõukogude Liit, kelle elanike arv moodustas vähem kui kümendiku osa maailma rahvastikust, võimeline ära hoidma sõda. Vaatamata sellele, andis Nõukogude riik siiski peamise panuse fašistliku bloki kiiremaks purustamiseks ja rahu saavutamiseks.

Praegu moodustab sotsialistliku leeri riikide rahvaarv kolmandiku kogu maailma rahvastikust ja sama suure osa maailma majanduslikust kogutoodangust. Arvestada tuleb aga veel seda, et kapitalistlikes maades on töolisliikumine tugevnenud, et suurem osa endistest imperialistide asumaadest on saavutanud iseseisvuse ja ajavad rahupoliitikat ning on sotsialistlike riikidega sõbralikus vahekorras. Selle tulemusel ületab rahuleeri jõud agressorite jõu. See ei jää märkamatuks ka agressoritele endile, kes kogesid seda Koreas peetud sõjas, kes näevad Nõukogude Liidu ilmset üleolekut raketitehnika alal. Niisuguses olukorras ei ole imperialistidel mõtet alustada sõda, mille lõppresultaadina on neile kaotus ette näha.

Võimsa sotsialismileeri ja teiste rahujõudude olemasolu kõrvaldab ka imperialistlike riikide omavaheliste sõdade tekkimise võimaluse. Imperialistid kardavad, et sel korral kukutatakse mõlemas imperialistlikus leeris monopolide võim või likvideeritakse kapitalistlik ühiskonnakord täielikult. Imperialistlikel riikidel tekib väga suuri raskusi ka kallal-letungide läbiviimisega nõrgematele kodanlikele riikidele. Sotsialismileer võib ka siin mõjustada sõja ärahoidmist või selle lõpetamist. Kujukaks näiteks on siin Inglise, Prantsuse ja Iisraeli agressiooni lõpetamine Egiptuse vastu. Nõukogude valitsus deklareeris, et ta ei tee takistusi oma maa ko-

danikele Egiptusele abiks minemast.

"Nõukogude valitsus saatis Edenile, Guy Mollet'le ja Ben Gurionile läkitused hoiatusega, et on olemas maa, mis võib anda hävitava löögi, kui agressiooni ei lõpetata. Ja juuba 22 tunni pärast oli sõda lõpetatud."³⁹ Sotsialistlike maade resolutsete hoiatuste tõttu hoiti ära 1957. aastal agressioon Süüria ja 1958. aastal Iraagi vastu.⁴⁰

Ulatuslikku sõjategevust viimastel aastatel on esinenud ainult kodusõdade vormis (Kuubas, Alžeerias jm.). Sellejuures on sotsialismileer ja maailma progressiivsed jõud suutnud ära hoida seda, et teised imperialistlikud riigid ei ole saanud neil mail toimuvasse kodusõjasse otseselt vahele seada.

Kvantitatiivsed muudatused jõuvahekordades tõid seega kaasa kvalitatiivse muudatuse, mis seisis selles, et sõdade paratamatuse seadus imperialismi perioodis asendus sõdade ärahoidmise võimalusega.

Kuigi imperialistlikel, agressiivsetel jõududel ei ole perspektiivi sõja vallandamiseks, püüavad nad hoida maailma võidurelvastumise ehk nn. külma sõja olukorras. Kui monopolid ei saa agressiooni teel endale hiiglasuuri kasumeid kindlustada, siis tahavad nad vähemalt võidurelvastumisega teenida. Selline olukord dikteerib aga sotsialistlikule leerile riigikaitse põhifunktsiooni säilitamise.

Nõukogude valitsus, lähtudes kõigi maade töötajate huvidest, on korduvalt teinud ettepanekuid üldiseks ja täielikuks desarmeerimiseks. 23. septembril 1960 esitas NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees sm. N.S. Hruštšov Nõukogude valitsuse

³⁹ Seltsimees N.S. Hruštšovi kõne Rumeenia Töölispartei III kongressil, Tallinn 1960, lk. 30; vt. ka lk. 29.

⁴⁰ Sealsamas, lk. 30-31. Sõdade vältimise võimalusest kaasajal vt. ka N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne Partei XX kongressile, lk. 36-38. Kommunistlike ja töölispartei nõupidamise avaldus. Läkitus kogu maailma rahvastele, Tallinn 1960, lk. 20, 50.

ettepanekud seisukoha võtmiseks Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) Peaassamblee XV istungjärgule. Ettepanekud avaldati kahes põhimises dokumendis - NSV Liidu valitsuse avalduses desarmeerimise küsimuses ja üldise ja täieliku desarmeerimise lepingu põhisätetes.⁴¹ Nende ettepanekute teostamine tähendaks kõigil riikidel riigikaitse põhifunktsiooni äralangemist ja sotsialistlike riikide astumist oma arengu kolmandasse peamisse etappi. Kas see teostamist leiab, seda näitab muidugi tulevik.

6. Sotsialistliku riigi majandus- ja kultuuriala põhifunktsioonid.

Kodanlikel riikidel on ainult 1) tööraha mahasurumise põhifunktsioon ja 2) sõjaalane põhifunktsioon. Kodanlike riikide tegevus majanduse ja kultuuri alal on selleks liiga väikese kvantiteediga, et see moodustaks riigi põhilise tegevusala - riigi põhifunktsiooni. Majanduse alal ajasid kodanliku korra ajal asju kapitalistid, mitte aga riigilorganid.⁴²

Sotsialistlik riik arendab aga majanduse, kultuuri, teravishoiu ja muudel aladel laiaulatuslikku tegevust. Sellise tegevuse maht, ulatus ei jää sugugi maha ei ekspluataatorlike klasside mahasurumise ega sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsiooni omast. Ka sotsialistliku riigi arengu esimese peamise etapi suhtes on ebatäpne väita, et riigi majandusliku ja kultuurilis-kasvatuseliku töö funktsioon ei saanud sel perioodil tõsiselt välja areneda, et see ei saanud täit arenemishoogu, et selle eesmärgiks oli vaid sotsialistliku majanduse võrsete arendamine, et seda vastupidiselt kahele eespool nimetatud funktsioonile, mida nimetatakse põhifunkt-

⁴¹ Kõigile koloniaalrahvastele vabadus ja sõltumatus! Lahendada üldise desarmeerimise probleemi, Tallinn 1960, lk. 62-83.

⁴² V.I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 407.

sioonideks, tähistatakse lihtsalt terminiga funktsioon.⁴³

Niisugustes redaktsioonides esitatud väited lasevad oletada, et nõukogude riik enne ekspluataatorlike klasside likvideerimist tegeles majanduse ja kultuuriga kokku vähem kui vaenulike klasside mahasurumise või isamaa kaitsmisega. Tegelikult aga ei olnud nõukogude riigi tegevus majanduse, s.o. natsionaliseerimise, sotsialistliku tööstuse rajamise, mõisamaade talupoegadele jagamise, industrialiseerimise alal sugugi väiksema ulatusega kui ta tegevus ekspluataatorite mahasurumise või riigikaitse põhifunktsiooni alal.

On muidugi õige, et teises sotsialistliku riigi arengu peamises etapis on nõukogude riigi tegevus majanduse ja kultuuri alal laienenud, kuid laienenud on meie riigi tegevus ka riigi kaitsevõime tõstmise alal.

Selleks, et ühte riigi tegevusala nimetada põhifunktsiooniks, on vaja, et ta maht suhteliselt riigi kogu tegevuses moodustaks suure osa, et tegevus ühe põhifunktsiooni alal ei oleks palju kordi suurem kui teise põhifunktsiooni alal. Üks on aga selge: juba esimeses sotsialistliku riigi arengu peamises etapis ei tulnud riigil ekspluataatorite mahasurumisega sisemaal rohkem tegelda kui majandusega.

Tutvudes V.I. Lenini teostega, näeme, et ta juba esimestel nõukogude võimu aastatel rõhutas sotsialismi ülesehitamist tööstuse alal kui ühte kõige tähtsamat ja ulatuslikumat riigi ülesannet.

Juba 1918. aasta märtsis-aprillis kirjutatud teoses "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" väitis V.I. Lenin, et sotsialistliku revolutsiooni peaülesandeks on loov töö saaduste plaanipäraseks tootmiseks ja jaotamiseks, et pearaskus seisab Nõukogude riigil majanduse alal.⁴⁴

Sotsialistliku riigi arengu esimeses peamises etapis ei arendatud mitte ainult sotsialistliku majanduse võrseid, vaid

⁴³ J.V. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile, lk. 138-139.

⁴⁴ V.I. Lenin, Teosed, 27. kd., lk. 214-215; vt. ka lk. 226, 229.

juba 1924. aastal hõlmas sotsialistlik tootmisvorm tööstuses 80 protsenti kogutoodangust, muutudes pärast nepi perioodi ainuvalitsevaks. Põllumajanduses viidi etapi lõpuks läbi kollektiviseerimine ja likvideeriti viimane ekspluataatorlik klass - kulakud. Kogu kaubakäive, millest 1924.a. oli veel pool erakätes, koondus terveni sotsialistlike kaubandusettevõtete kätte. Nõukogude Liidus oli seega sotsialism võitnud, sotsialistlik ühiskonnakord üles ehitatud.

Alahindavat suhtumist on osutatud ka kultuurialase töö põhifunktsiooni teostamisele sotsialistliku riigi arengu esimeses peafaasis. Nii ei ole õige väita, et kultuuriirevolutsiooni organiseerimine toimus alles sotsialistliku arengu teises peafaasis.⁴⁵ Tegelikult algas kultuuriirevolutsioon kohe pärast Oktoobriirevolutsiooni. Just sel ajajärgul viidi ellu võrreldes kodanliku korraga kõige sügavamad, põhilisemad ümberkujundamised kultuuri alal, siis kultuur muutus esmakordselt kultuuriks töörahvale, seda arendati ainult töörahva huvides.

Sotsialistliku riigi olemus ei avaldu ta arengu esimeses peamises etapis mitte ainult peamiselt riigi kaitsmises sise- ja välisvaenlase vastu, vaid vähemalt samal määral sotsialismi ülesehitamises.

Marksismi õpetamise metoodika seisukohast, teoreetilise selguse mõttes on otstarbekohane käsitada sotsialistliku riigi tegevust majanduse ja kultuuri alal mitte ühtse, vaid kahe eraldi põhifunktsioonina, võttes muidugi arvesse, et nende vahel on tihe seos. Viimane on olemas aga ka teiste riigi põhifunktsioonide vahel. Terminoloogiliselt on liigne lisada majandusalasele tegevusele sõna "organisatoorne",⁴⁶ kuna ka kultuurialane töö, isamaa kaitsmine ja ekspluataatorlike klasside mahasurumine on seotud organisatoorsete abinõudega,

⁴⁵ J.V. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile, lk. 139. Vt. aga M.H. Ким, Сущность и исторические этапы культурной революции в СССР, "Вопросы истории КПСС" 1960, № 6, lk. 150-156.

⁴⁶ J.V. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile, lk. 138-139.

organiseerimisega.

Termini "majanduslik-organisatoorne töö" kasuks võidakse ette tuua, et see hoiab ära väära kujutluse, nagu riik kui pealisehituse osa looks oma baasi. Tegelikult seda karta ei ole. Tavaliselt räägimegi me alati riigi või partei poolt teostatavast majanduslikust ülesehitustööst, selle juhtimisest jne., ilma et me kardaksime väärarusaamiste tekkimist. Termin ei saa olla kunagi nii ulatusliku sõnastusega, et selle abil saaks mõista täies ulatuses ta sisu.

Sotsialistliku riigi majandusalase töö põhifunktsiooni tuleb juba sellepärast lahus käsitleda kultuuritöö (kultuuri-, haridus- ja kasvatusalase töö) põhifunktsioonist, et majandus on ühiskonna baasiks, kultuur aga pealisehituseks. Mõlematel aladel tehtav riiklik töö on selleks ka küllalt ulatuslik, kvantiteedilt küllalt suur, et teda eraldi põhifunktsioonina käsitleda. Rääkides näiteks kommunismile ülemineku eeltingimustest, kõneleme eraldi majanduslikust ja eraldi kultuurilise taseme tõstmisest. Mõlemat põhifunktsiooni teostavad nõukogude riigiparadaadis eri osad. Tööstuse juhtimisega tegelevad rahvamajanduse nõukogud, kuna kultuuriküsimustega haridus- ja kultuuriministeeriumid ning teised vastavad kesk-asutused.

Majandusalase töö põhifunktsiooni on omakorda otstarbekohane riigi ja õiguse teooria seisukohalt jagada allosadeks, mida me ei nimetaks enam riigi põhifunktsioonideks, vaid lihtsalt riigi funktsioonideks ehk riigi põhifunktsioonide suhtes allfunktsioonideks. Siin tuleb kõigepealt arvesse, esiteks: sotsialistliku riigi tegevus ühiskondliku tootmise organiseerimise alal. Riigi ja õiguse teooria kui üldistava distsipliini alal ei oleks vaja eraldada planeerimise funktsiooni iseseisvaks funktsiooniks, nagu seda mõned autorid teevad. Kuivõrd planeeritakse tootmist, haarab seda tegevust ka tootmise organiseerimise funktsioon. Riigi teiseks funktsiooniks majandusliku töö alal on toodetud materiaalsete hüvede jaotamise organiseerimine. Jaotamine toimub meil praegu põhiliselt sotsialistlikul printsiibil - igaühelt tema või-

mete kohaselt, igaühele tema töö järgi. Selle funktsiooni teostamisega tegelevad meil eriti palga- ja kaubandusalaga tegelevad riigiorganid. Ka see funktsioon haarab vastaval alal planeerimise ülesanded. Nende riigi kahe funktsiooni teostamise läbiviimisele oli N.S. Hruštšovi ettekandes NLKP XXI kongressile pühendatud märkimisväärne osa. Viimastel aastatel on meil rida seadusandlikke akte antud õigemaks palga- ja pensionide korraldamiseks. Kolhoosid on üle läinud rahalisele töötasule.

Otstarbekohane oleks majandusalase töö põhifunktsiooni kolmanda alafunktsioonina käsitleda sotsialistliku ja isikliku omandi kaitse funktsiooni.

Varem väideti, et sotsialistliku omandi kaitse funktsiooni sotsialistliku riigi esimeses arengu peafaasis (peamises etapis) ei esinenud, et see tekkis teises peafaasis mahasurumise funktsiooni asemel.⁴⁷ Selline seisukoht on muidugi ebaõige ja jätab mulje, nagu tekib omandi riisumine alles sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisega. Tegelikult aga väheneb sotsialistliku omandi riisumine just seoses sotsialismi edusammudega. Ka ei saa vaadelda töötajate vastutuselevõtmist sotsialistliku omandi riisumiste eest sotsialistliku riigi esimeses arengu peafaasis kapitalistide klassi mahasurumisena. Ei ole õige ka selline käsitus, mille kohaselt sotsialistliku omandi kaitse on ulatuslikum riigi tegevus, ülesanne, omandi riisujad aga isegi spioonidest ja diversantidest ohtlikumad kurjategijad.

Sotsialistliku omandi kaitsmine on palju tihedamalt seotud tootmise ja jaotamise organiseerimisega kui näiteks kultuuriala tegevusega. Need riigiorganid, kes organiseerivad tootmist ja jaotamist, hoolitsevad põhiliselt ka sotsialistliku omandi säilitamise eest. Neil põhjustel oleks õige lugeda sotsialistliku kui ka isikliku omandi kaitsmist üheks majandusliku töö alafunktsiooniks.⁴⁸

⁴⁷ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile, lk. 139-140.

⁴⁸ Н.Г. Александров ..., Основы теории государства и права, lk. 127-133 paigutab ebaõigelt kultuurilis-kasvatuse-

Sotsialistliku riigi teiseks põhifunktsiooniks tuleb lugeda kultuurialast tööd, mis haarab endasse kodanike, eriti kasvava noorpõlve kommunistlikku kasvatamist, haridusala korraldamist, teaduse, kirjanduse ja kunsti arendamist. Kultuuritöö põhifunktsioon on tihedalt seotud riigi majandusalase põhifunktsiooniga. Majanduse areng annab aluse ka kultuuriliseks arenguks. Omakorda kõrge kultuurilise taseme saavutamine, kõrge teaduse ning hariduse tase mõjustab produktiooni tõstmist. Selleks, et saavutada kommunistlikule ühiskonnale ülemineku jaoks vajalikku tootmistaset, on vaja oluliselt tõsta nõukogude rahva moraalset, hariduslikku taset, on vaja veel suuremat teaduse õitsengut.

Majandus- ja kultuuritöö kõrval arendab sotsialistlik riik ka laiaulatuslikku tegevust oma kodanike elu ja tervise kaitseks. Siin tuleb märkida riigi poolt organiseeritud tasuta arstiabi, sanatooriumide ja puhkekodude süsteemi, laiaulatuslikku sotsiaalkindlustuse ja töökaitse rakendamist, palgalise puhkuse andmist, kodanike isiku kaitsmist kurjategijate kallaletungide vastu, kehakultuuri ja spordi toetamist.

Tekib küsimus, kas kodanike elu ja tervise kaitsmine moodustab omaette sotsialistliku riigi põhifunktsiooni või võib seda ühendada kultuurialase põhifunktsiooniga. Arvestades seda, et kodanike elu ja tervise kaitse alase töö maht on väiksem majandus- ja kultuuriala tööst, oleks vahest otsustarbekohane seda riigi tegevust oma põhilises osas liita kultuurialase töö põhifunktsiooniga. Arvesse võtta tuleb siin ka seda, et kehakultuuriliikumine on juba üle läinud ühiskondlikele organisatsioonidele ja rida tervishoiuküsimusi antakse linnades üle ametiühingute kompetentsi.

Tervishoiualase töö ühendamise kasuks kultuurialase tööga räägib ka see asjaolu, et riigieelarve kulude põhiliigituses neid käsitletakse koos, nimetades vastavat osa sotsiaal-kultuuriliste ürituste finantseerimiseks. Eraldi aga näi-

liku töö, majandusalase töö ja töö- ning tarbimismäära kontrolli järgi esitades kultuurilis-kasvatustliku töö järgi sotsialistliku omandi ja õiguskorra kaitse funktsiooni.

datakse riigi eelarves kulusid rahvamajanduse finantseerimiseks, mis räägib samuti selle kasuks, et tuleb eraldada majandusliku töö põhifunktsiooni kultuurialase töö põhifunktsioonist.

Nii majandus- kui kultuurialaseid sotsialistliku riigi põhifunktsioone iseloomustab see, et nende teostamine seisab vahetult sotsialismi, praegu kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eesmärgi teenistuses, kuna ekspluataatorite mahasurumine ja sotsialistliku isamaa kaitse funktsioonid on tingitud kapitalismi olemasolu faktist, nende teostamine kindlustab vaid sotsialismi või vastavalt kommunismi ülesehitamist, nad on vaid kaudselt sotsialismi või kommunismi ülesehitamise teenistuses, otseselt nende tegevustega uut ühiskonnakorda ei rajata.

Viimaste põhifunktsioonide teostamine on suunatud ekspluataatorite vastu, kuna majanduse ja kultuuri korraldamine toimub töörahva organiseerimisega, oma töötavate klasside liikmete distsiplineerimise kaudu. Siin on peameetodiks veenmine, kuna sund (mitte teraval kujul) ainult teises järjekorras distsiplineerimatute töötajate suhtes arvesse tuleb. Sotsialistliku isamaa kaitemise ja ekspluataatorite mahasurumise juures on aga esiplaanil sund, vägivald, mis on suunatud vaenuliku klassi vastu.

7. Sotsialistliku riigi arengu peamised etapid.

Riigi põhifunktsioonide õpetust on otstarbekohane siduda sotsialistliku riigi arengu peamiste etappidega nii, et muudatustega riigi põhifunktsioonides, s.o. kas või ühe endise põhifunktsiooni kadumisega või tekkimisega on seotud sotsialistliku riigi arengu uue peamise etapi algus. Kuna ekspluataatorlike riikide juures nende põhifunktsioonid, nende olemus jäävad muutumatuteks, siis me nende juures riigi arengu peamisi etappe ei eritle.

See ei tähenda muidugi, et näiteks kodanlikel riikidel pole üldse arenguperioode või, et nad näiteks majandusliku

töö alal kunagi absoluutselt mingit tegevust ei arenda. Tarvitseb vaid meenutada erinevust imperialismieelse ja imperialismiperioodi kodanlike riikide vahel, erinevusi kodanlik-demokraatliku ja fašistliku perioodi vahel. Tuleb esile tõsta kodanlike riikide tegevuse suurenemist majanduse alal sõdade ajal, rahuajal aga näiteks India vabariigis ja mujal, kus vastav maa vabanes imperialistide ikke alt. Võrreldes sotsialistliku riigiga on nende kodanlike riikide tegevus majanduse alal ja vastavate perioodide erinevused suhteliselt väikesed. Ka sotsialistliku riigi arengu peamiste etappide raamides esineb allperioode (viisaastakud, Suure Isamaasõja periood, seitsme aasta plaani periood), erinevusi eri maade suhtes. Võrreldes kodanlike riikidega teeb sotsialistlik riik oma arengus läbi aga põhilisi muudatusi.

Milline sotsialistliku riigi põhifunktsioon kaob kõige enne? Ajaloolised sündmused on näidanud, et Nõukogude Liidus kadus kõigepealt ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsioon ekspluataatorlike klasside likvideerimise lõpuleviimiseks. Seega võime senises Nõukogude Liidu kui sotsialistliku riigi arengus eritleda kahte sotsialistliku riigi arengu peamist etappi: esimeseks peamiseks etapiks on ajajärk ekspluataatorlike klasside likvideerimise lõpuleviimiseni ja teiseks peamiseks etapiks ajajärk viimasest momendist alates.

Kui kaua kestab aga teine sotsialistliku riigi arengu peamine etapp Nõukogude Liidus ja millal astub meie riik uude - kolmandasse arengu peamisse etappi?

J.V. Stalin vastas sellele küsimusele: "Teine faas - see on periood linna ja maa kapitalistlike elementide likvideerimisest kuni sotsialistliku majandussüsteemi täieliku võiduni ja uue konstitutsiooni vastuvõtmiseni."⁴⁹

Selle formulatsiooniga ei saa nõustuda. Sellest võib mulje jääda, nagu lõpeks teine faas (ehk peamine etapp, na-

⁴⁹ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil, lk. 139.

gu praegu öeldakse) sotsialistliku majandussüsteemi täieliku võidu ja uue 1936.a. konstitutsiooni vastuvõtmisega, mis ajast algab juba kolmas peamine arenguetapp. Siin tuleb öelda, et kapitalistlike elementide likvideerimine ise tähistabki sotsialistliku majandussüsteemi täielikku võitu, mida fikseerib ka 1936.a. konstitutsioon. Seega siis nimetatud sündmused märgivad ära esimese peamise etapi lõppu ja teise algust.⁵⁰

Uus sotsialistliku riigi arengu kolmas peamine etapp saabub siis, kui muutuvad sotsialistliku riigi põhifunktsioonid, kui saabub riigi arengus põhilisemaid murranguid.

Milline põhifunktsioon võib veel hääbuda? Kas hääbub, sureb välja enne riigikaitse põhifunktsioon või surevad välja majandus- ja kultuurialase töö põhifunktsioonid riigi põhifunktsioonidena?

Vastuse andmine sellele küsimusele sõltub sellest, kas jõuab Nõukogude Liit enne kommunismi üles ehitada või likvideeritakse enne seda kapitalistlik kord kogu maailmas. Kui kapitalistlik kord likvideeritakse kogu maailmas, siis muutub üleliigseks sotsialistliku isamaa kaitse, sest sotsialistlikel riikidel ei saa tekkida vastastikust agressiooni; töörahvas, kelle käes on riigivõim, ei asu kunagi agressiooni teele oma klassivendade vastu. Kui enne kapitalistliku süsteemi likvideerimist kogu maailmas jõutakse aga Nõukogude Liidu kommunistlik ühiskonnakord üles ehitada, siis kaovad enne ära majandus- ja kultuurialase töö põhifunktsioonid riiklike funktsioonidena ja ainukese sotsialistliku riigi põhifunktsioonina jääb püsima sotsialistlik riigikaitse põhifunktsioon.

Milline neist võimalustest on tõenäolisem?

J. Stalin osutades mõlemale võimalusele, arvestas tema poolt esimesena näidatud võimalust rohkem, s.o. seda, et kommunism ehitatakse üles Nõukogude Liidu enne, kui likvi-

⁵⁰ Vt. N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile, lk. 124-125. Teos Н.Г. Александров ..., Основы теории государства и права, lk. 115-116 seondab peamiste etappide vahetust II viisaastaku lõpuga. Vt. ka käesoleva teose III osa 1. alajaotust.

deeritakse kapitalistlik süsteem kogu maailma ulatuses.⁵¹

Mis puutub riigi ja õiguse teooria alasesse kirjandusesse, siis eeldatakse selles, et NSVL ehitab kommunismi üles enne, kui kapitalistlik kord kodanlikes maades likvideeritakse.⁵² Sellega ühenduses väidetakse, et teine sotsialistliku riigi arengu peamine etapp kestab kuni kommunismi ülesehitamiseni.⁵³

Eelneva seisukohaga, mille järgi teatava perioodi vältel eksisteerib kommunistlik riik, ei saa kui ainsa võimalusega nõustuda. Rida asjaolusid räägib selle poolt, et kapitalistlik kord likvideeritakse kogu maailmas enne kommunismi ülesehitamise lõpuleviimist Nõukogude Liidus.

Kõigepealt hindavad kritiseeritava seisukoha esitanud autorid alla kapitalismimaade töörahva jõudu kapitalistliku korra likvideerimiseks, sotsialismi ideede kasvavat populaarsust ja NSVL suurenevat tähtsust rahvusvahelises elus. Tegelik elu on näidanud, et Teise maailmasõja ajal ja pärast seda on sotsialismileer mitmekordseks kasvanud, ta elanikkond on suurenenud 170 miljonilt 1939. aasta jaanuaris ligi miljardini käesoleval ajal (s.o. umbes kuuekordseks). Peale selle tuleb arvestada ka seda fakti, et imperialistlik leer on nõrgenenud veel koloniaalsüsteemi laiaulatusliku kokkuvarisemise tõttu. Kõik see tõendab seda, et kapitalismimaade töörahvas võib ka edaspidi kapitalismi sfääri maailmas vähendada. Tuleb arvestada kapitalistlike maade kommunistlike parteide mõju pidevat kasvu. Itaalias, Prantsusmaal ja mujal on kujunenud kommunistlikud parteid kõige tugevamateks parteideks

⁵¹ J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile, lk. 141.

⁵² М.П. Карева, С.Ф. Кечекьян, А.С. Федосеев, Г.И. Федкин, Теория государства и права, Москва, 1955, lk. 451, 455; Н.Г. Александров ..., Основы теории государства и права, lk. 139.

⁵³ Н.Г. Александров ..., Основы теории государства и права, lk. 114, 124.

sel ajal, kui need enne sõda olid illegaalsed (Itaalias jm.) või nõrgemad sotsiaaldemokraatlikest parteidest (Prantsusmaal jm.).

Tugevnenud on ka töölisklassi streigivõitlus. 10 sõja-järgse aasta jooksul on streikide tõttu kadumaläänud tööpäevade arv ligi 3 korda suurem kui enne sõda.⁵⁴

Arvestada tuleb ka seda, et sotsialismimaad muutuvad järjest suuremal määral eeskujuks kapitalismi ikkes vaevlevatele töölistele ja talupoegadele. Juba kodusõjale järgnevatel aastatel aitas Nõukogude Liidu eeskuju kaasa Lääne tööliste seas marksistlik-leninlike ideede levimisele, olgugi et tööstus saavutas alles 1926. aastal 1913.a. taseme. Praegu, kus kogu sotsialismileeri edusammud on mitmekordselt suurenenud, on ka see mõju mitmekordistunud.

Juba praegu ületab sotsialistlik maailmasüsteem toodangu hulga poolest ühele inimesele kapitalistliku maailmasüsteemi. 1965. aasta lõpuks annavad sotsialistlikud maad juba poole maailma tööstustoodangust.⁵⁵ See tähendab seda, et sotsialistlikus leeris toodetakse ühe inimese kohta kaks korda rohkem kui kapitalistlikus maailmasüsteemis. Kui aga kümne aasta pärast Nõukogude Liidus toodang ühe inimese kohta ja rahva tarbimine hakkab ületama tunduvalt Ameerika Ühendriike, kasvab sotsialismi ideede levik veelgi kiiremas tempos. Isegi Ameerika Ühendriikide prof. John Adams oma raamatus "Võistlevad majandussüsteemid" oli sunnitud ütleva: "Elutaseme tõstmine Nõukogude Liidus kõrgemale kui USA-s tähendab ohtu. Ameerika majandussüsteemile, sest ameeriklased võivad soovida asendada oma majanduslikku organisatsiooni vene omaga."⁵⁶ Viimase aja kogemused on pealegi näidanud, et rahvahulgad

⁵⁴ N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei IX kongressile, lk. 17.

⁵⁵ N.S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959-1965. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI kongressile 27. jaanuaril 1959, Tallinn 1959, lk. 67-68.

⁵⁶ "Edasi" nr. 212, 25.X 1960.

võivad ka rahulike demonstratsioonidega sundida vihatud reaktioonilisi valitsusi lahkuma (Jaapan, Türgi, Lõuna-Korea).⁵⁷ Ei ole põhjust arvata, et rahvahulged vähendaksid oma aktiivsust tulevikus.

Kommunistlike töölisparteide 1960.a. peetud nõupidamise avalduses märgitakse seepärast õigesti, et "Sotsialistliku süsteemi tugevnemine ja arenemine avaldavad üha suuremat mõju kapitalistlike maade rahvaste võitlusele. Sotsialistlik maailmasüsteem muudab oma eeskuju jõuga kapitalistliku maailma töötajate mõtlemist revolutsiooniliseks, innustab neid võitlusele kapitalismi vastu ning kergendab suurel määral selle võitluse tingimusi. Kapitalismimaades suurenevad ja tugevnevad sisemised jõud, kes peavad kaitsema rahu ja rahvuslikku iseseisvust, tagama demokraatia ja sotsialismi võidu."⁵⁸

Antud küsimuse analüüsimisel tuleb arvestada reaalselt ka Nõukogude Liidu võimalusi kommunismile jõudmiseks ega maksa neid kergemeelselt üle hinnata. Arvestades NSVL ja USA praegust tööstustoodangu kasvutempot (NSVL-s on see üle 3 korra kiirem), jõuab Nõukogude Liit 1970. aastal USA-st ette tööstustoodangu hulgaltselt elaniku kohta.⁵⁹ Sellega ei saavutata aga veel mitte seda tootmistaset, mis on vajalik üleminekuks kommunismile. Läheb vaja veel rida aastaid, et saavutada seda vajalikku tootmistaset.⁶⁰

Edasi tuleb arvesse võtta seda, et majanduslikult enam arenenud sotsialistliku leeri maal, selle hulgas Nõukogu-

⁵⁷ NSV Liidu Ülemnõukogu viienda koosseisu viienda istungjärgu materjale, Tallinn 1960, lk. 57; Seltsimees N.S. Hrustšovi kõne Rumeenia Töölispartei III kongressil, lk. 31.

⁵⁸ Kommunistlike ja töölisparteide nõupidamise avaldus. Läkitus kogu maailma rahvastele, lk. 5.

⁵⁹ N.S. Hrustšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959-1965, lk. 64.

⁶⁰ Sealsamas, lk. 99.

de Liidul, tuleb abistada majanduslikult nõrgemaid sotsialistliku leeri maid. Sm. N.S. Hruštšov märkis NLKP XXI kongressil: "Teoreetiliselt õigem on oletada, et kasutades edukalt ära sotsialistlikus korras peituvaid võimalusi, lähevad sotsialismimaad enamvähem ühel ajal kommunistliku ühikonna kõrgemasse faasi. ... Varem majanduslikult mahajäänud maad teiste sotsialistlike maade kogemustele, koostööle ja vastastikusele abile tuginedes teevad kiiresti aega tasa ning tõstavad oma majandust ja kultuuri teiste maade tasemele.⁶¹

Teataval määral tuleb abistada neid kodanlikke maid, kes on hiljuti vabanenud imperialismi ikkest ja suhtuvad poolehoiduga rahuüritusse.

Teiselt poolt ei ole tõenäoline, et pärast kapitalistliku korra likvideerimist kogu maailmas läheks veel palju aega kommunismile jõudmiseks. Pärast sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsiooni äralangemist vabanevad ühiskonnal suured materiaalsed ressursid, aga samuti ka tööjõud, mida saab rakendada kommunistliku ühikonna ülesehitamise kiireks lõpuleviimiseks. Ainult imperialistide poolt vallandatava kolmanda maailmasõja järel kapitalistliku süsteemi kokkuvarisemise järel tekib sõjapurustuste tõttu pikem periood, mis on vajalik kommunismi ülesehitamise lõpuleviimiseks. See võimalus on aga järjest tugevneva rahuleeri tõttu, mis hoiab ära uue maailmasõja puhkemise, vähe usutav.

Kui teostub eespool käsitletud võimalus, et kapitalistlik kord likvideeritakse kogu maailmas ja kaob sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsioon, siis astub sotsialistlik riik, kes oli seni oma arengu teises peamises etapis, uude, kolmandasse peamisesse arenguetappi. Need sotsialistlikud riigid, kes sel momendil ei ole omal maal veel ekspluataatorlikke klasse likvideerinud, astuvad oma riigi arengu teise peamisse arenguetappi. Erinevalt teistest püsib neil arengu teises etapis ekspluataatorlike klasside mahasurumise põhifunktsioon, kuid puudub sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsioon.

⁶¹ N.S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1959-1965, lk. 112.

See peamine etapp kestab neil suhteliselt aga lühikest aega, sest olukorras, kus neid teised sotsialistlikud riigid abistavad, kus kapitaliste mujal ei ole enam, toimub sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimine kiirelt.

Need maad aga, kus kapitalistide käest võetakse riigivõim ära kõige viimasena maailmas, jätavad vahele ühe arengu peamise etapi.

Miks püsib riik aga veel sotsialistliku riigi arengu kolmandas peamises etapis ja hääbub alles kommunistliku ühiskonnakorra ülesehitamise lõpuleviimisega, millised põhifunktsioonid tal on ja kuidas on lugu tema tugevnemisega?

Riiki kui relvastatud organisatsiooni on töörahval vaja kaheks otstarbeks: 1) võitluseks ekspluataatorite vastu ja 2) üksikute ebadistsiplineeritud inimeste korralekutsumiseks selleks, et tagada sotsialistliku jaotusprintsipi elluviimist, omandi kaitset. V.I. Lenin märgib, et enne kommunismi saavutamist "püsib veel vajadus riigi järele, mis koos tootmisvahendite üldise omandiõiguse kaitsmisega kaitseks ka töö võrdsust ja produkti jagamise võrdsust" ... Riigi täielikuks väljasu-remiseks on vajalik täielik kommunism.⁶² Seni aga, kui tarbe-esemeid ei ole ülikülluses, esinevad juhud, kus üksikud inimesed ei pea vabatahtlikult kinni sotsialistlikust jaotusprintsipist, vaid haaravad endale rohkem, kui nad ise tootnud on. On aga selge, et selleks ülesandeks on vajalik minimaalne hulk relvastatud inimesi, kes moodustavad riigi sunnijõu. Sellepärast selline riik pole enam riigiks tavalises mõttes, ta on oma hääbumisprotsessis, mis algab kapitalistide klassi likvideerimisega kogu maailmas. Kui sotsialistlikku riiki tuli enne seda momenti järjest tugevdada, siis pärast seda algab ta aeglane lammutamine ja riigi majandus- ja kultuurialane töö hakkab muutuma aegamööda ühiskondlike organisatsioonide ülesandeks.

Seega kolmandas arengu peamises etapis omab sotsialistlik riik ainult majandus- ja kultuurialase töö põhifunktsioo-

⁶² V.I. Lenin, Riik ja revolutsioon, lk. 82 või Teosed, 25. kd., lk. 436.

ni. Viimane põhifunktsioon muutub aga võrreldes majandusliku tööga kiiremas tempos mitteriiklikuks tegevuseks, selle juures kaob varem ära vajadus riikliku sunni rakendamiseks. Vaevalt on vaja sel perioodil näiteks lastevanemaid karistada koolikohustuse rikkumise eest. Siin piisab ühiskondlikest mõjutamisvahendeist.

Kaasludes eespool, kumb sündmus saabub varem praegustes kapitalistlikes maades, kas kapitalistliku korra likvideerimine või Nõukogude Liidus ja teistes sotsialismimaades kommunismi ülesehitamine, näeme, et üleminek kommunismile ja kapitalistliku süsteemi likvideerimine võivad toimuda ka enam-vähem üheaegselt. Sel korral hääbuvad koos riigiga nii isamaa kaitmise kui ka majanduse ja kultuuri põhifunktsioonid, viimased riigi funktsioonidena. Niisugusel korral õieti kolmandat sotsialistliku riigi arengu peamist etappi ei esine, kui mitte lugeda eri etapiks aega, kus järkjärgult asutakse kommunismile üleminekule.

Tuleb veel lisada, et sotsialistlikul riigil uusi põhifunktsioone võrreldes sellega, mis tal algul oli, enam juurde ei teki, küsimus seisab järelikult ainult varem esinevate põhifunktsioonide järkjärgulises kadumises.

Lõpuks tuleb puudutada riigi põhifunktsioonide käsitlese süsteemi. Viimast on võimalus üles ehitada kas nii, et aluseks võetakse sotsialistliku riigi arengu peamised etapid, või nii, et aluseks võetakse põhifunktsioonid.

Eriti siis, kui omaks võtta eespool esitatud seisukoht, et sotsialistlikul riigil on neli põhifunktsiooni, ei ole riigi ja õiguse teooria seisukohalt otstarbekohane vaadelda algul üksikasjalikult kõiki esimese peamise etapi ja siis kõiki teise peamise etapi põhifunktsioone, nagu seda meie kirjanduses tavaliselt tehakse.

Selline käsitus on otstarbekohane vaid riigi ja õiguse ajaloo, mitte aga riigi ja õiguse teooria seisukohalt.

Viimases on otstarbekohane vaadelda igat põhifunktsiooni eraldi, haarates sellesse vastava põhifunktsiooni teostamist nii esimeses kui ka teises peamises etapis. Ühe põhi-

funktsiooni teostamises nii esimeses kui teises peamises etapis on palju rohkem ühist kui eri põhifunktsioonide teostamises ühel ja samal peamisel etapil. On muidugi selge, et majandusalase töö põhifunktsiooni teostamine erineb oluliselt esimeses ja teises peamises etapis, kuna viimases erasektor puudub. Ka siin on otstarbekohane ühes riigi ja teooria alaosas käsitleda kogu sotsialistliku riigi majanduslikku tööd koos, jagades käsitluse kaheks allosaks vastavalt peamistele etappidele. Mis puutub aga riigikaitse ja kultuuriala põhifunktsioonidesse, siis siin pole teravat vahet nende teostamises esimeses ja teises peamises etapis. Ajalugu on näidanud, et riigikaitse põhifunktsiooni maht, ulatus pole mingil määral seotud üleminekuga ühest etapist teise. Laiaulatuslikum mahu suurenemine oli tingitud välismaisest interventsioonist, Teise maailmasõja ettevalmistamisest agressiivse fašistliku bloki poolt ja eriti fašistliku Saksamaa kallale tungist Nõukogude Liidule, mille lõpetas võidu saavutamine 1945. aastal. Kui me loeme rahu eest võitlemist eraldi riigi põhifunktsiooniks, siis ka siin ei näinud me selle teostamisel erilist muudatust meie riigi üleminekul teise arengu peatappi.

8. Riigi põhifunktsioonide võrdlus nende mahu ja sunni kasutamise osas. Riigi tugevnemine ja ta hääbumise algus.

Riigi põhifunktsioone võime me mitmelt lähtealuselt võrrelda. Me võime katsuda riigi põhifunktsioone järjekorda seada nende tähtsuse järgi. See on muidugi antud korral raske, sest riigile on kõigi põhifunktsioonide teostamine oluline, mõõdapääsematu.

Õigem on võrrelda riigi põhifunktsioone nende mahu, vastava tegevuse ulatuse järgi. Me väitsime eespool, et sotsialistlikul riigil on rahuaja tingimustes kõige ulatuslikumaks tegevuseks majandusalane, siis kultuurialane töö, edasi riigikaitse ja lõpuks ekapluutaatorite mahasurumine. Siin lähtu-

me me põhiliselt riigiaparaadi isikulise koosseisu kvantiteedist, hulgast, kes vastavat põhifunktsiooni teostab, võttes arvesse ka riigi ettevõtetes töötavate tööliste ja teenistujate arvu. Kui üks ametiisik teostab mitmesse funktsiooni kuuluvat tegevust, siis tuleb arvestada töötundide arvu vastava põhifunktsiooni teostamisel. Täiendava viisina võime eri põhifunktsioonide ulatust määrata ka riigi eelarveliste summade järgi, mis vastava põhifunktsiooni teostamiseks on eraldatud. Võrreldes näiteks kodanlike riikide eelarvetes eraldatud summad maa majanduse ja kultuuri arendamiseks sõjaotstarbeks ja töörahva mahasurumiseks minevate summadega, näeme ilmekalt, et kodanlikul riigil puudub majandus- ja kultuurialane põhifunktsioon, sest neiks otstarveteks kulutatakse seal minimaalseid summad.

Riigi hääbumise protsessi paremaks mõistmiseks on aga otstarbekohane võrrelda riigi põhifunktsioone üksteisega ka selle järgi, mis määral üksiku põhifunktsiooni teostamine on seotud riikliku sunni kasutamisega või selle ähvardamisega, missugusel määral on vaja sunnivahendeid (ja kui raskeid) kasutada vastava põhifunktsiooni teostamiseks. Riik erineb ühiskondlikest organisatsioonidest eeskätt selle poolest, et ta omab vastavaid sunnivahendeid ja garanteerib nendega oma normide täitmise. Riigi hääbumise algusest võime hakata alles siis rääkima, kui riigi käsutuses olevad sunnivahendid hakkavad oluliselt vähenema, kui riik hakkab sunni tarvitamist oluliselt piirama.

Kui me eri riigi põhifunktsioonide võrdlemisel võtame arvesse sunnivahendite, eriti relvastuse kvantiteeti ja nende efektiivsust, tulejõudu, siis on ilma pikema analüüsitagi selge, et kõige tugevam relvastus on määratud sotsialistliku riigi kaitseks, mitmekordselt nõrgem relvastus ekspluataatorite mahasurumiseks ja minimaalsed sunnivahendid majandus- ja kultuurialase töö jaoks.

Kui Nõukogude Liidus likvideeriti ekspluataatorlikud klassid, siis avaldas see teataval määral mõju küll riigi sunnivahendite nõrgendamisele, kuid seoses rahvusvahelise

olukorra pinevamaks muutumisega tuli riigikaitset sedavõrra tugevdada, et kogusummas riigi käsutuses seisvad sunnivahendid koguni tunduvalt tugevnesid.

Kui me kommunismi varem üles ehitame, kui kaob ära vajadus riigikaitseks, siis vähenevad riigi sunnivahendid õige vähesel määral, sest distsipliini pidamiseks rahva hulgas pole neid kuigi palju tarvis, eriti perioodil, mis eelneb vahe-
tult kommunismile üleminekule. Kui riigikaitseks vajatakse praegu tohtu purustamisjõuga tuumarelvi, siis sotsialistliku jaotamisprintsipi kindlustamiseks jätkub militsionääride revolvritest. Kui rahvusvaheline olukord ei tingi riigikaitseks vajalike sunnivahendite suurendamist, siis võiksime rääkida juba riigi hääbumise esimesest etapist.

Hoopis iseasi on, kui vajadus riigikaitse järele langeb ära juba enne kommunismi saavutamist. Siis tuleb likvideerida valdav enamuse riigi sunniabinõudest. Sellest momendist algab riigi hääbumine, mis täieliku desarmeerimise lõpuks jõuab niikaugele, et raske on juba rääkida riigist tavalises mõttes. Peale selle tuleb ju ka seda arvesse võtta, et distsipliini pidamiseks rahva hulgas on vaja järjest vähem sunniabinõusid. Juba kaasaja kogemused sotsialistlikes riikides näitavad, et eriti raskete kuritegude arv väheneb samuti kui kinnipidamisasutistes viibivate karistust kandvate isikute arv. Enne täielikult kommunismile üleminekut võib valdav enamuse kuritegudest juba täielikult kaduda, sest siis aitab ainult karistusega ähvardamisest riigi poolt. Kommunismile üleminekul loobutakse ka viimasest. Peale selle tuleb arvestada seda, et riigivõimu poolt kasutatakse ikka enam niisuguseid karistusi, nagu distsiplinaarkaristused (märkus, noomitatus, vali noomitatus), millel pole enam suurt vahet ühiskondlike organisatsioonide poolt kasutatavate mõjutamisvahenditega.

Lõpuks esitame andmed riigikaitseliste kulutuste kohta ja sm. N.S. Hruštšovi poolt esitatud arvud meie armee ja sõjalaevastiku isikulise koosseisu kohta. Need andmed annavad meile teatava pildi üksikute riigi põhifunktsioonide ulatusest.

Nõukogude armee isiklik koosseis		Töölisi ja teenistujaid
1927	- 586 000	
1937	- 1 433 000	
1941 (enne sõda)	- 4 207 000	
1945 (mai)	- 11 365 000	
1948	- 2 874 000	
1955	- 5 763 000	48,4 miljoni
1960 (jaanuar)	- 3 623 000	1959.a. (keskm.) 56,3 milj;
15.I 1960 seaduse kohaselt	- 2 423 000 ⁶³	

⁶³ Desarmeerimine on tee rahu kindlustamisele ja rahvaste sõpruse tagamisele. ... Tallinn 1960, lk. 28-29.

NSVL kulud kolme põhifunktsiooni teostamiseks.

Absolutarvud miljardives uutes rublides		Protsentides kogukuludest					
rahvama- janduse- le	sotsiaal- kultuuri- listeks abi- nõudeks	riigi- kaitsele	haldu- sele	rahva- majan- dusele	sotsiaal- kultuuri- listeks abi- nõudeks	riigi- kait- sele	haldu- sele
1923/4-1927/8	0,8	0,7	0,3	34,1	30	12,5	10,3
1928/9-1932	5,5	2,0	0,5	61,2	22,4	5,4	3,8
1933-1937	18,4	9,4	4,7	49,8	25,3	12,7	3,1
1938-1940	17,0	11,4	11,9	37,7	25,1	26,4	4,2
1941	5,2	3,1	8,3	27,2	16,2	43,4	
1942	3,2	3,0	10,8	17,4	16,4	58,4	
1943	3,3	3,8	12,5	15,7	18	60	
1944	5,4	5,1	13,8	20,5	19	50,3	
1945	7,4	6,3	12,8	24	21	42	
1950	15,8	11,7	8,3	38,2	28	20	3,4
1955	23,3	14,7	10,7	43,1	27,3	19,9	2,3
1960	32,8	24,8	9,6	44	33,2	12,9	1,5
1961	33,9	27,1	9,3	45	35	11,9	1,4

(Andmed on võetud Большая Советская Энциклопедия
Ежегодник БСЭ 1959, 1960).

II väljaandest, 50.kd., lk. 367;

9. Kas peale eespool käsitletud põhifunktsioonide on sotsialistlikul riigil veel teisi põhi-funktsioone?

Sotsialistliku riigi mitmekülgset tegevust võib ka muudest alustest lähtudes klassifitseerida. Riigi ja õiguse teooria seisukohalt pole aga need liigitused kõige põhilisemad. Teatud eridistsipliinide seisukohalt, teatud eri aspekti näitamiseks riiklikus tegevuses ka riigi ja õiguse teoorias on aga sellised liigitused väga vajalikud. Nii jaotatakse kogu riigi tegevust, riigi poliitikat välis- ja sisepoliitikaks. Eriti sobiv on selline liigitus neile seltsimeestele, kes töötavad välisministeeriumi liinis või õpetavad välisriikide suhteid, rahvusvahelist õigust.

Riigi ja õiguse teooria selle osa seisukohalt, mis tutvustab meid riigi olemusega, on vaja näidata aga kõige põhilisemaid riigi tegevusalasid sisuliselt, mitte vormiliselt. Siin ei ole otstarbekohane rääkida riigi sisemisest ja välisest funktsioonist, nagu teeb seda näiteks M.I.Piskotin. F.Kalinõtšev eritleb välise funktsiooni asemel kolm sotsialistliku riigi funktsiooni: 1) koostöö sotsialistlike riikidega, 2) sotsialistliku isamaa kaitse ja 3) sidemete pidamine kodanlike riikidega.

Termini "riigi väline funktsioon" kasutamise vastu riigi ja õiguse teoorias esitasime eespool rida vastuväiteid. Lisame veel juurde, et sotsialistliku isamaa kaitse või vastavalt kodanliku riigi sõjalise ala põhifunktsioon (agressioon ehk ebaõiglane sõda, õiglane sõda ehk võitlus rahu eest) omavad selge klassiiseloому ja haaravad kummagi juures erineva sisuga kindlale eesmärgile, ülesandele sihitud laiaulatuslikke tegevusi. Sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsioon on lahutamatus seoses sotsialistliku riigi mõistega, riikliku sunni rakendamise vajadusega kapitalistliku süsteemi eksisteerimise tingimustes.

Peale sise ja välisfunktsioonide esitavad mõned autorid

ühe tähtsama funktsioonina sotsialistliku korra kaitse funktsiooni. Kuigi sellise funktsiooni mõistet on teatavatel juhtudel vajalik kasutada, ei ole ta riigi ja õiguse teoorias esineva riigi põhifunktsioonide põhiliigituses tarvilik. Siin esineb sama kaalutlus, kui eespool mainitud nn. välise funktsiooni puhul, sest sel juhul haaratakse ühte funktsiooni nii sotsialistliku riigi tegevus ta arengu esimeses peamises etapis vaenulike klasside mahasurumise alal kui ka riigi tegevus oma töötavate klasside üksikute liikmete distsiplineerimise alal. Kui sellesse funktsiooni haaratakse sotsialistliku omandi kaitse, sotsialistliku korra kaitse üldse, tekib küsimus, mis siis majandus- ja kultuurialasele põhifunktsioonile ja isegi riigikaitse põhifunktsioonile veel üle jääb. Ka ei oleks õige lõhestada ilma vajaduseta majandusalase töö juhtimist kahte ossa, millest esimeses osas vaadeldakse norme, millega korraldatakse majanduselu, teises norme, millega nende täitmist garanteeritakse. Kriminaalõiguslikel normidel pole teist sihti, ülesannet kui nendel normidel, mille mittetäitmise korral rakendatakse kriminaalsanktsioone. Otstarbekohasem on seega riigi ja õiguse teooria seisukohalt vaadelda riigi funktsioonide õpetuses majanduselu organiseerimist korraldavat tegevust koos selle elluviimist tagava tegevusega. Seega vaatleksime siin riigi tegevust töö korraldamise alal vabrikutes koos kontrollimist ning kriminaal- administratiiv- ja distsiplinaararvestust korraldavate normidega.

Kõrvuti riigi põhifunktsioonide süsteemiga võime luua teisejärgulisi klassifikatsioone, kus näiteks eritleksime riigi tegevust ühelt poolt õigusnormide väljaandmise ja teiselt poolt nende täitmise garanteerimist kindlustavate normide ja abinõude alal. Esimesel juhul võiksime tinglikult rääkida riigi majandus- ja kultuurialasest tööst ning riigikaitsest tegevusest ja teisel juhul sotsialistliku korra kaitsest. Esimese tegevusega on seotud rahvamajanduse nõukogud ja majandusalased ministeeriumid, teisega kohus ja prokuratuur.

Mõned autorid räägivad nõukogude kodanike subjektiivsete õiguste, seaduslike huvide ja vabaduste kaitsest kui iseseisvast riigi põhifunktsioonist.⁶⁴ Sotsialistliku riigi põhifunktsioonide liigitusse ei ole otstarbekohane seda riiklikku tegevust võtta. Asi seisab nimelt selles, et kodanike huvisid kaitstakse nii riigi majandusliku, kultuurilise kui ka isegi sõjalise kaitse, ekspluataatorite mahasurumise alal. Meie sotsialistlikus ühiskonnas on raske täpselt eraldada ühiskonna huvi kodaniku huvist. Sellepärast ei tunnusta nõukogude õigusteadus sotsialistliku õiguse jagunemist avalik- ja eraõiguseks. Teatavas mõttes tuletab meelde ka V.S. Tadevosjani poolt esitatud õigussüsteemi kolmikjaotus: 1) riigiõiguslikud, 2) majandusõiguslikud ja 3) tsiviilõiguslikud normid (kodanike õiguste kaitse) eespool toodud kodanlikku kaksikjaotust. On õigem iga põhifunktsiooni juures näidata, kuidas selle teostamisel kaitstakse töötaja huvisid.

Majandusala põhifunktsiooni raamides tuleb tähelepanu juhtida mitmesugustele kodanike subjektiivsetele õigustele, mis on seotud tootmise organiseerimisega, jaotamisega või omandi kaitsega. Tootmise organiseerimisel tuleb arvestada nende norme, mis kaitsevad tootmisprotsessis töötaja elu ja tervist, töötaja subjektiivseid õigusi sel alal. Enamik tööõigusealastest kodanike subjektiivsetest õigustest on seotud kontrolli teostamisega töö- ja tarbimismäära üle ja jaotamisega. Sama tuleb öelda elamuõigusealaste subjektiivsete õiguste kohta. Ka spekulatsiooni ja altkäemaksu võtmist tuleb selle majandusliku töö põhifunktsiooni alaosa raamides käsitleda. Omandi kaitsega on seotud kodanike varanduslike tüliküsimuste lahendamine riigi poolt.

Vaadeldes kriminaalõiguslikke norme, näeme, et suur osa neist kuulub kas majandus-, kultuurialase või riigikaitse põhifunktsioonide koosseisu. Mõningate kuriteokkoosseisude kohta võime aga öelda, et vastavate kriminaalõiguslike normidega teostatakse mitut põhifunktsiooni.

⁶⁴ Н.М. Мивасян, tsiteeritud töö, lk. 21.

Tõsisem kahtlus tekib kuritegude puhul, mis on seotud isiku elu, tervise ja vabaduse vastu. Raske on siin öelda, millise põhifunktsiooni hulka nende hüvede kaitsemiseks ette võetavad riigi tegevused kuuluvad. Ühelt poolt võime küll öelda, et elu ja tervise kaitse tähendab kõigi kolme põhifunktsiooni teostamist, sest inimene on see, kellest cleneb majanduse, kultuuri ja riigikaitse areng. Teiselt poolt on aga selge, et inimene pole abinõuks mingisuguse riigi tegevuse teostamiseks, vaid riik on ju selleks, et nõukogude inimest, kogu töörahvast abistada.

Majanduslikku tegevust tuleb organiseerida nii, et produktsiooniprotsessis ei saaks ohustatud inimese elu ja tervist. Riigikaitse on põhiliselt selleks, et kaitsta rahvast füüsilise hävitamise eest. Sotsialistlik riik sellega, et ta annab oma kodanikele materiaalse kindlustatuse, kasvatab neid, likvideerib tapmiste põhjused. Sellepärast võime kodanike elu ja tervise kaitset käsitleda ka kolme põhifunktsiooni raamis.

Nõukogude kodanike isiklike huvide kaitse tuleb asetada meie tähelepanu keskpunkti, kuid selleks pole vaja riigi ja õiguse teoorias eraldada vastavat põhifunktsiooni. Meie saame palju paremini nõukogude inimest asetada oma tähelepanu keskpunkti, kui me majandusliku, kultuuritöö ja riigikaitse põhifunktsioonide juures üksikasjalikult näitame, kuidas meie riik hoolitseb nõukogude inimese eest, millised õigused on antud kodanikele oma huvide kaitseks.

N.M. Minasjan esitab teistele lisaks veel 1) sotsialistliku ühiskondliku ja riikliku korra tugevdamise ja arendamise funktsiooni ja 2) ühiskondliku korra kindlustamise ja sotsialistliku seaduslikkuse tugevdamise funktsiooni.⁶⁵ Mis puutub esimesse funktsiooni, siis on sellesse haaratud sotsialistliku ühiskonna majandusliku aluse tugevdamine. Selles osas katub see funktsioon majandusliku töö funktsiooniga. Mis puutub nende kahe funktsiooni ülejäänud tegevustesse, siis pole neil

⁶⁵ Н.М. МИНАСЯН, tsiteeritud töö, lk. 19-21.

niisugust omaette sihti, milleks riik moodustatakse, milleks ta eksisteerib. Niisugused tegevused nagu demokraatia, riikliku korralduse arendamine, liiduvabariikide õiguste laiendamine, riigiaparaadi täiustamine, odavamaks muutumine, ökonoomsus, sotsialistliku seaduslikkuse kindlustamine - võetakse ju kõik ainult ette selleks, et riik võiks teostada omi põhifunktsioone. See on riigi organisatsiooniline töö.

Sotsialistlikul riigil on kahtlemata tähtsaks ülesandeks koostöö sotsialistlike riikidega ja sideme pidamine kapitalistlike maadega. Ka seda tegevust võime õigustatult nimetada riigi funktsiooniks. Ometi ei ole niisugust tegevust otstarbekohane lugeda sotsialistliku riigi põhifunktsiooniks ja paigutada see riigi ja õiguse teoorias esitatavasse riikliku tegevuse põhiliigitusse, sest esiteks koostöö sotsialistlike riikidega ja sideme pidamine kapitalistlike maadega on oma mahult väiksem eespool esitatud põhifunktsioonidest. Nii näiteks moodustab nõukogude kaubanduse (nii sise- kui väliskaubanduse) kogumahust väliskaubandus kodanlike riikidega suhteliselt väikese osa (alla ühe protsendi, sotsialistlike riikidega kolm korda rohkem). Ka kodanlikel riikidel esineb vastavat tegevust - koostööd teiste kapitalistlike maadega ja teatavat sidemepidamist ka sotsialistliku leeri riikidega. Sidemed kodanlike riikide endi vahel on üldiselt tihedamad kui mõne sotsialistliku riigi sidemed kodanlike riikidega. Siin tuleb muidugi arvesse võtta seda, et kodanlike riikide väliskaubanduslikes suhetes peaosas ei mängi riik, vaid erakaupmehed. Teatavatel juhtudel aga haarab ka kodanlik riik suure osa kaubandussuhete teostamisest oma kätte (näiteks kodanliku Eesti väliskaubandus 1918-1919, maršalliseeritud Ameerika Ühendriikide väliskaubandus pärast Teist maailmasõda, litsentssüsteemid jne.).

Kuid ka viimasel juhul on tegevuse hulk, mille sihiks on kaubandussuhete arendamine, selleks liiga väike, et nimetada seda tegevust põhifunktsiooni teostamiseks. Käsitledes sotsialistliku riigi rahu eest võitlemist rahvusvahelisel areenil eraldi põhifunktsioonina ja oma kaitsevõime organiseeri-

mist eraldi põhifunktsioonina, teeme me sama vea. On ju ilme, et sotsialistliku riigi tegevus oma kaitsevõime organiseerimiseks on palju kordi avaram, mahukam kui ta tegevus rahvusvahelisel areenil. Rahvusvahelisel areenil tegutseb suhteliselt väike arv nõukogude diplomaate, välisministeeriumi töötajaid, riigikaitse alal siseriigis aga miljonid riigiaparaadi töötajad. Tegelikult võib muidugi väheste diplomaatide tegevusel olla väga suur tähtsus. Samuti võib meie riigi julgeolekule olla suure tähtsusega mitmesugused sündmused välismaal, millest meie diplomaadid polegi osa võtnud. Oma riigi funktsioonide puhul arvestame me ainult oma riigiorganite tegevuse mahtu. Koostöö teostamist sotsialistlike riikide vahel ei ole õige sellepärast lugeda ka sotsialistliku riigi põhifunktsiooniks, et selle funktsiooni eksisteerimise algus ei tähistata väga olulist momenti vastava riigi ajaloos, et sellega ei seendu riigi arengu uue peamise etapi algus.

Riik, diktatuur ei ole mõeldav ilma sunniaparaadita, sunni kasutamisetä. Niisuguste funktsioonide, nagu sotsialistlike riikide koostöö funktsioon, kapitalistlike maadega sidemepidamise funktsioon jt. puhul kasutatakse aga minimaalsel määral sundi. Kui me sotsialistliku riigikaitse eraldame rahu eest peetavast võitlusest, siis kehtib eelõeldu sunnel määral ka rahu eest peetava võitluse funktsiooni kohta.

Tavaliselt väidetakse, et nimetatud funktsioon tekkis nõukogude riigil pärast Teist maailmasõda seoses sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimisega. Siin tuleb arvestada aga ka seda, et enne Nõukogude Liidu loomist olid iseseisvad, liidus veel mitteolevad nõukogude vabariigid tihedas omavahelises koostöös. Kuigi selleaegse koostöö ulatus absoluutarvudes oli väiksem kui praegu, siis tuleb siin arvestada, et seda võib öelda ka teiste põhifunktsioonide ulatuse kohta. Suhteliselt oli aga vastastikuse abistamise ulatus suur, eriti kodusõja perioodil. Pärast Nõukogude Liidu loomist 1922.a. lõpupäevil oli Nõukogude Liidul ja Mongoolia Rahvavabariigil samuti tihedad omavahelised sidemed. Lähtudes liiduvabarii-

kide suveräänsusest, tuleb ka Nõukogude Liidu loomist vaadelda kui koostöö kõrgeimat vormi.

Peamine põhjus aga, miks põhilises klassifikatsioonis ei ole õige käsitleda koostööd sotsialismileeri maadega omaette põhifunktsioonina, on see, et me siin muudame liigituse alust, sisulise tunnuse asendame vormilise - organisatsioonilise küljega. Sisuliselt aga riigikaitse, majandus- või kultuurialane töö jaguneksid siis mitme põhifunktsiooni vahel.

Nagu me ülal nägime, on palju otstarbekohasem käsitleda riigikaitset ja rahu eest võitlemist rahvusvahelisel areenil ühtse probleemina, ühtse ülesandena ja seega ka ühtse põhifunktsioonina. Sama tuleb öelda ka majandus- ja kultuurialase tegevuse, vastavate põhifunktsioonide kohta.

Iga põhifunktsiooni juures tuleb eraldi näidata, kuidas toimub koostöö sotsialismileeri riikide vahel, milline osa on siin sidemete olemasolul kapitalistlike maadega. On otstarbekohane majandusliku põhifunktsiooni eri allfunktsioonide juures näidata koostööd sotsialistlike riikide vahel majanduslikul alal. Siin tuleb käsitleda rahvamajanduslike plaanide kooskõlastamist tootmise ja kaubanduse alal, leiutiste ja muu tehnilise dokumentatsiooni vastastikust tasuta vahetamist, madalama arengutasemega maade abistamist jne.

Ka kultuuri alal toimub sotsialistlike riikide vahel tihe koostöö. Nõukogude riik tutvustab oma kodanikele ka kapitalistlike maade eesrindlikke kultuurisaavutusi. Kodanlike riikide tegevus sel alal on palju väiksem kasvõi juba sellepärast, et seal riik ise vahenditult kultuuri tutvustamist ei korralda, vaid sellega tegelevad eraettevõtted.

Kokkuvõttes võiksime öelda, et riigi ja õiguse teooria seisukohalt tuleb kasutada põhiklassifikatsioonina eespool esitatud nelja põhifunktsiooni: 1) ekspuataatorite mahasurumine, 2) riigikaitse, 3) majandusliku töö ja 4) kultuurilis-kasvatusliku töö põhifunktsioonid. Selle kõrval on otstarbekohane kasutada kõrvalliigitusena liigitust, mis näeb ette kahte funktsiooni: 1) koostöö sotsialistlike riikidega

ja 2) suhtlemine kodanlike riikidega. Arvesse tuleb muidugi võtta, et nendesse kahte liiki kummassegi kuulub sotsialistliku riigi tegevus kõigi nelja põhifunktsiooni alalt. Et hoida riigi ja õiguse teooria kursuses ära paralleelset käsitlust, on otstarbekohane käsitleda nimetatud funktsioonide dihhotoomse klassifikatsiooni juures ainult neid küsimusi, mis on üldist laadi ja anda see enne üksikute põhifunktsioonide käsitluse juurde asumist. Põhifunktsioonide raamides, s.o. iga põhifunktsiooni juures eraldi tuleb aga käsitleda koostööd sotsialismileeri maade vahel. Kui põhifunktsioonidel on allfunktsioonid, siis tuleb koostööd käsitleda allfunktsiooni käsitluse lõpul.

Üldist laadi käsitluses tuleb anda näiteks üldine ülevaade koostööst sotsialismileeri riikide vahel, nende vahekorradest kodanlike riikidega. Sotsialistlike riikide koostöö ja sotsialistlike riikide suhtlemise kohta kodanlike riikidega tuleb tähelepanu juhtida selle vabatahtlikkusele, osaliste võrdõiguslikkusele, vastastikusele kasusaamisele, nende suveräänsuse austamisele ja mittevahелеsegamisele teise riigi siseasjadesse, sotsialistlike riikide koostöö puhul vastastikusele abile. Selline ülevaade riigi ja õiguse teooria õpikus annab nagu sotsialistliku riigi mõistet käsitlev peatükkki võimaluse paremini mõista järgnevat peatükki, mis käsitleb riigi nelja põhifunktsiooni.

Kõige ulatuslikumalt tuleb muidugi käsitleda sotsialistliku leeri koostöö küsimust. Siin tuleb kõigepealt näidata põhjuseid, miks sotsialistliku leeri riigid peavad olema tihedas koostöös. Oma riigikaitse jõude ühendades, kasutades ära majanduslikul alal rahvusvahelist tööjaotust, andes üle teistele riikidele neil puuduvaid tooraineid, vahetades vastastikku saavutusi teaduse ja kultuuri alal, tugevdab iga sotsialistlik riik oma jõude.

Moskvas 14.-16.novembril 1957.a. peetud sotsialistlike maade kommunistlike parteide ja töölisparteide esindajate nõupidamise deklaratsioonis märgiti: "Sotsialistlikud riigid on liitunud ühiseks koostööks nende astumisega ühisele sotsia-

lismiteele, sotsiaalse ja majandusliku korra ning riigivõimu ühise klassiolemusega, vastastikuse toetuse ja abi vajadusega, huvide ja eesmärkide ühtsusega võitluses imperialismi vastu ning sotsialismi eest, kõigile ühise marksismi-leninismi ideoloogiaga.⁶⁶

Rohkemale kui 3-4 eespool nimetatud põhifunktsioonile põhifunktsiooni iseloomu omistamiseks pole sellepärast õige, et mitmesuguste autorite poolt esitatud funktsioonid oma ulatuse, tegevuse mahu, tähtsuse poolest jäävad kaugelt maha majandusliku, kultuuritöö ja riigikaitse põhifunktsioonidest. Niisugusel korral jääb käsitluses varju see põhiline, milleks sotsialistlik riik eksisteerib. Need on: kommunismi ehitamiseks vajaliku materiaalse baasi loomine, kultuurilise taseme tõstmine ja riigikaitse ülesanded.

Kui me põhifunktsioonide arvu liigselt suurendame, siis tekivad meil raskused ka sotsialistliku riigiaparaadi osade iseloomustamisel. Sel korral me ei saa väita enam, et rahvamajanduse nõukogud teostavad ainult majandusliku töö põhifunktsiooni, vaid oleme sunnitud ütleva, et nad teostavad tervet rida funktsioone, mille hulka majandusliku töö põhifunktsioon nagu ära kaob.

Peale selle tuleb arvesse võtta, et juhul, kui me sotsialistliku riigi põhifunktsioonide arvu suurendame üle 3-4, peame paratamatult suurendama ka kodanliku riigi põhifunktsioonide arvu, mitte piirduma ainult kahega (tööraha mahasurumise ja sõjalise ala põhifunktsioonid). On iseenesest arusaadav, et juurdetulevad kodanliku riigi põhifunktsioonid oma klassisisu poolest on teistsugused. Kuid lugedes sotsialistliku riigi põhifunktsioonideks riikliku korra ja seaduslik-

⁶⁶ Moskvas 14.-16.novembril 1957. aastal toimunud sotsialistlike maade kommunistlike parteide ja töölisparteide esindajate nõupidamise deklaratsioon. Rahumanifest, Tallinn 1957, lk. 10. Vt. ka Kommunistlike ja töölisparteide nõupidamise avaldus. Läkitus kogu maailma rahvastele, lk. 3-4, 41-46, N.S. Hruštšov, Kõne Bulgaaria Kommunistliku Partei VII kongressil 3.juunil 1958, Tallinn 1958, lk. 5-6.

kuse tugevdamist, ühiskondliku korra kaitset, sotsialistliku omandi kaitset, kodanike õiguste kaitset, koostööd sotsialistlike maadega, sidemete pidamist kapitalistlike maadega jne. ei saa me samal ajal väita, et kodanlikul riigil vastavad tegevused puuduvad. Niisugusel korral jäävad aga kodanliku riigi kaks tõelist põhifunktsiooni, mis teda eriti iseloomustavad, teiste varju.

Samuti pole meil siis alust kritiseerida neid kodanlike autoreid, kes näevad näiteks kohtute tegevuses iseseisva riigi funktsiooni teostamist.

Ka paremaks ja ülevaatlikumaks sotsialistliku riigi peamiste arenguetappide käsitluseks, tugevama seose saavutamiseks põhifunktsioonide ja peamise etapi mõiste vahel, samuti ka sotsialistliku riigi hääbumisprotsessi paremaks mõistmiseks on ainult nimetatud 3-4 funktsiooni lugemine põhifunktsioonideks otstarbekohasem. Samuti on ilmne, et vähema arvu põhifunktsioonide puhul on teooria omandamine nii üliõpilaste kui ka laiade rahvahulkade poolt kergem.

See, et käesoleval ajal on otstarbekohane lugeda ainult eespool nimetatud kolme põhifunktsiooni põhifunktsioonideks, tõendavad NLKP ja Nõukogude valitsuse rohkearvulised dokumendid ja juhtivate seltsimeeste aruannete alajaotused. Analüüsides näiteks sm. N.S. Hruštšovi poolt esitatud aruandekönesid NLKP XX ja XXI kongressidel näeme nii ettekannete sisust kui ka nende süsteemist - pealkirjadest, et peamine on seal juhitud meie riigi majanduse ja kultuuri arendamise ning riigikaitse küsimustele. Sellejuures majandusalaste küsimuste juures peatutakse üksikasjalikumalt tootmise ja jaotamise organiseerimisel.

Sotsialistlike riikide põhifunktsioonide põhilise klassifikatsiooni seos koostööga teiste riikide vahel.

Sotsialistliku riigi mittepõhilised funktsioonid mittepõhilises klassifikatsioonis	Sotsialistliku riigi põhifunktsioonid			
	eksplua- taatori- te maha- surumine	riigi- kaitse	majandus- lik töö	kultuuri- lis-kasva- tuslik töö
<u>Sisepoliitika</u> alal (sisemised f-d)	+	+	+	+
<u>Välispoliitika</u> alal (välised f-d)				
A. Koostöö sotsia- listlike riiki- dega	+	+	+	+
B. Sidemed kodanli- ke riikidega	-	+	+	+

Sotsialistliku riigi ajaloo periodiseerimise kõige laialt ulatuslikumateks jaotusteks tuleb peale kommunistliku ühiskonna ajaloo jagamist sotsialistlikuks ja kommunistlikuks faasiks, võtta sotsialistliku riigi arengu peamised etapid. Seejuures tuleb aga arvestada seda, et mitte kõigis riigi osades ei toimu ekspluataatorlike klasside likvideerimine üheaegselt. Pealegi on võimalik, et ühe sotsialistliku riigiga, kes on oma arengu teise peatappi jõudnud, liitub maa, kes asub sel ajal veel sotsialistliku riigi arengu esimeses peatapis. Ekspluataatorite likvideerimine võib seal viimasel juhul veel aastaid aega võtta.

Neil põhjustel võime me Nõukogude Liidu riigi ja õiguse senise ajaloo jagađa küll kahte kõige laiaulatuslikumasse perioodi, kuid me saame siin lähtuda sellest momendist, millal likvideeriti kapitalistide klass täielikult vanemates liiduvabariikides, praeguse Nõukogude Liidu territooriumi valdavas osas, enamuse NSVL rahvastiku suhtes. Sellest seisukohast vaatleme näiteks nooremate liiduvabariikide ajalugu koos vanemate liiduvabariikidega NSVL riigi ja õiguse ajaloo nõukogude perioodi teises osas, kuigi nooremad liiduvabariigid olid sel ajal sotsialistliku riigi arengu esimeses, mitte teises peamises etapis. Periodiseerimine peab olema ju üles ehitatud eestkätt kronoloogilisele printsibile, sellele, et me ühte perioodi paigutame sündmuste kirjeldamise, mis leidsid aset samadel aastatel.

Kui me käsitleme aga ainult ühe liiduvabariigi riigi ja õiguse ajalugu, siis arvestame seda, millal selles konkreetses liiduvabariigis viidi lõpule kapitalistide klassi likvideerimine.

Millised on siis näiteks Eesti NSV kui sotsialistliku riigi arengu peamised etapid? Need on samad, mis vanematel

⁶⁷ Vt. R. Auling, Eesti NSV arenemise peafaasid, Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, vihik 44, Tartu 1956, lk.63-74.

liiduvabariikidel, ja ENSV omas samu põhifunktsioone kui vanemad liiduvabariigid. Erinevalt vanematest liiduvabariikidest kehtis Eesti NSV-s esimene sotsialistliku riigi arengu peaetapp kuni 1949. aastani, mil likvideeriti Eestis lõplikult ekspuataatorlikud klassid. Ühtlasi toimus areng esimeses etapis mõnevõrra teistes tingimustes kui omal ajal vanemates liiduvabariikides. Kapitalistide klass likvideeriti Eestis põhiliselt 1940/1941. aastal, kui tööstus, transport ja kaubandus täies ulatuses natsionaliseeriti ja kulakute maaomandit vähendati 30 hektarile. 1944. aasta lõpul ja 1945. a. alguses teostati see uuesti. 1949. aasta esimesel poolel likvideeriti põhiliselt kulaklus kui klass, kuna 1949. aasta teisel poolel oli juba 75% põllumajandust kollektiviseeritud.

Mis puutub Eesti NSV arengusse 1940/1941. aasta perioodil, siis tuleb märkida, et võrreldes vanemate liiduvabariikidega natsionaliseeriti Eestis tööstus palju kiiremini ja asuti sotsialismi ülesehitamisele palju varem, sest siin jäi ära kodusõja periood. Kulaklike talude üle 30 hektari ulatuv maa võeti ära ja anti kasutamiseks maata ja vähese maa- ga kehvikutele. Mõisnike klass likvideeriti juba Oktoobrirevolutsiooni käigus ja eesti kodanlusel ei õnnestunud seda klassi hiljem enam taastada. Väljaarvatud paar esimest kuud, kujunes majanduslik ja kultuurilis-kasvatustöö ulatuslikumaks, kui see oli vanemates liiduvabariikides esimeses arengu peaetapis. Kui vanemates nõukogude vabariikides peale kodusõja kulus terve aastakümme, et saavutada produktsiooni alal sõjajärgne tase, siis Eesti NSV-s ei läinud toodang esimesel nõukogude aastal tagasi, vaid suurenes tööstuses vähem kui aasta jooksul üle 60% võrra, vaatamata sellele, et saksa sõjakonjunktuuri mõjul kodanliku Eesti tööstus 1939. aastaks oli 1929. a. taseme umbes 30% võrra ületanud. Mis puutub ekspuataatorlike klasside mahasurumisse, siis kuni Suure Isamaasõja alguseni toimus see tööliklassile vähemate ohvritega ja kiiremini kui vanemates liiduvabariikides pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni.

Väga teravalt esines aga ekspuataatorlike klasside ma-

hasurumine vahetult fašistliku Saksamaa kallaletungi eel Nõukogude Liidule ja ajal, kui eesti endised kapitalistlikud elemendid ja kulakud asusid tegutsema saksa fašistide käsilastena ja bandiitidena.

Samuti esines mahasurumise funktsiooni terav teostamine hiljem, eriti pärast maa vabastamist saksa fašistlikust okupatsioonist ja kulakluse kui klassi põhilise likvideerimise ajal. Ühtlasi tuleb aga tähelepanu juhtida sellele, et mahasurumine oli kohati liiga terav ja ulatuslik. Analoogilise arengu teevad mõningate iseärasustega läbi ka sotsialismi ülesehitamisele asunud uued demokraatlikud rahvavabariigid.

Mis asjaolud on tinginud sellise erineva arengu? Eesti NSV-l tuli läbi teha esimene etapp ajal, kui vanemad liiduvabariigid olid juba ammu teises etapis, sõltus sellest, et Eesti NSV-s pandi nõukogude võim uuesti maksuma peale 21 aastat vabapeal kehtinud kodanlikku diktatuuri. Et aga Eesti NSV ei vajanud esimese peatapi läbitemgemiseks nii palju aega kui teised liiduvabariigid, et see toimus töörahva väheste ohvritega, et eesti töörahvas sai oma elatustaset kohe tõstma hakata, see ei sõltunud sellest, et eesti kapitalistid oleksid olnud vähem vihased nõukogude korra vastased, vaid sõltus sellest, et vanemad liiduvabariigid andsid oma uuele vennasvabariigile suurt poliitilist, riigikaitsealist, majandus- ja kultuurialast abi, et Nõukogude riik oli võrreldes kodusõja-aegse perioodiga määratult tugevnenud.

Samuti tuleb märkida, et Eesti NSV-l olid kasutada vanemate liiduvabariikide rikkalikud töökogemused ja nende vilunud kaadrid andsid tõhusat abi Eesti NSV töötajatele. Ilma fašistide poolt algatatud sõjata oleks üleminek arengu teisele pe etapile toimunud mitu korda kiiremini.

11. Proletariaadi diktatuuri kolmest küljest ja teistest riigi põhifunktsioonide ülearustest esitamismvormidest.

Marksistlik teooria erineb kodanlikest ühiskonnateaduslikest teooriatest sellega, et ta valgustab kõiki küsimusi õigesti, tõeale vastavalt, et ta pearõhu asetab kõige tähtsamatele, kõige aktuaalsematele küsimustele. Ainult selline käsitlus on parteiliselt õige ja vastab töörahva huvidele. Sellega ühenduses nõuavad töörahva huvid, et marksistlik-leninlikku teooriat esitataks süstematiseeritult, võimalikult populaarsel kujul, et ühe teooria küsimuse käsitlus oleks teisega loogiliselt kooskõlas.

Viimasest põhimõttest lähtudes peab näiteks õpetus riigi põhifunktsioonidest ja õpetus riigimehhanismist, riigiaparaadi põhilistest osadest ehk lülidest olema omavahel loogiliselt seotud. Käsitledes kodanliku riigiaparaadi põhiosadena armeed, politseid jne., ei ole õige samal ajal nõukogude riigiaparaadi vaatlusel minetada see sisulise tunnuse järgi võetud jagamisalus ja leppida ainult vormilise alusega.

Sisulisele lähtepunktile asudes tuleb märkida, et üks riigiaparaadi tähtsaim lüli - kaasaja armee - teostab põhiliselt kodanlikes riikides sõjalise ala põhifunktsiooni, sotsialistlikus riigis aga sotsialistliku isamaa kaitse põhifunktsiooni. Poliitiline politsei, politsei, kaitseliidu-tüüpi organisatsioonid teostavad töörahva mahasurumise põhifunktsiooni. Sotsialistliku riigi esimeses arengufaasis teostavad punakaart ja miilits ekepluataatorite mahasurumist. Majandusliku töö põhifunktsiooni teostamiseks on sotsialistlikus riigis vastavad riigiaparaadi osad - rahvamajandusnõukogud, vastavad tööstus- ja põllumajandusalased ministeeriumid ja kohalike täitevkomiteede vastavad osakonnad; kultuuritöö põhifunktsiooni teostavad aga mitmesugused kultuuri- ja haridusministeeriumid, kõrgema ja keskeriõppeasutuste komiteed jm.

Väga oluline kõrgemate koolide õppetöös, marksismi populariseerimises rahva hulgas on see, et me sisult ühte ja sa-

ma küsimust ei esita kord ühes, teine kord teises vormis, et me kord ei kasuta ühte, teinekord teist terminit sama nähtuse tähistamiseks, et me näiteks riigi põhilisi tegevuse liike ei esita kord ühes, teinekord teises klassifikatsioonis, erinevas järjestuses, erinevate terminitega tähistatult ja erinevatesse peatükkidesse paigutatult.

Nende nõuete vastu me aga mõnikord eksime. Kord me räägime näiteks riigi põhifunktsioonidest, teine kord aga riigi põhiülesannetest, proletariaadi diktatuuri kolmest põhiküljest, riigiaparaadi põhilistest ülesannetest, proletariaadi diktatuuri kolmest ülesandest, kuigi sisuliselt on tegemist ühe nähtuse - sotsialistliku riigi tegevuse põhilise liigitusega.

Samasugune kordamine erinevates formulatsioonides esineb teataval määral ka kommunistliku ühiskonna saavutamiseks vajalike eeltingimuste loetelus. õiguse definitsioonis, õiguse süsteemi puhul.

Probleem ei seisa siin mitte selles, et meil sisuliselt esineksid märgatavad lahkarmised, et seesuguste kordamiste ärajätmine tähendaks mingisugust marksismi senituntud tõdede revideerimist, vaid selles, kuidas neid tuntud tõdesid kõige paremini tajutavas vormis esitada, kuidas küsimust metoodiliselt kõige otstarbekohasemal kujul esitada, et see kergemini oleks õpitav. On aga teada, et raskepärases vormid õpetatavat ainet võidakse valesti mõista.

Eriti selge peab käsitlus olema õpikutes, teoreetilistes loengutes.

Võtame näiteks õpetuse proletariaadi diktatuuri kolmest iseloomulikust tunnusest ehk põhiküljest. Sisuliselt on siin juttu sotsialistliku riigi ehk proletariaadi diktatuuri põhilistest tegevussuundadest, seega sotsialistliku riigi põhifunktsioonidest. Esimese põhikülje juures märgitakse ekspluaatorite mahasurumist ja maa kaitset, teise põhiküljena töötajate lõplikku lahutamist kodanlusest, et neid lülitada sotsialistlikku ülesehitamistöösse kolmanda põhiküljena sotsialismi ja kommunismi ülesehitamist. Kõigest sellest saab sama

hästi rääkida riigi põhifunktsioonide raamides. Pealegi tuleb siin arvesse võtta teatavaid segadust tekitavaid momente. Kui näiteks riigi funktsioonide õpetuses räägiti sotsialistliku omandi kaitse põhifunktsioonist, siis õpetuses proletariaadi diktatuuri kolmest küljest seda momenti täiesti ignoreeritakse. Kas siis sotsialistliku omandi kaitsmine pole iseloomulik proletariaadi diktatuurile? Muidugi on! Miks sotsialistliku isamaa kaitse ja ekspluataatorite mahasurumine haaratakse kokku ühte proletariaadi diktatuuri külge, kuna õpetuses riigi funktsioonidest, mida väidetakse ka kummaski faasis kolm olevat, vaadeldakse mõlemaid eraldi liigina - põhifunktsioonina? Ei ole arusaadav ka, miks ekspluataatorite klassi hävitamisest räägitakse kolmanda põhikülje raamides, kuna esimese põhikülje juures oli juba juttu ekspluataatorite mahasurumisest. Sama tuleb öelda ka teises põhiküljes märgitud mõtte kohta, et proletariaadi võimu kasutatakse "töötavate ja ekspluateeritavate hulkade lõplikuks lahutamiseks kodanlusest".⁶⁸ Et ebateadlikke töötajaid tõmmata ära ekspluateerijate mõju alt, on kõigepealt vaja viimaste vastu tarvitusele võtta teatavaid survevahendeid, mida me aga kahtlemata loeme ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsiooni hulka. Niisuguse toimega olid kollektiviseerimisperioodil kulakute väljasaatmine, ekspluataatoritelt valimisõiguse äravõtmine; kodusõja perioodil kodanlike ajalehtede väljaandmistest lõpetamine jne. Abinõud aga, mis sotsialistlik riik (proletariaadi diktatuur) võtab kasutamisele töötajate suhtes, et neid tõmmata kapitalistide mõju alt ära, kuuluvad valdavas osas kultuurialase töö põhifunktsiooni hulka, sest töötavate klasside mõjutamiseks kasutab sotsialistlik riik peamise meetodina veenmismetodit.

Umbes sama tuleb öelda riigi ja õiguse teooria 1955.a. ilmunud õpikus esitatud proletariaadi diktatuuri kolme pealesande kohta. Siin esitatakse esimese ülesandena ekspluataatorite mahasurumist, kolmanda ülesandena armee loomist,

⁶⁸

J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 106.

missugused tegevused, nagu me nägime, esitati proletariaadi diktatuuri ühe, nimelt esimese põhiküljena. Teise ülesandena esitatakse vajadust "organiseerida ülesehitustööd kogu töörahva proletariaadi ümber koodamise vaimus", mida teisel esitati proletariaadi diktatuuri teise ja kolmanda põhiküljena.⁶⁹

Vajadust ei ole ka paralleelselt sotsialistliku riigi põhifunktsioonidega riigi peamisi ülesandeid käsitleda, sest need langevad osalt esimestega sõnasõnalt kokku või on funktsioonidest kitsama ulatusega.

Riigi ja õiguse teooria 1955.a. ilmunud õpik esitab neljaosalise ülesannete loetelu, milleks proletariaat oma riigi-aparaati kasutab. Siin esitatakse mõned riigi tegevused, mis põhifunktsioonidega kokku langevad (isamaa kaitse, ekspluaatorite mahasurumine), kuna peamisest, nimelt majandus- ja kultuurialasest tööst minnakse kergelt mööda, mainides seda vaid kaudselt ekspluaatorite likvideerimisest kõneleva jaotuse lõpul, vaikitakse sotsialistliku omandi kaitsest.⁷⁰

Teataval määral on paralleelseks käsitluseks riigi põhifunktsioonidega ka küsimus kommunistliku ühiskonna saavutamise põhiliste eeltingimustega. Need eeltingimused on seotud riigi põhilise tegevusega, mis on ju riigi põhifunktsioonide õpetuse aineks. Kommunismile jõudmise eeltingimuseks on see, et sotsialistlik riik omi põhifunktsioone edukalt täidab.

Kommunistliku ühiskonna saavutamise eeltingimuste osas esitati aga tavaliselt kolm eeltingimust, mis ei kattu põhifunktsioonidega: 1) tootmise pidevat kasvu, 2) kolhooslikkooperatiivse omandi muutumist üldrahvalikuks omandiks ja 3) kultuurilise taseme tõusu.⁷¹ Kuna riigi funktsioonide õpetuses käsitletakse majanduslikku tööd koos kultuurilis-kas-

⁶⁹ М.П. Карева ..., Теория государства и права, lk.161; J. Stalin, Teosed, 6.kd., lk. 108.

⁷⁰ М.П. Карева ..., Теория государства и права, lk.249-250.

⁷¹ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 142-148. Vt. aga J.V. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile, lk. 57-58.

vatusliku tööga, siis siin vaadeldakse mõlemaid lahus. Kui riigi funktsioonide õpetuses ei puudutata omandivorme, siis siin on see peaaegu esikohal. Kommunismile ülemineku eeltingimuste osas on õige asetada pearõhk ühele ja nimelt põhilisele eeltingimusele - vajaliku tootmise konkreetse taseme saavutamisele. Siin ei saa seega rääkida lihtsalt kõige arenenumatest kapitalistlikest maadest majanduslikult ettejäudmisest või tootmise pidevast kasvust. Kommunismi materiaalse baasi loomine eeldab, nagu näitab N.S. Hruštšov NLKP XXI kongressil, ka töötajate kultuurilise taseme tõusu.⁷² Omandivormi küsimus pole mingiks iseseisvaks eeltingimuseks kommunismi saavutamisele, vaid üheks teoreetiliseks probleemiks paljude teiste seas. On võimalik koguni, et teatud maadel, kus kapitalistlik suurmaaomand on valdav, ei teki üldse kolhooslikku omandit üldrahvaliku omandi kõrvale. Kui lugeda kolhoosliku omandi töetmist üldrahvaliku omandi tasemele üheks põhiliseks kommunismile ülemineku eeltingimuseks, siis võiksime sama hästi selleks lugeda ka vastuolu likvideerimist vaimse ja füüsilise töö vahel, vahede kaotamist töötajate palgatases jne. Kõik need on küll eeltingimused, kuid nad pole põhilised eeltingimused.

Seoses riigi funktsioonide õpetusega tuleb tähelepanu juhtida ka selle teatavale paralleelsusele õpetusega õigus-süsteemist nende autorite juures (näiteks V.S. Tadevosjan), kes teevad ettepaneku kõik õigusnormid jagada kolme peagruppi: 1) riigiõiguslikud, 2) majandusõiguslikud ja 3) teiviilõiguslikud (kodanike kaitset korraldavad normid). Ka siin võiks sellelaadiline õigusnormide liigitus ära jääda, millega kaoks ka siin asjatu parallelism riigi funktsioonidega.

Teataval määral tuleb õpetus riigi funktsioonidest kooskõlastada ka õpetusega õiguse mõistest.

Riigi ja õiguse teooria 1955.a. õpik esitab A. Võšinski poolt formuleeritud õiguse desinfitsioonis (lk. 70) õiguse eesmärgina seda, et sellega kaitstakse, tugevdatakse ja arendatakse valitsevale klassile sobivaid ja kasulikke suhteid

⁷² N.S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastailks 1959-1965, lk. 99.

ja korda. Kuna õigusel ei ole erinevaid eesmärke riigist, viimane aga avaldub eeskätt riigi põhifunktsioonides, siis tuleks ka siin formulatsioon lähendada ja ühtlustada õpetusega riigi põhifunktsioonidest.

Tavaliselt esitatava riigi funktsioonide klassifikatsiooniga pole teatavas osas koosõlas ka finantsõigusteaduse poolt esitatav riigikulude peamine klassifikatsioon: 1) kulutused rahvamajanduse finantseerimiseks, 2) kulutused sotsiaalkultuurilisteks ülesanneteks, 3) kulutused riigikaitsele. Kui lugeda aga majandus- ja kultuurialase töö funktsioonid eraldi põhifunktsioonideks, siis saavutatakse ka siin koosõla.

Ka riigi ja õiguse teooria aluste 1960.a. õpikus käsitletavas peatükis, mis käsitleb sotsialistliku õiguse põhiprintsipe, esineb sama paralleelsus. Õpikus esitatakse kaheksa sotsialistliku õiguse põhiprintsiipi:

- 1) töötavatele klassidele eesotsas töölikklassiga poliitilise võimu kinnitamine;
- 2) sotsialistliku omandi kaitse,
- 3) majanduse plaanipärane arendamine,
- 4) tarbeesemete jaotamine töövõimeliste ühiskonnaliikmete vahel vastavalt nende poolt tehtud töö hulgale ja omadustele,
- 5) rahvuste võrdõiguslikkus,
- 6) kodanike täielik võrdõiguslikkus, eriti aga naiste võrdõiguslikkus meestega,
- 7) kodanike subjektiivsete õiguste täielik ja reaalne garanteerimine,
- 8) kodanike õiguste ja kohustuste katkestamatu ja van-
kumatu seos.⁷³

Kõik eelnimetatud printsipiidid ei kehti mitte ainult õiguse, vaid samuti ka riigi kohta, mispärast neid küsimusi ei tule käsitleda mitte ainult õigust käsitlevas peatükis, vaid

⁷³ Н.Г. Александров, ..., Основы теории государства и права, ИР. 205-217.

peatükis, mis käsitleb nii õigust kui riiki. Teiseks tuleb märkida, et omaette paragrahvi vastavas peatükis need küsimused ka koos riigi ja õiguse seisukohalt käsitletuna ei vaja.

Rida esitatud printsiipe kordavad täpselt seda, mis riigi funktsioonide puhul juba käsitleti. Niisuguseks on kõigepealt teine printsiip - sotsialistliku omandi kaitse. Ei ole mingit mõtet seda probleemi puudutada kahes kohas õpikus.

Järgmistest puudutab kolmas printsiip tegelikult majandusliku töö põhifunktsiooni esimest allfunktsiooni - tootmise organiseerimist, olgugi et rõhk on asetatud plaanipärasusele. Järgmine põhiprintsiip käsitleb majandusliku töö põhifunktsiooni teist allosa - jaotamise organiseerimist. Teine, kolmas ja neljas sotsialistliku õiguse põhiprintsiip peab seega käsitlemist leidma sotsialistliku riigi majandusliku töö põhifunktsiooni käsitlemise raamides. Esimest põhiprintsiipi tuleb aga käsitleda peatükis, kus käsitletakse riigi mõistet ja ulatuslikumalt riigimehhanismi käsitlevas peatükis. Nelja viimast printsiipi on otstarbekohasem käsitleda peatükis, mis käsitleb õigustusi ehk subjektiivseid õigusi.

Lõpuks tuleks märkida, et niisugusel juhul, kui soovitaksegi kõiki loetletud printsiipe koos käsitleda, ei iseloomusta need ükski ei nõukogude õigust ega riiki, vaid liisaks neile on veel rida teisi printsiipe, mis pole vähem tähtsad.

12. Riigi põhifunktsioonide vastastikune seos ja raskused nende eritlemisel.

Riigi mitmesugused tegevused on üksteisega tihedalt seotud. Seepärast on ka riigi põhifunktsioonid kui riigi tegevuse põhilised liigid teineteisega tihedalt seotud. Mõnikord on see seos isegi niivõrd tihe, et raske on määrata, missuguse põhifunktsiooni hulka mõni tegevus kuulub. Analüüsime sellest seisukohast kodanliku riigi põhifunktsioonide vastastikust seost ja püüame määratleda, missugusesse kahest põhifunktsioonist üks või teine tegevus kuulub.

Kodanliku riigi mõlemad põhifunktsioonid on seotud töörahva ekspluateerimisega. Kui töörahva mahasurumise põhifunktsioon on otseselt ja ainuüksi sihitud töörahva vastu, siis sõjalise põhifunktsiooni juures on tegevuse eesmärgiks ekspluateerimise laiendamine. Eriti selgelt tuleb mõlema põhifunktsiooni sarnasus, kodanliku riigi klassiiseloos esile siis, kui kodanlik riik peab sõda sotsialistliku riigi vastu või valmistab selleks ette. Siin ei riiva sõda konkureerivate kapitalistide huvisid, ei kitsenda nende võimalust ekspluateerida töörahvast, vaid sõda on siin sihitud ainuüksi töörahva vastu.

Sõja ettevalmistamine või sõja pidamine on kapitalistidel seotud oma maa töörahva ekspluateerimise suurendamisega, sest agressiooni ja selle ettevalmistamise kulud pannakse täiendavalt ju töörahva peale. Sellega kaasneb aga töörahva rahulolematuse kasvamine, revolutsioonilise meeleolu tõus. Selleks, et kodanlus saaks töörahvast suuremal määral ekspluateerida, peab ta seda tugevamalt hakkama maha suruma, peab üle minema fašistlikule terrorile. Selle kõrval peab kodanlus tugevdama ka ideoloogilise pettuse levitamist. Kuiigi kõik eespool nimetatud tegevused on seotud sõjaks ettevalmistamisega või sõja endaga, on otstarbekohane neid lugeda siiski töörahva mahasurumise põhifunktsiooni hulka kuuluvaks. Kõik need tegevused on sihitud vahenditult oma riigi kodanike - töötajate vastu ja mis peaaegu - kõik need tegevused on suunatud ekspluateerimise kindlustamisele, selle säilitamisele. Niisuguste tegevuste puhul oleks väga raske kindlaks teha, kuivõrd need teenivad kodanlust selles mõttes, et siseriigis senist ekspluateerimist säilitada, kuivõrd aga laiendada vallutustega ekspluateerimise ulatust.

Ei ole mingit kahtlust, et otsene sõjaline tegevus kuulub vastava ala põhifunktsiooni hulka. Missuguse põhifunktsiooni hulka kuuluvad aga sellised tegevused kui kodanike mobiliseerimine sõjaväkke, sõdurite karistamised sõjalise distsipliini rikkumise korral, mobilisatsioonist kõrvalehoidjate karistamised, sõduritele korraldatud sõjaline õppus, gaasi-

ja õhukaitsealane tegevus tagalas ja kodanike karistamine vastavate eeskirjade rikkumise korral. Need tegevused kuuluvad kahtlemata sõjalise ala põhifunktsiooni hulka, sest nende eesmärgiks on agressioon või vastavalt kaitse, nad on tingitud välisriigist, mitte aga vahenditult siseriigis teostatavast ekspluateerimisest. Kui sõdur saab selle eest karistada, et ta avaldas oma eitavat suhtumist kapitalistliku ekspluateerimise vastu, kutsus üles teisi selle kukutamisele, siis kuulub tema karistamise tegevus tööraha mahasurumise põhifunktsiooni hulka; kui ta aga sai karistada selle eest, et ta selgitas sõja või sõjaks ettevalmistamise tõelist põhjust, siis kuulub tema karistamine sõjalise põhifunktsiooni hulka. Kui sõjalised võimud karistavad okupeeritud maade töörahvast selle eest, et nad ei taha ennast lasta ekspluateerida, siis kuuluvad need tegevused mahasurumise põhifunktsiooni hulka; kui kohalikud elanikud aga ei täida sõjalisi korraldusi, arendavad partisaniliikumist, siis okupantide poolt kasutuselevõetud abinõud kuuluvad sõjalise põhifunktsiooni hulka.

Ebaõigelt võidakse klassifitseerida neid riigi tegevusi, mis esinevad kodusõja olukorras oleval maal. Rahvusvahelise õiguse või imperialistliku riigi õiguse seisukohalt lähtudes võidakse lugeda rahvuslikku vabadusvõitlust pidava armee vastast võitlust nn. sisemise funktsiooni alla kuuluvaks, kuid riigi ja õiguse teooria seisukohalt ei ole see õige. Kui ülestõusnud on oma võimu kui faktiliselt kõrgeima võimu teataval territooriumil kehtestanud, siis tuleb seda võimu käsitada kui riigivõimu, vaatamata sellele, et ükski riik teda tunnustanud ei ole. Riigi ja õiguse teooria järgi tuleb Alžeeria rahvaarmee tegevust käsitada mitte kui seadusevastast tegevust, armeed mitte kui kurjategijate salka, vaid kui riigi sõjalise põhifunktsiooni teostamist, sest Alžeeria on faktiliselt riik, kuigi veel mitte kogu Alžeeria territooriumi suhtes. Prantsuse armee tegevust tuleb aga kvalifitseerida mitte kui tööraha mahasurumise, vaid kui sõjalise põhifunktsiooni teostamist. Niisuguses staadiumis oleva rahvusliku va-

badusliikumise vastast sõjalist tegevust ei saa juba ka sellepärast lugeda töörahva mahasurumiseks, et sellest võitlusest imperialistide vastu võtab ju osa ka kohapealne kodanlus. Ülalöeldu kehtib ka Hiina, Korea, Vietnami, Kuuba jt. kodusõdade kohta.

Nõukogude riigi võitlust Koltšaki, Denikini ja Judenitši, aga samuti ka kodanlike Eesti, Läti, Leedu, Gruusia, Aserbaidžaan, Ukraina, Armeenia kallaletungide vastu tuleb käsitada kui sotsialistliku riigi kaitse põhifunktsiooni, mitte aga kui ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsiooni teostamist.⁷⁴ Kontrrevolutsiooniliste vastuhakkamiste, mässude mahasurumist tuleb käsitada aga kui ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsiooni teostamist, sest kontrrevolutsioonilised jõud ei saavutanud seda võimu tegevust ja stabiilsust, seda kvantiteeti, mis muudab ta riigi ja õiguse teooria mõttes uueks kvaliteediks - riigivõimuks.

Samuti tihe seos on sotsialistliku riigi majandus- ja kultuurialase töö põhifunktsioonide endi ja nende ning riigikaitse ja ekspluataatorite mahasurumise põhifunktsioonide vahel. Mõnikord on üksikuid põhifunktsioone raske teistest eritleda. Meil on mõnevõrra kergem määratleda tegevuse kuuluvust ühe või teise põhifunktsiooni alla, kui me endilt küsime selle tegevuse hädavajalikkuse üle järgmises sotsialistliku riigi arengu peafaasis. Sõjaline haridus kuulub kahtlemata riigikaitse põhifunktsiooni koosseisu, sest seda tegevust pole siis vaja, kui likvideerub kapitalism kogu maailma ulatuses. Need tehased, mis toodavad sõjalist produktsiooni, likvideeritakse siis samuti ja sellepärast tegevus, mida riik arendab sellise toodangu tootmise alal, kuulub riigikaitse põhifunktsiooni hulka. Kuna aga näiteks riigi tegevus naftatööstuse arendamise alal on põhiliselt rahuliku ülesehitustöö teenistuses ja meil oleks väga raske ette öelda, milline nafta läheb riigikaitseks, loeme seda tegevust üldiselt majandusliku töö põhifunktsiooni hulka. Tehes kokkuvõtteid ko-

⁷⁴ vt. Ленинский сборник XXIV, Москва, 1933, lk. 195, 197.

gu meie riigi tegevuse kohta, võime aga arvesse võtta ka seda, et osa nn. mittesõjalisest toodangust läheb riigikaitseks ja arvata see riigikaitse põhifunktsiooni hulka. Tegelikult elu seisukohalt ei olegi meil vaja iga riigi konkreetse tegevuse kohta täpselt kindlaks teha, missuguse põhifunktsiooni hulka ta kuulub ja teoreetiliselt oleks see tihti ka võimatu. Üldjoontes peame me aga teadma, missugusel määral näiteks majandus- ja kultuurialase töö arendamine kindlustab ka meie riigi kaitset.

IV osa. RIIGI FUNKTSIOONIDE KODANLIKE ÕPETUSTE SIHT JA PEALIIGID.

Kuna kodanlikud õpetused ühiskonnast ja riigi ning õiguse olemusest on põhiliselt erinevad marksistlik-leninlikust teooriast, siis esineb see erinevus ka riigi funktsioonide kui riigi- ja õiguse teooria ühes kõige põhilisemas küsimuses. Ainult marksistlik-leninlik teooria näitab riigi funktsioonidega tõelisi riigi tegevuse põhilisi liike. Kodanlik teooria väidab küll, et ta esitab riigi funktsioonidena riigi põhilist tegevust, kuid tegelikult esitab selle pähe õigusnormide teisejärgulise tähtsusega vormilisi erinevusi või tegevusi, mida kodanlik riik üldse ei oma. Nii nagu kodanlik riigiteooria ei käsitle riiki valitseva klassi organisatsioonina, ei tunnista ta riigi funktsioonideks ka tõelisi kodanliku riigi põhifunktsioone: töörahva mahasurumist ja sõdade pidamist. Mõlemad seisukohad tahavad varjata seda fakti, et kodanliku riigi ülesanne on töörahva mahasurumine.

Kodanlased teavad ise väga hästi, et kapitalistliku korra olemus seisneb selles, et nad töölisi, kes peavad oma tööjõudu neile kui tootmisvahendite omanikele müüma, eksploateerivad, et kapitalistid saavad kasumit proletariaadi lisatööst.

Samuti teavad kapitalistid, et neil on tarvis eksploateeritavate vaoshoidmiseks, tööliste klassivõitluse mahasurumiseks riiklikku organisatsiooni, mis rakendab sunnivahendeid nende suhtes, kes ei täida valitseva klassi taht, riigi õigusnorme.

Kapitalistide vastu suunatud tööliklassi võitluse tugevnemisega võtavad kodanlased järjest teravamaid surveabinõusid tarvitusele tööliste vastupanu mahasurumiseks.

Eriti imperialistlikul, proletaarsete revolutsioonide ajajärgul on aga otseste sunnivahendite tugevnemisest vähe, et eksploatatsiooni alal hoida. Kapitalistid peavad eksploatatsiooni säilitamiseks ja töörahva mahasurumiseks tugevdama ka ideoloogilist pettust. Kapitalistide klass kui rahva tühine vähemik võib ainult siis riigivõimu juures püsida, kui ta suudab töörahvast, eriti talurahvast, hoida teadmatuses oma eksploateerimise täiest suuruselt, sellest, et kodanlik riik on ainult töörahva mahasurumise organisatsioon, et töörahval on reaalne võimalus kodanlikku riiki purustada ja klassivaba kommunistlikku ühiskonda üles ehitada. Imperialistid ei saa töötavaid inimesi sõtta ajada, öeldes tõe, et nad sõdivad ainult monopolide huvides. Nad ei saa töölistele öelda, et kodanlik riigiaparatuur on loodud ainult nende mahasurumiseks, kuna Nõukogude riik on töötava rahva organisatsioon kommunismi saavutamiseks.

Kodanlased kui rahva vähemik peavad eksploateeritavate määratu enamuse teadvuse tumestamiseks ja petmiseks, oma klassidiktatuuri säilitamiseks, riigi õiget olemust ja funktsioonid varjama ja püstitama rea väärteooriaid. See poliitilise eesmärgi ühtlus tingib ühtsust kogu kodanlikus teaduses, mis maskeerib kõike eksploatatsiooni tõestavaid asjaolusid, eitab või pehmedab klasside ja klassivastuolude olemasolu, eitab riiki kui valitseva klassi sunniorganisatsiooni, mille ülesandeks on klassidiktatuuri säilitamine ja eitab töörahva mahasurumist ning sõdade pidamist riigi funktsioonidena. Kodanliku valitsuse klassi-iseloomu varjamata pole võimalik organiseerida võitlust eksploatatsiooni kaitseks ja selle laiendamiseks.

Rahva petmine kodanliku teaduse poolt ei ole seepärast juhuslik, vaid täiesti seaduspärane nähtus. Kapitalismi kriisi süvenemisega suureneb seaduspäraselt ka kodanliku teaduse pettev iseloom, ta reaktsioonilisus ja idealistlik mõttelaad.

Proletariaadi partei, kommunistlik partei on seadnud oma ülesandeks kodanliku riigiaparaadi purustamise ja ekspluatatsiooni kaotamise. Ilma ekspluatatsiooni paljastamata, ilma kapitalistliku riigi tõelist olemust selgitamata, ta töölisklassi mahasurumise funktsiooni näitamata pole võimalik organiseerida laialdaste töötavate hulkade revolutsioonilist võitlust kapitalistliku riigivõimu kukutamiseks. Ilma sotsialistliku riigi funktsioone näitamata ei saa organiseerida võitlust sotsialismi eest. Marksistlik-leninlikul teadusel pole põhjust eitada seda, et Nõukogude riik rakendab sundi, surub maha ekspluataatorlikke klasse, sest see toimub laiade töörahvahulkade poolt ja nende huvides väikese kapitalistliku klassi jäänuste vastu. Samuti pole töölisklassi parteil vaja salata sotsialistlikku riigikaitse funktsiooni, mille ülesandeks on ära hoida kapitalistlike riikide poolt töörahva ekspluateerimise taastamist. Vastupidi - kogu töörahvale on vaja selgitada tõde, et kutsuda teda valvsusele oma klassivaenlaste vastu. Järelikult erinevad klassihuvid tingivad erinevaid ideoloogiaid, kapitalistidele tähendab see pettuse levitamist, proletariaadile - tõe levitamist.

Kui kogu kodanlikul teadusel on ühine vale selle kohta, et riik ei tegutse ühe klassi huvides teise klassi mahasurumiseks, siis vastuse andmisel küsimusele, mis siis on riigi funktsiooniks tegelikult, valitseb kodanlikus teoorias ebaühtsus. Ühiskondlike tingimuste, klassijõudude ja klassivõitluse tingimuste ajaline ja ruumiline erinevus, ekspluataatorite eri gruppide erinevad huvid tingivad selles küsimuses erinevaid käsitusi, erinevat kodanliku poliitika taktikat, mitmesuguseid võitlähendusi, mille üldiseks eesmärgiks aga on tõeliste riigi funktsioonide varjamine pettuse levitamisega.

Mitmesugustest kodanlike riigi funktsioonide õpetustest juhime siinkohal tähelepanu kaht liiki teooriatele. Üht liiki

"teooriate", nn. n o r m a t i v i s t l i k e teooriate ülesanne on asendada sisu vormiga, teist liiki "teooriad", nn. s o l i d a r i s t l i k u d teooriad, annavad vale sisu. Juriidiliste normide, aktide või siis organite tegevuse vormilist erinevust esitatakse normativistide poolt riigi funktsioonidena. Niisuguse teooria järgi on legislatiiv-, administratiiv- ja kohtutegevus kolm erinevat riigi funktsiooni, kolm riikliku tegevuse põhilist liiki.

Teist liiki kodanlikud teooriad ei käsitle küll sisu asemel vormi, kuid nende eesmärgiks on kujutada sisu valesti, näidates riigi funktsioonidena või riigi eesmärgina tegevust, mis riigil kas üldse puudub või esineb minimaalsel määral ja mis ei ole riigile tüüpiline. Siia kuuluvad nn. s o l i d a r i s t l i k u d õpetused, mis väidavad, et kodanlik riik tegutsevat kogu rahva huvides, rahva sotsiaalse, kultuurilise ja majandusliku arengu kindlustamiseks, rahva hüvan- guks jne.

Ajajärkudel, kui kodanluse klassivõim on suhteliselt stabiilne ja ei võeta ette parajasti agressiivseid sõdasid, prevaleerib formalistlik käsitlus, kuna imperialismi pealetungi ajajärgul, fašistlikul ajajärgul lähevad üldiselt rohkem moodi petliku sisuga riigi funktsioonide teooriad, et õigustada imperialistlikku vallutuspoliitikat.

Konkreetselt esineb aga küllalt juhtumeid, kus solidari- stlik funktsiooniteooria kasutab formalistlikke elemente samuti, kui normativistlik käsitlus sisaldab aga rööbiti formalismiga petva sisuga väärilahendusi.

Kuivõrd aga kodanlike riigi funktsioonide tegelikele teostajaile, eriti juhtivaile tegelastele on vaja kujutlust nende poolt teostatavaist funktsioonidest ja nende teostamiseks vajalikest vahenditest, meetoditest, siis õpetatakse neile seda mitte õigusteadusliku teooria õpikute kaudu, millega võiksid tutvuda ka töölised, vaid praktika, ülemuste juhiste, kodanliku kasvatus, seltskondlike organisatsioonide ja avalikkust mitte informeerivate nõupidamiste kaudu. Kui õigusteaduslikes eridistsipliinides tuleb mõõdapääsmatult

siiski nimetada sunni tarvitamist ja karistamist riiklikuks tegevuseks, siis antakse sellele võltsivalt üldrahvalikes huvides tarvituselevõetava abinõu iseloom, näidatakse selle väikest osatähtsust ja erakordsust riiklikus tegevuses, mis olevat juhitud ainult rahvavaenlaste vastu.

Leon Duguit' solidaristlik riigi funktsioonide teooria.

Prantsuse õpetlase Leon Duguit' solidaristlik riigi funktsioonide õpetus oli suurel määral eeskujuks ka eesti kodanlikele juristidele, eriti N. Maimule, kes seda idealismi ja reaktsiooni suunas veel edasi arendasid.⁷⁵ Riigi funktsioonide solidaristliku õpetuse esitab Duguit riigi eesmärki ehk sihti käsitledes, normativistliku teooria alustest lähtudes arendab ta oma õpetust riigi funktsioonide nimetuse all.

Duguit' õpetuse järgi on riigi sihiks õiguse realiseerimine, õiguse teenimine.⁷⁶ Õiguse aluseks omakorda on tema nn. solidaristliku õpetuse kohaselt sotsiaalne solidaarsus, mis näitavat järjest tugevnevat tendentsi.⁷⁷ Duguit seisukoht langeb siin kokku teiste kodanlike teadlaste väidetega, mille järgi riigi sihiks on riigi olemasolu kindlustamine, õiguse realiseerimine ja kultuuri, s.o. üldise heaolu, vaimse ja moraalse tsivilisatsiooni arendamine. Duguit' arvates võib seda kolmekordselt väljendatud sihti väljendada ainult ühe mõttega - riigi sihiks on õiguse realiseerimine, s.o. mitte teha sotsiaalse solidaarsuse vastu ja aidata võimalust mööda selle realiseerimisele kaasa.⁷⁸

On iseloomulik, et Duguit nagu teisedki kodanlikud teo-

⁷⁵ N. Maimu kohta vt. P. Vihalem, Eesti kodanlik "solidaristlik" riigiõpetus imperialistide teenistuses, "Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised", 1952, I kd., lk. 3-12.

⁷⁶ Л. Дуги, Конституционное право, Москва, 1908, lk. lk. XXXVI, 55 jj.

⁷⁷ Sealsamas, lk. 17 jj., 11 jj.

⁷⁸ Sealsamas, lk. 56.

reetikud ei armasta üksikasjalikult ega konkreetselt näidata, kuidas siis riik tegelikult kogu rahva üldistes huvides te-
gutseb, kuidas ta kogu rahvast kaitseb ja milles see kogu
rahva sotsiaalne solidaarsus avaldub. Arvatavasti ei julge-
nud Duguit' hakata tegelikust elust "tõendeid" tooma, kuna
nende paikapidamatus oleks liialt ilmne olnud. Sellepärast
arendab Duguit' üksikasjalikumalt teist kodanliku doktriini
meetodit - formalistlikku normativistlikku käsitlust. Tema
õpetuse kohaselt on riigi tegevuse liike ehk riigi funktsioo-
ne, kolm: 1) legislatiivne, 2) administratiivne (halduslik)
ja 3) jurisdiktsiooniline funktsioon.

Legislatiivne funktsioon tähendab objektiivse õiguse
ehk õigusnormide loomist, nende formuleerimist. Õigusnorm on
generaalset laadi imperatiiv, mis on kohustuslik nii valit-
setavatele kui valitsejale.⁷⁹

Administratiivne funktsioon tähendab objektiivse õiguse
raamides subjektiivseid juriidilisi olukordi loovate juriid-
diliste aktide - administratiivaktide materiaalses mõttes
loomist. Viimased on individuaalsed imperatiivid, mis õigus-
normi, generaalset reeglit ainult rakendavad. Selline indi-
viduaalne akto on adresseeritud üksikule indiviidile, kuna
generaalne reegel aga kõigile indiviididele, kes on vastavas
olukorras. Samuti kuulub haldusliku tegevuse hulka riigior-
ganite mitteimperatiivne tegevus, mis võetakse ette avaliku
teenistuse huvides (koolides teostatav õppetöö), avalikud
tööd, repressioonide teostamine jne.).⁸⁰

Jurisdiktsiooniline funktsioon tähendab riigi tegevust,
millega määratakse kindlaks subjektiivse õiguse rikkumine,
subjektiivse juriidilise seisukorra olemasolu ja ulatus. Sub-
jektiivse õiguse rikkumise korral kirjutab riik ette endise

79

Л. Дюги, Конституционное право, lk. 57, 200-244 ja L. Duguit,
Traité de Droit Constitutionnel, II kd., Paris 1928, lk. 156;
I kd., Paris 1927, lk. 89 jj.

⁸⁰ Л. Дюги, Конституционное право, lk. 58, 244-322 ja
Leon Duguit, Traité de Droit Constitutionnel, II kd., Paris
1923, lk. 172, 289.

Hans Kelseni normativistlik riigi funktsioonide
teooria.

Normativistliku koolkonna peaesindaja Hans Kelsen puudutab riigi funktsioonide küsimust esiteks seoses riigi sihiga. Järjekindla normativistina väidab ta kõigepealt, et riigi olemusse ei kuuluvat üldse mingit spetsiifilist sihti.⁸² Kui- gi Kelsen väidab oma õpetuse olevat täiesti apoliitilise ja sellise, mis pole seotud tegelikkusega, märgib ta siiski kor- duvalt, et kaasaja kodanlik riik omab järjest suuremaid kul- tuurilisi, sotsiaalseid, hoolekandelisi ja majanduslikke üles- andeid, et kodanlik riik ei tegutse mitte niivõrd kättemaks- jana kui ühtlustava õigluse teostajana.⁸³

Formaalsest lähtepunktist lähtudes tuleb Kelseni arvates eritleda kõigepealt seadusandlus- ja seadust täidesaatvat (ek- sekutiivset) funktsiooni. Viimasel juhul luuakse seaduste alusel neid konkretiseerivaid uusi õigusnorme. Omakorda täi- desaatvat riigifunktsiooni tuleb jagada kaheks funktsiooniks: esiteks haldus- ja teiseks kohtufunktsiooniks. Vahendliku täidesaatva ehk haldusfunktsiooni puhul kirjutab riik koda- nikele riigi poolt soovitava tegevuse ette, mille mittetäitmi- sele järgneb karistus. Vahenditu täidesaatva ehk kohtufunktsi- oni puhul asub riigiaparaat soovitatavat tegevust ise ellu vii- ma, et riigi üldist eesmärki saavutada. Areng seisvat tema arvates selles, et vahenditu eksekutsioon järjest suurenevat.⁸⁴

⁸¹ Л. Дюги, Конституционное право, lk. 157, 58, 322-362.

⁸² H. Kelsen, Allgemeine Staatslehre, Berlin 1925, lk.40.

⁸³ Sealsamas, lk. 42 jj. Kelsen, Justiz und Verwaltung, Wien 1929, lk. 21, 25.

⁸⁴ Kelsen, Justiz und Verwaltung, lk. 21-25, 7; Kelsen, Allgemeine Staatslehre, lk. 238-240.

Adolf Merkli õpetus riigi funktsioonidest.

Normativist A. Merkli riigi funktsioonide ja riigiaparaadi õpetus on teiste kodanlike õpetlaste omast sellepoolest lihtsam, et siin langeb riigi funktsioonide õpetus kokku riigiaparaadi õpetusega, siin ei eritleta ka nn. materiaalseid akte formaalsetest.

Merkli õpetuse kohaselt on olemas kaks riigi funktsiooni ja vastavalt kaks riigiorganite gruppi - seadusandlus ja ekskutsioon, millest viimane omakorda jaguneb administratiiv- ja kohtufunktsiooniks ja vastavateks organiteks. Seadusandlikku funktsiooni, seadusandlikke akte luuakse vahenditult põhiseaduse põhjal, kuna eksekutiivfunktsiooni teostatakse põhiseaduse põhjal antud seaduste delegatsioonil. Kohtud ja kohtu funktsioon erineb haldusaparaadist ja halduse funktsioonist selle poolest, et kohtud tegutsevad sõltumatult, kuna haldusaparaat teostab oma funktsioone sõltuvalt, et kohtud on üksteise suhtes koordinatsiooni vahekorras, kuna haldusorganid aga subordinatsiooni, alluvusvahekorras. Erandi teeb Merkl ainult kõrgeima valitsusorgani suhtes, kes teiste sõltuvuses hoidmiseks instruksioone annab, aga ise ühegi organi instruksioonidele ei allu. Sõltuvus ei tähenda Merkli juures mitte faktilist, vaid õiguslikku sõltuvust, mis väljendub selles, et kõrgem organ võib alamale anda instruksioone (üldisi või konkreetse üksikjuhu jaoks), millega kirjutatakse ette kas ja kuidas tuleb seadustes ettenähtud kompetentsi kasutada, kuidas peab tegutsema.⁸⁵

⁸⁵ A. Merkl, Allgemeines Verwaltungsrecht, Wien 1927, lk. 19 jj. 37, 39 jj.

TSITEERITUD JA KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU.

(Teose puhul on sulgudes märgitud, millises allmärkuse numbris käesolevas töös on seda osundatud).

I. V.I. Lenini teosed.

- V.I. Lenin, Lahkhelid Euroopa töölisliikumises, Teosed, 16. kd., Tallinn 1953, lk. 324-325 (13).
- V.I. Lenin, Kodanliku intelligentsi võitlusmeetodid tööliste vastu, Teosed, 20. kd., Tallinn 1953, lk. 418-419 (13).
- V.I. Lenin, Riik ja revolutsioon, Tallinn 1954, lk. 78-79 või Teosed, 25. kd., Tallinn 1954, lk. 432-433 (24); Riik ja revolutsioon, lk. 82 või Teosed, 25. kd., lk. 436 (63).
- V.I. Lenin, Vana krahhist hirmutatud ja uue eest võitlejad, Teosed, 26. kd., Tallinn 1954, lk. 369 (22).
- V.I. Lenin, Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 214-215 (7 ja 45); lk. 226, 229 (45).
- V.I. Lenin, VK(b)P X Ülevenemaaline konverents 26.-28.mail 1921, Teosed, 32. kd., lk. 407 (43).
- V.I. Lenin, Proletaarne revolutsioon ja renegaat Kautsky, Teosed, 28. kd., Tallinn 1955, lk. 231-232 (30).
- V.I. Lenin, VK(b)P seitsmes kongress 6.-8. märtsil 1918, Teosed, 27. kd., lk. 71-72, 68-69 (34).
- Ленинский сборник XXIV, Москва, 1933, lk. 195, 197 (75).

II. NLKP, teiste kommunistlike parteide ja NSVL
Ülemnõukogu materjalid.

Desarmeerimine on tee rahu kindlustamisele ja rahvaste sõp-
ruse tagamisele. Seltsimees N.S. Hruštšovi
ettekanne NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgul.
NSV Liidu relvastatud jõudude uue ulatusliku
vähendamise seadus. Nõukogude Sotsialistlike
Vabariikide Liidu Ülemnõukogu läkitus maailma
kõigi riikide parlamentidele ja valitsustele,
Tallinn 1960, lk. 28-29 (64).

N.S. Hruštšov, Kõne Bulgaaria Kommunistliku Partei VII kong-
ressil 3. juunil 1958, Tallinn 1958, lk. 5-6
(67).

Seltsimees N.S. Hruštšovi kõne Rumeenia Töölispartei III
kongressil, Tallinn 1960, lk. 29, 30 (40),
30-31 (41), 31 (58).

N.S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontroll-
arvud aastaiks 1959-1965. Ettekanne Nõukogude
Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI
kongressile 27. jaanuaril 1959, Tallinn 1959,
64 (60), 67-68 (56), 99 (61), 112 (62), 99
(73).

N.S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkõ-
omitee aruanne partei XX kongressile, Tallinn
1956, lk. 13 (15), 17 (55), 34-36 (33), 36-38
(37 ja 41), 124-125 (29 ja 51).

Kommunistlike ja töölisparteide nõupidamise avaldus. Läkitus
kogu maailma rahvastele, Tallinn 1960, lk. 5
(59), 3-4 (67), 20 (41), 41-46 (67), 50 (41).

Kõigile koloniaalrahvastele vabadus ja sõltumatus! Lahendada
üldise desarmeerimise probleem!, Tallinn 1960,
lk. 62-83 (42).

Moskvas 14.-16. novembril 1957. aastal toimunud sotsialistlike maade kommunistlike parteide ja töölisparteide esindajate nõupidamise deklaratsioon. Rahumani-fest, Tallinn 1957, lk. 10 (67).

NSV Liidu Ülemnõukogu viienda koosseisu viienda istungjärgu materjale, Tallinn 1960, lk. 57 (58).

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu, Tallinn 1959, lk. 394 (28), 430-431 (26).

J. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressile 10. märtsil 1939, Tallinn 1952, lk. 57-58 (72); 135(19), 135-136(11 ja 21), 137 (3), 137-138 (4-6, 23), 139 (25); 138-139 (44 ja 47), 139 (50), 139-140 (48), 141 (52).

III. Artiklid ja teosed.

Auling, R., Eesti NSV arenemise peafaasid, "Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised", vihik 44, Tartu 1956, lk. 63-74 (68).

Duguit, L., Traité de Droit Constitutionnel, Paris 1927, I kd., lk. 89 jj. (80).

Duguit, L., Traité de Droit Constitutionnel, II kd., Paris 1923, lk. 172, 289 (81).

Duguit, L., Traité de Droit Constitutionnel, II kd., Paris 1928, lk. 156 (80).

Kelsen, H., Allgemeine Staatslehre, Berlin 1925, lk. 40 (83) 42 jj. (84), 238-240 (85).

Kelsen, H., Justiz und Verwaltung, Wien 1929, lk. 21, 25 (84), 21-25 (85).

Merkel, A., Allgemeines Verwaltungsrecht, Wien 1927, lk. 19 jj.; 37, 39 jj. (86).

Stalin, J., Leninismi küsimusi, Tallinn 1952, (3), lk. 106 (69), 375-376 (26).

- Stalin, J. , Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn 1953, lk. 70-76 (38), 142-148 (72).
- Stalin, J. , Teosed, 6. kd., Tallinn 1948, lk. 107-108 (31); 108 (71).
- Stalin, J.V., Teosed, 8. kd., Tallinn 1949, lk. 21 (7).
- Valitsusasutiste tegevus 1938/39.a., Tallinn 1939, lk. 13; "Nõukogude Õpetaja" nr. 46, 5.XI 1960 (18).
- Vihalem, P., Eesti kodanlik "solidaristlik" riigiõpetus imperialistide teenistuses, "Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised" 1952, I kd., lk. 3-12 (76).
- Vihalem, P., Eesti kodanlus imperialistide teenistuses (1917-1920), Tallinn 1960, lk. 65-72 (27); 68-71 (32), 87; 109; 113; 121-123; 141 jj. (27).
- Александров Н.Г., Развитие коммунизма и государство, "Советское государство и право" 1958 г., № 12, lk. 3-15.
- Александров Н.Г., Калинычев Ф.И., Карев Д.С., Недавний А.Л., Туманов В.А., Шебанов А.Ф., Основы теории государства и права, Москва, 1960, (глава У), lk. II4 (54), II5-II6(51), I24 (54), I27-I33 (49), I33-I37 (35), I39 (53), 205-217 (74).
- Васильев П., К вопросу о внешних функциях социалистического государства, "Советское государство и право" 1958 г., № 6, lk. 47-57.
- Голунский С.А. и Строгович М.С., Теория государства и права, Москва, 1940, lk. 85 (I4).
- Давлеткельдиев А., Развитие XXI съездом КПСС учения о социалистическом государстве, "Коммунист" 1959 г., № II.
- Денисов А.И., Теория государства и права, Москва, 1948 (глава IV), lk. I51, I65, I72, I77 (I2), I65-I66 (I4).

Дюги Л., Конституционное право, Москва, 1908, Т. XXXVI (77); 55 ж. (77) 11 ж., 17 ж. (78); 56 (79); 57 (80); 58 (81-82); 157 (82); 244-322 (81); 157; 322-362 (82).

Калинычев Ф., Основные этапы развития и главные направления деятельности Советского государства, "Труды Высшей школы МВД СССР", вып. II, Москва, 1957.

Карева М.П., Теоретическое значение опыта Советского социалистического государства, "Вопросы советского государства и права, 1917-1957", Москва, 1957.

Карева М.П., Кечекьян С.Ф., Федосеев А.С., Федькин Г.И., Теория государства и права, Москва, 1955, (глава IX), Т. I6I (70), 249-250 (71), 451, 455 (53).

Керимов Д.А., Петров В.С., Шейндлин Б.В., Марксистско-ленинское учение о социалистическом государстве и праве, "Сорок лет советского права, 1917-1957 г.", т. II, Ленинград, 1957.

Ким М.П., Сущность и исторические этапы культурной революции в СССР, "Вопросы истории КПСС" 1960, № 6, Т. 150-156 (46).

Коуцкий В., Против ревизионистских теорий о государстве и его роли в строительстве социализма, "Проблемы мира и социализма" 1959 г., № 2.

Кравцов В.П., Роль права в осуществлении функций Советского государства по военной защите страны в период Великой Отечественной войны, "Труды академии", вып. 22, Москва, 1958.

Кунина А., Марушкин Б., Слезкин Л., Фальсификация истории по заданию американских монополий, "Коммунист" 1960, № 13, Т. 111 (39).

Лепешкин А.И., Фазы развития и функции Советского государства, "Знание", Москва, 1958.

- Лепешкин А.И., К вопросу о главных фазах развития Советского государства и его основных функциях, "Труды академии", вып. 22, Москва, 1958.
- Лиходедов Ф., Советское социалистическое государство, Москва, 1957.
- Минасян Н.М., Внутренние и внешние функции Советского государства, Теоретические вопросы развития Советского государства и права в период развернутого строительства коммунизма. Тезисы докладов на межвузовской научной конференции, изд. Ростовского Университета 1960, Кн. 15-23 (1), 19-21 (66), 21 (65), 22-23 (36).
- Морковников С., О функции охраны социалистической собственности, "Коммунист" 1959 г., № 13, Кн. 109-112.
- Николаев В., О главных этапах развития Советского социалистического государства, "Вопросы философии" 1957 г., № 4.
- Николаев В., О роли Советского государства в коммунистическом строительстве, "Вопросы строительства коммунизма в СССР" 1959 г.
- Николаев В., О задачах и функциях Советского государства на современном этапе, "Пропагандист и агитатор" 1958 г., № 13.
- Николаев В., Роль Советского государства в период развернутого строительства коммунизма, Москва, 1959.
- Пискотин М.И., К вопросу о функциях Советского государства в современный период, "Советское государство и право" 1958 г., № 1, Кн. 89-100.
- Процько М., Главнейшие функции Советского государства на современном этапе, "Советы депутатов трудящихся" 1957 г., № 6, Кн. 13-20.
- Птичницина К.А., О хозяйственно-организаторской и культурно-воспитательной функции Советского государства в

первой фазе его развития, "Советское государство и право" 1958 г., № 6, Ик. 58-69.

Птичницина, К.А., О культурно-воспитательной роли советского социалистического государства в первой фазе его развития. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 1960 г.

Рейхардт В.В., Советское общество и социалистическая экономика, "Вестник Ленинградского Университета" 1947. г., № II, Ик. 29 (16).

Ромашкин П.С., Развитие функции Советского государства в процессе перехода к коммунизму, "Вопросы строительства коммунизма в СССР" 1959.

Ромашкин П.С., Развитие функций Советского государства в процессе построения коммунизма, "Советское государство и право" 1958 г., № 10, Ик. 3-18.

Ромашкин П.С., Советское государство в период развернутого строительства коммунистического общества, "Правда" 18 марта 1959 г.

Ромашкин П.С., Советское государство в период развернутого строительства коммунизма, "Вестник Московского Университета", серия экономики, философии, права, 1959 г., № 2.

Траинин И.П., Государство и коммунизм, Москва, Ик. 22 (17).

Федосеев С.С., Социалистическое государство в период развернутого строительства коммунистического общества, Ленинград, 1959.

Щетинин Б.В., К вопросу об основных функциях народно-демократических государств в современных условиях, "Советское государство и право" 1959 г., № II, Ик. 14-24.

Черноголовкин Н.Г., Функции Советского государства в период развернутого строительства коммунизма, Москва,

1960, lk. 8 (2), 10-II (8), 10-14 (9), II-12 (10),
18-19 (1).

Чесноков Д., XXI съезд партии о политической организации общества в период развернутого строительства коммунизма, "Партийная жизнь" 1959 г., № 7.

Чесноков Д., О функциях Советского социалистического государства, "Вопросы философии" 1958 г., № 7.

Черноков Д., Роль социалистического государства в строительстве коммунизма, Москва, 1959.

x x
x

IV. Perioodika.

"Советское государство и право" 1958, № 10, lk. 19-23 (От редакции).

"Edasi" nr. 212, 25.X 1960. (57).

"Rahva Hääl" nr. 249, 20.X 1960. (20).

x x
x

Osa käesolevas töös avaldatud materjalist on varem avaldatud:

1. P. Vihalem, Riigi funktsioonide õpetusest, koguteoses "Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Nõukogude teaduse arengust Eesti NSV-s 1940-1950", Tallinn 1950, lk. 231-249;
2. P. Vihalem, Riigi mõiste ja olemus, "Edasi" nr. 6, 9.I 1957;
3. P. Vihalem, Sotsialistliku riigi funktsioonidest, "Edasi" nr. 128, 1.VII 1959.

SISUKORD.

osa. RIIGI FUNKTSIOONIDE MÕISTE JA LIIGID	5
1. Riigi põhifunktsioonid riigi tegevuse kõige põhilisemate liikidena (riigi põhifunktsiooni mõiste).	5
2. Riigi funktsiooni mõiste käsitlesest nõukogude juriidilises kirjanduses	8
3. Riigi eesmärk, peamine ülesanne ja nende vahetkord riigi põhifunktsioonidega	10
4. Riigi põhifunktsioonide ja mittepõhiliste funktsioonide eritlemine	11
5. Riigi tegevuse põhiliseima liigituse alus (Milliseid riigi funktsioone tuleb lugeda põhifunktsioonideks?)	12
II osa. EKSPLUATAATORLIKU RIIGI PÕHIFUNKTSIOONID	18
1. Ekspuataatorlike riikide põhifunktsiooni nimetused terminoloogiliselt	18
2. Ekspuataatorlike riikide põhifunktsioonide ühtsus	19
3. Ekspuataatorlikel riikidel puuduvad teised põhifunktsioonid peale tööraha mahasurumise ja sõjalise tegevuse	22
4. Kas ekspuataatorlikel riikidel on üks põhifunktsioon peamine ja teine mittepeamine põhifunktsioon?	25
5. Ekspuataatorlike riikide sõjalise ala põhifunktsiooni alajaotused	26
III osa. SOTSIALISTLIKU RIIGI PÕHIFUNKTSIOONID	27
1. Sotsialistliku riigi poolt teostatav ekspuataatorite mahasurumise põhifunktsioon	27
2. Sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsioon	34
3. Vajadus käsitleda sotsialistliku riigi tegevust rahu kindlustamiseks nii sise- kui välispoliitikas ühtse põhifunktsioonina	38
4. Sotsialistliku riigi riigikaitse põhifunktsioonide muutmise võimalus. Kas vastuolud kodanlike riikide vahel on suuremad kui vastuolud nende ja sotsialistlike riikide vahel?	41

5. Milleni viivad vastuolud riikide vahel kaasajal, kas sõjani, võidurelvastumiseni või desarmeerimiseni ?	44
6. Sotsialistliku riigi majandus- ja kultuuri- ala põhifunktsioonid	48
7. Sotsialistliku riigi arengu peamised etapid.	54
8. Riigi põhifunktsioonide võrdlus nende mahu ja sunni kasutamise osas. Riigi tugevnemine ja ta hääbumise algus	63
9. Kas peale eespool käsitletud põhifunktsioo- nide on sotsialistlikul riigil veel teisi põhifunktsioone?	68
10. Eesti NSV arengu peamiste etappide kujune- mine	79
11. Proletariaadi diktatuuri kolmest küljest ja teistest riigi põhifunktsioonide ülearustest esitamisvermidest	82
12. Riigi põhifunktsioonide vastastikune seos ja raskused nende eritlemisel	88
IV osa. RIIGI FUNKTIOONIDE KODANLIKE ÕPETUSTE SIHT JA PEALIIGID	92
Leon Duguit solidaristlik riigi funktsioo- nide teooria	96
Hans Kelsen normativistlik riigi funktsio- onide teooria	98
Adolf Merkli õpetus riigi funktsioonidest .	99
TSITEERITUD JA KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU . .	100
I. V.I. Lenini teosed	100
II. NLKP, teiste kommunistlike parteide ja NSVL Ülemnõukogu materjalid.	101
III. Artiklid ja teosed	102
IV. Perioodika	107

Hind 20 kop.

A

23 708

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00824189 7